

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd

Nový zákon

Pavel Košťál

**ŽIDOVSKÉ A JEŽÍŠOVO POJETÍ ČISTOTY PODLE
EVANGELIA MARKOVA 7**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L.

PRAHA 2007

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 19.04.2007

KOSTAL PAVEL

ÚVODNÍ SLOVO

Tato magisterská práce je historicko-teologického typu a pojednává hlavně o prvním zásadním sporu, který se týkal rituálního umývání rukou, založeném na ústní tradici, písemné tradici a Tóře. Spor byl veden ze strany náboženských frakcí farizeů a zákoníků vůči Božímu Synu, jelikož jejich aspirace, které se zaměřovaly hlavně na světský úspěch v oblasti, společenské, kulturní, náboženské a politické, se dostávaly do ohrožení, vlivem jeho veřejné činnosti. Tato činnost směřovala k eschatologickému cíli vyjádřeném podílem na Ježíšově moci, životě, smrti, zmrtnýchvstání a nanebevstoupení. Všechny další záměrně vyvolané spory jsou proto vztaženy hlavně k tématice rituálního umývání rukou, s kterou kontrastuje zásadním způsobem Ježíšovo pojetí „vody živé“ a návazně „chleba živého“. Práce je koncipována do tří obsáhlejších celků.

První celek se zaměřuje na historické kořeny, z kterých plynou pravidla pro rituální očišťování. Opírá se hlavně o lévijské očišťovací předpisy pro židovské kněze a literaturu talmudického původu. Zde je patrné zaměření hlavně na oddíly psané tradice Mišna, které se vztahují k tématice čistoty a znečištění.

Druhý celek se zaměřuje na úvodní exegezi, kdy dochází k porovnání evangelia sv. Marka 7. kapitoly s texty knih novozákonních, synoptických evangelií a starozákonních, hlavně Pentateuchu. Závěr druhého celku je pojat jako hlubší vhled do problematiky, z hlediska teologického.

Třetí celek se pak snaží ukázat Ježíšovo aplikace principů očištění člověka, vyplývajících z jeho poslání uprostřed vyvoleného národa a později v pohanském prostředí, v konfrontaci s principy a pojetím čistoty v podání farizeů a zákoníků. Významným vodítkem je v rámci tohoto celku komentář od J. Neyreye , *A Symbolic Approach to Mark 7*.

Závěr práce pak na základě pěti protikladných způsobů chování Ježíšových žáků a židovských náboženských tříd odhaluje pravé a mylné pochopení výuky Božího Syna, včetně možných důsledků v budoucnosti.

POHLED NA ČISTOTU Z HLEDISKA RABÍNSKÝCH PRAMENŮ

1.1. Všeobecný úvod.

Židé na základě tradice, jednak psané a jednak ústní, vytvářené po staletí a opírané o Písmo svaté, vedli své následující spory s Ježíšem, aniž pochopili jeho spásonosnou roli v dějinách lidstva, do kterých byli zahrnuti také. Učiním tedy stručný nástin toho, čemu židovský národ přikládal důležitost v otázkách čistoty. Respektive jaké druhy čistoty měl na mysli v konfrontaci s Ježíšem. Izraelité si uvědomovali fakt, že přístup k Bohu a společenství s Bohem není rozhodně nic samozřejmého.¹ Bůh je v takovém případě a vztahu rozhodující činitel, který si podle své vůle vyvolí to, co je mu libé a tedy čisté a nebo naopak. Proto Izraelité tak úzkostně lpěli na příkázáních, která se týkala čistoty, aby nepřišli o blahodárné společenství s Bohem. Činili tak zejména i s ohledem na neblahé historické zkušenosti, kdy se od Boha odvrátili a přestali se starat o jeho vůli. A takových je popsána ve Starém zákoně celá řada, včetně zdrcujících důsledků! Z uvedeného nástinu tak vyplývá fakt, že měli v případě nějaké nečistoty, pokud se jí tak či onak dopustili, úzký vztah k rituálnímu očišťování. To se zpravidla dělo dvěma způsoby :

- a/ Omýváním – to později zavdalo podnět ke sporu s Ježíšem o omývání rukou před jídlem.
- b/ Pomocí oběti - což byl celý komplex lévijských očišťovacích předpisů a s tím spojených ritech a zvyčích. Velkou roli zde sehrával podrobný popis čistých a nečistých zvířat, určených jako obětina Bohu. V dobách Pentateuchu to mělo totiž zvláštní význam hlavně pro kněze a levity. Na základě toho pak mohli opět obnovit svůj vztah k Bohu, jménem celého Izraele.²

1.2 Tradice psaná

Zde můžeme začít od tradice psané a lze tak pokračovat ke kořenům daným tradicí ústní. Připomeneme si základní druhy čistoty dle Starého zákona, abychom utvořili ucelený obraz

¹ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka, Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 2, druhé vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 86-87.

² LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Matouše, Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 174.

pojmu čistota, tak jak jej chápal vyvolený národ vázaný smlouvou k Bohu. Můžeme si tedy uvést namátkové příklady:

Příklad I.

Nu 19,1-22.³ Ve v. 11 hovoří o dotyku na mrtvého člověka. Takový jedinec byl nečistý po 7 dní. (V. 12) pak popisuje námi ostře sledované rituální očišťování, pomocí umývání. Toto umývání bylo spojeno s rituální obětí zvířete, konkrétně krávy. Kráva to pak nemohla býti každá, nýbrž musela splňovat podmínky uvedené ve v. 2. Jednalo se celkem o pět podmínek.

- 1/ Hovoří se o červenohnědé krávě
- 2/ Musela být bez vady a poskvrny
- 3/ Nemělo na ni být vloženo jho

První tři podmínky se tedy týkaly kvalit kladených na zvíře, určené jako oběť. Následují další dvě podmínky.

- 4/ Důležitá byla i podmínka s tím spojená. Kráva k tomuto účelu vhodná, musela býti ještě navíc spálena a to celá (v. 5.). Tedy včetně krve, kůže, masa a výmětů.
- 5/ Při pálení krávy bylo nutno používat další pomocný materiál. Ve v. 6 je konkrétní zmínka o cedrovém dřevu, yzopu a karmínovém barvivu. Teprve popel z takto vybraného a za popsaných podmínek připraveného zvířete, mohl býti použit pro přípravu očištné vody, která sloužila k očištění od hříchu (viz v. 9).

Druhé dvě podmínky tedy kladly určité požadavky také na úpravu zvířete.

S popelem pak také nemohl zacházet každý. Opět zde byly podmínky, které určovaly kdo s ním smí manipulovat. Muselo se jednat o člověka :

- a/ Čistého – V této souvislosti Písmo svaté hovoří hlavně o očištění roucha pomocí vody (v. 8.) Navíc se musel omýt i ten, který zvíře spaloval. Jednalo se tedy o dvojí očištění fyzického rázu a sice těla a oděvu. Ale i poté byl nečistý až do večera.
- b/ Ve v. 9 příprava očištné vody z popela příslušela knězi. I na něj se poté vztahovala povinnost uvedená v podmínce za a/. Rovněž i kněz si musel jednak vyprat roucho a jednak se celý omýt vodou. A i přes tato opatření byl při příchodu do tábora i on do večera považován za nečistého (v. 7.)
- c/ Nabírání popela – Člověk, který byl určen ke sbírání popela, musel rituální očištění vodou podstoupit také. V tomto případě ale Písmo svaté hovoří pouze o vyprání

³ Nu 19,1-22, ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST: Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, ČEP 1995, , čtvrté vydání v ČBS, šesté přepracované vydání.

rouch. S knězem a spalovačem pak měli společný znak nečistoty do večerních hodin (v.10.)

d/ Poslední podmínkou byla otázka uložení popela. Popel se směl uložit na čistém místě za táborem (viz v. 9). Teprve až nyní mohl být popel smíchán s vodou a použit k očišťování.

Zde už je moment, kdy evidentně nejde o pouhé omytí šatu a těla. Očista fyzická se zde dostává do kontaktu s očistou duchovní! Ve v. 9 se totiž hovoří o očišťování od hříchu a hřích je skutek vycházející ze srdce (srov. Mk 7,20-23). Jedná se už o očistu podle učení Ježíšova, sdělovaného učedníkům v evangeliu Markově sedmá kapitola. Ježíš, jak víme, byl Bůh-Syn. Tím můžeme postihnout i další společný fragment Starého a Nového zákona. V knize Numeri 19 kap. tyto podmínky očisty od hříchu sděluje národu Izraele Bůh-Otec, který působí s Ježíšem společně. Činí tak závazným způsobem, když mluví k Mojžíšovi a Áronovi ve v. 1-2. A ve v. 10 bylo toto nařízení považováno za provždy platné pro Izraelce i jejich hosty. Je tím logicky míněno, že Ježíš nepřišel tento zákon zrušit, nýbrž prohloubit a naplnit. Místo zvířete se však jako „oběť živá“ obětoval on sám. To je jediný rozdíl. Z toho plyne, že prvek oběti však zůstává zachován. Nezrušitelná platnost zákona je ještě zmíněna ve v. 21.

Nutno se ještě zmínit o faktu, že očista byla pro nečistého povinná, aby nebyl vyobcován ze středu národa Izraele (srov.v. 13.20). Ze samotné očisty nám vyplývají tři faktory:

- a/ Ježíš očišťuje lidi zástupně svou krví jednou provždy, ve smyslu absolutním, z hlediska časového. Zde se však muselo omytí vodou opakovat, nebylo tedy absolutní, ale z hlediska času pouze relativní.
- b/ Toto omytí rovněž nerušilo podstatu hříchu, jako oběť Ježíšova.
- c/ A v neposlední řadě jej musel vykonat dotyčný znečištěný pouze sám za sebe a osobně. Znečištěný nemohl tedy nikoho vykoupit svým omytím, tím méně pak krví (srov. J1,29 a Zj 5,9-10) .

Důkazem relativity omytí z hlediska časového, je zmínka o způsobu omytí. Nečistý se měl omývat třetí a sedmý den a tím je tedy stanoveno opakování očistného rituálu viz Nu 19,12.19. Na závěr tohoto příkladu zmíním ještě důležitou okolnost:

- nečistý byl totiž i ten, kdo se nečistého dotkl
- pokud se nečistý dotkl nějakého předmětu i tento byl nečistý (v. 22) .

Opět tedy bylo nutno provést očistu,co se týče :

- a/ předmětů – a tedy jakéhokoli předmětu (srov. Mk 7,4) .
- b/ člověka – který byl původně čistý, ale dotkl se nečistého, jež byl poskvrněn dotykem na mrtvého. Dá se provést srovnání s Mk 7,3. Jednalo se totiž o očištění pomocí popela a vody. V případě osoby (těla) tím tedy byla popsána čistota při dotyku na mrtvého člověka.

Příklad II

Lv 5,2⁴

Je analogický příkladu prvním. Rozdíl spočívá pouze v tom, že tento verš se zabývá znečištěním při dotyku na mrtvé zvíře. Leviticus je však další kniha Pentateuchu, kde se mluví o čistotě.

Příklad III

Lv 14,33-56⁵

- a/ Popisuje postup očišťování, v případě styku člověka s malomocenstvím a malomocným, s akcentem na dům a tedy místo
- b/ A také popisuje očišťovací postupy, v případě očišťování od malomocenství, jestliže postižený trpí touto chorobou sám. To lze nalézt v Lv 14,1-32.⁶

Lze tu pozorovat některé znaky shodné a jiné odlišné, vzhledem k případům již uvedeným.

Pro srovnání tyto znaky uvedu, abychom viděli, co nového zde přichází do psaného zákona, jako příkaz k dodržování.

- obětované zvíře. Zde již není kráva, nýbrž dva beránci bez vady a jedna roční ovečka bez vady (v. 10). Pokud je očišťovaný nemajetný, povoluje se donést jenom jeden beránek (v. 21). Pokud nemohl dotyčný dostát ani jednomu závazku, Hospodin mu umožnil obětovat buď dvě holoubata, nebo dvě hrdličky (v. 22) (srov. Nu 19,2). Vždy tato obětina závisela na možnosti dotyčného si ji v požadovaném množství a druhovosti opatřit. Novým prvkem při obětování je zde olej a mouka (v. 10.21).

⁴ Lv 5,2.

⁵ Lv 14,33-56.57.

⁶ Lv 14,1-32.

Naopak stejné materiály používané při oběti jsou:

- cedrové dřevo
- karmínové barvivo
- yzop (srov. Nu 19,6).

Nově k těmto materiálům přistupují dva ptáci, z nichž jeden je zabit a druhý ponechán naživu a po obřadu vypuštěn na pole (v. 7.53). Rovněž zde nedochází k mísení vody a popela (srov. Nu 19,17). Výkon očištění je tu realizován skrze krev zabitého ptáka, do které se namáčí cedrové dřevo, karmínové barvivo, yzop a živý pták (v. 6). Význačnou roli tu hraje opět i voda. Hovoří se o pramenité vodě nad níž je pták zabit (v. 6.50-51). Co se týče osoby oprávněné konat smírčí obřad, zůstává to stejné. Touto osobou je opět kněz (v. 2.35-36). Kněz měl pravomoc očistit jak nemocného, tak znečištěný dům. Pokud budeme obět' brát z hlediska Krista (Mesiáše), je role kněze zástupná, z vůle Boha a to relativně, nikoli absolutně. To je případ všech lidí národa Izrael. To znamená, že kněz vykonává tuto obět' osobně za vyvolený národ vázaný smlouvou. Kristus však vykonává tuto obět' jako nevinný a bezhříšný za všechny lidi, pomocí své vylité krve. Můžeme tak vysledovat styčný předobraz, v podobě obětované krve. Krev za hříchy obětoval totiž i Ježíš (srov. Zj 5,9-10). Z tohoto úhlu pohledu je třeba rozlišit dvě roviny, neboť i zde zůstává důležitý prvek oběti zachován. Rozdílný je pouze výsledek oběti. Ve Zj 5,8 je dokonce shodné i pojmenování Beránek (srov.Lv 14,10.21). I zde je však, stejně jako v případě krve, třeba odlišit dva aspekty.

- a/ Krev zvířete – očišťuje člověka pouze symbolicky od konkrétního znečištění. Člověk ale jinak zůstává hříšný a tudíž smrtelný. Mzdou za hřích je smrt.
- b/ Krev Ježíše – maže všechny hříchy a jakožto krev Bohočlověka je nevinná. Má tudíž moc pojímat zástupný význam a vykupovat lidi z podstaty hříchu. Nemusí se tudíž opakovat tato obět'. Ježíš se obětoval pouze jednou a účinek vykoupení a tak očištění od hříchu je trvalý. Člověk navíc získává nesmrtelnost v celé své bytné podstatě.

Podobně je tomu i s pojmenováním Beránek.

- a/ Beránek jako zvíře skutečné – je usmířením za účinek hříchu, tedy za určitý projev nečistoty vůči nařízení Božímu. Je tedy obětován jako věc stvořená podléhající Bohu stvořiteli. Jedná se o obět' smírčí.

b/ Beránek symbolický – Ježíš je Bůh Syn, který na sebe dobrovolně vzal lidskou podstatu a dal sám sebe jako oběť za mnohé (srov. Zj 1,5-6). Obětoval se tedy mimo jiné jako Bůh stvořitel a nikoli jako stvořená věc. V tomto případě je to tedy oběť smírná, výkupná. Vykoupení totiž v žádném případě nemůže být dáno skrze věc stvořenou. Snadno by to zavádělo k závěru, že člověk by nakonec mohl vykoupit sám sebe, což historické zkušenosti s národem Izraele ukázaly jako naprosto nereálné. Úlohu Ježíše jakožto Syna člověka popisuje ve svém vidění prorok Da 7,13-14⁷ a mluví o ní v rovině věčnosti: „Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno“. Prorok Daniel tak hovoří, dnes už ke všem lidem, pomocí důležitých sloves.

MOC – jedná se o vladařskou moc o dvou životně důležitých charakteristikách :

- a/ Je věčná, to znamená nepomíjivá v jakémkoli ohledu, jako je čas, prostor a ohraničenost. Tyto uvedené veličiny tuto moc nemohou ovlivnit. Naproti tomu moc králů je ohraničena právě těmito uvedenými okolnostmi.
- b/ Nepomine. A má tedy absolutní hodnotu vzhledem k životu. Nositel moci, aby vládnul, musí být vždy živý. Tím říká, že budou žít i všichni ti, kteří jsou krví očištěni a vykoupeni.

KRÁLOVSTVÍ – Je charakterizováno slovesem: nebude zničeno.

Vztahuje se kontextově k Synu člověka, který nemůže být poražen žádnou pozemskou armádou. Jeho království není totiž z tohoto světa a není ovládáno lidskou ideologií. Vstupenkou do něj je pak víra a modlitby, těch, kteří uvěřili v Syna člověka, jako spasitele. To můžeme snadno porovnat s texty J 16,28 a J 16,9-11.⁸ Vyskytuje se tu však ještě další prvek, respektive :

OBĚŤ – ta je tu vylíčena významově ve čtvero smyslu:

- 1/ Jako oběť za hřích
- 2/ Jako oběť zápalná (celopalu)
- 3/ Jako oběť za vinu – nemusí být totéž co oběť za hřích. Ten je ve své podstatě vždy jeden, ale vin může být celá řada. Co se týká účasti na očištném procesu a smírným

⁷ Da 7,13-14.

⁸ J 16,9-11.28.

obřadu, není zda zmínka o naběrači popela, ani o spalovači obětiny. Je to logické, když uvážíme, že se zde nepoužíval popel, ale krev.

4/ Ještě je tu oběť přídavná, tvořená olejem a moukou (v. 10).

KREV – Je používána ve smířcím obřadu k očištění ve dvojitým významu. Očišťuje se s ní

a/ dotýčný malomocný – kněz krví potíral očišťovanému různé části těla jako:

- lalůček pravého ucha
- palec na ruce, rovněž pravé
- palec u pravé nohy (v. 14.25).

Kněz rovněž očišťovaného 7 x postříkal krví zabitého ptáka (v. 6-7)

b/ Krví se očišťoval dům, v kterém bydlel malomocný. A to opět 7 x postříkáním na dům (v. 51.52). Svoji význačnou roli zde spolu s krví hrála i pramenitá voda, aby dům byl očištěn od hříchu. Podtext je tedy povahy jednak :

- fyzické : očištění domu nebo zevnějšku člověka po materiální stránce
- duchovní : bylo nutno dům, nebo člověka očistit od hříchu. Při postižení nemocí trpí totiž duše i tělo.

OLEJ – Olej se používal podobně jako krev, rovněž ve dvojitým významu při procesu očišťování.

a/ Olejem se pomazával dotýčný, poté co byl na stejných místech před tím potřen krví. Kněz tak činil pomazáním (v. 17.28). Olej však sloužil ještě navíc i k pomazání hlavy očišťovaného, což se krví nedělalo (v. 18.29), to se činilo pouze olejem.

b/ Olejem se stříkalo i před Hospodinem. Ve v. 16.27 se hovoří o stříknutí 7 x před Hospodinem. Olej měl tedy evidentně už tehdy zvláštní význam. Byl tak zřejmě užíván z toho důvodu, že mu bylo přikládáno více symbolů. Olej byl vnímán jako: ⁹

- symbol hojnosti
- symbol požehnání
- jako Božský dar. Takto byl chápán i v jiných kulturách.
- Olej symbolizoval i vyvolení a povolání.
- Neposledně se užíval i k uzdravení. V daném případě k uzdravení duše (hřích) a těla, které bylo stíženo malomocenstvím.

⁹ KOPEČEK Pavel: Liturgika pro 4 ročník dálkového studia, *Ad usum privatum*, Říjen 2001, Scriptum KTF UK, <http://www.ktf.cuni.cz/%7Ekopecek>.

Jistě ne nadarmo převzala užívání oleje i současná církev, která mu navíc přidala další symboly. Olej symbolizoval obraz Ducha svatého, dávajícího člověku sílu k duchovnímu boji.

Dnes v církvi se proto olej používá rovněž k rituálním účelům, jako:

- olej nemocných (infirmorum)
- olej křtěnců (catechumenorum)
- olej biřmovanců (chrisma, křížmo)
- olej jako látka, používaná při svěcení kněží a biskupů
- olejem se dnes provádí i konsekrace, např.: kostela, oltáře, bohoslužebných nádob, zvonů aj.

Pozn. Posledně uvedený způsob již nápadně odpovídá použití farizeů při očišťování předmětů. Konsekrace je sice svěcení, ale za účelem tím, aby předměty sloužící při liturgii k chválení Hospodina byly čisté a Hospodinu libé. Můžeme to snadno porovnat i s praxí korbánu. Navíc se zde hovoří v souvislosti s olejem o pomazání Duchem svatým (srov. Iz 61,1) v S.Z. a (L 4,18)¹⁰ v N.Z. viz.: „Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst...“. Nebo: „Duch Hospodinův jest nade mnou, proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst...“.

Čili téma pomazání v tomto úhlu pohledu, má kořeny již několik staletí před příchodem Ježíše. V naší době se už jen završuje.

OČIŠTĚNÍ – zde je třeba všimnout si velmi pozoruhodného faktu. Jednak ten, kdo byl očištěný, musel si vyprat svůj šat v 8. A musel očistit i sám sebe omytím. Tedy něco na vlas podobného, jako při očišťování u dotyku na mrtvého (srov. Nu 19,7-8). Nejednalo se tedy o nic nového. Pozoruhodnost faktu spočívá ve zmínce o osmém dnu (v.10.23). Očišťovaný malomocný přinášel požadované zvířectvo a materiál k oběti až osmý den.

Teprve poté byl čistý (v. 20). Jak víme, na Zemi je časový rozsah dán pouze sedmi dny. Rozvržení týdne způsobem pondělí – neděle s osmým dnem nepočítá. Nejedná se proto o den skutečný, který nastává kalendářně, nýbrž o den symbolický. Osmička je číslo symbolické, znamenající to, co tu ještě není. Z hlediska očištění se tedy jedná o absolutní očištění a to v pozemských dnech počítaných od jedné do sedmi není možné. Osmý den je tak třeba nahlížet

v eschatologické rovině. Tedy jako den, který nastává po pozemské pouti u Boha. I Bůh, když spočinul po vykonaném díle, učinil tak v den sedmý (srov. Gn 2,2-3).¹¹ O osmém dni tu není zmínky. A protože Bůh je absolutně dokonalý, spočinul až po stvoření „vrcholu stvoření“ a tím byl člověk, správce stvořeného, tehdy bezhříšný. Gn 1,27-28¹² nám ukazuje člověka jako obraz Boží tedy imago Dei. Pozn. Hříchem se člověk znečistil později svou neposlušností, bez nejmenšího podílu ze strany Boha. Gn 1,31 navazuje na Gn 1,27 a situuje člověka jako vrchol Boží stvořiteléské činnosti do šestého dne. Sedmý den byl pak od Boha požehnaný a posvěcený (srov. Gn 2,3). A tudíž tento den byl dokonalý ve smyslu absolutním a ve smyslu završení stvořiteléského aktu. Pokud poté dále vztáhneme číslo osm k tématu očištění člověka, zjistíme, že člověk se sám očistit nemůže. Výkupnou obětí za jeho hřích se stal Boží Syn. Tím se člověk stává i obrazem Kristovým, čímž hovoříme o člověku jako o imago Christi. Měl to¹³ být původně dokonalý Adam, který učinil smlouvu s Hospodínem, jak je uvedeno v Gn 2,17. Ale ten zhřešil, poněvadž smlouvu nedodržel a nechal se svést svou ženou Evou, jak dokládá Gn 3,6.¹⁴ Musel tedy přijít Boží Syn v budoucnu, který naplnil původně dokonalý předobraz Adama. Kristus přichází jako nový Adam, aby člověku opět odhalil:

- a/ Plnost jeho bytí v jeho původním stavu
- b/ Plnost bytí v jeho definitivním naplnění
- c/ Plnost bytí člověka ve stavu současném

Člověk je pak imago Christi i z toho důvodu, že je vykoupen k věčnému životu v Božím království, kde bude Ježíš vládnout při svém druhém příchodu, neboli paruzzii. Člověk je tak očištěn a nově stvořen v plnosti samotného Krista, což je vyjádřeno termínem ex plenitudine Christi.

Jde o přerod duchovní, nikoli o nové stvoření ve smyslu ex nihilo. Kristus v tomto procesu přetváření do původního stavu má funkci trojí.

- a/ Je stvořitelem – a jako Bůh Syn stvořitelem dokonalým ve spolupráci s Otcem srov. (Gn 1,26) . Důležité je tu slovo „učiňme“, které je v plurálu a zájmena přivlastňovací „naším“ a „naši“, rovněž v plurálu. Ne tedy slovo mým a mé.

¹¹ Gn 2,2-3.

¹² Gn 1,27-28.31.

¹³ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: Společenství a služba – Lidská osoba stvořená k Božimu obrazu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 36-37, II kapitola, hlava 52-53.

¹⁴ Gn 2,17 a 3,6.

b/ Je prostředníkem mezi Bohem Otcem a hříšným lidem, za který se obětoval svou krví, dle Otcovy vůle (srov. Zj 5,9).

c/ Je posledním cílem člověka skrze svou dokonalou živou oběť, chápanou jako smírčí mezi Bohem a lidmi.

Hřích jako kořen vší nečistoty už v Novozákonní době nebylo nutno smiřovat takovým způsobem, jako za dob vyvoleného národa Izrael. Tehdy k tomu posloužil symbolický předobraz Beránka a tím bylo pouhé stvořené zvíře. V naší době tyto předměty, suroviny a zvířata, určené k obětování ve stánku setkávání hebr. Óhel mó éd ztratily svůj původní význam.

Příklad IV

Izraelité dodržovali ještě zákony týkající se pohlavní nečistoty mužů a žen.

Lv 15,1-33¹⁵ podrobně popisuje, co všechno musí člověk dodržovat, při výtoku, nebo poskvrnění krví. Není nutné se o tomto tématu podrobněji rozepisovat, neboť zde uvedené postupy při očišťování jsou stejné, jako v případě znečištění malomocenstvím, který je tu popsán detailně. Uvedu proto jen stručné srovnání.

Kněz – byl i tady prostředníkem mezi lidmi a Bohem při vykonávání smírčího obřadu (v. 15.30).

Obětina – jako obětina opět sloužila buď holoubata, nebo hrdličky. A to opět v počtu dvou kusů (v. 14.29).

Oběť – byla zde dvojí a sice:

a/ oběť za hřích

b/ oběť zápalná. Opět (v. 15.30).

Oběť byla vykonávána ve stanu setkávání hebr. Óhel mó éd. Požadovaná zvířata pak pohlavně nečistý donesl knězi právě před stan setkávání, kde mu je předal k příslušnému obřadu (v. 14,29).

Očišťování – bylo také dvojí. Očistná voda v tomto případě hrála velkou roli.

První fáze

a/ vodou – pohlavně nečistý si vypral roucho a omyl tělo. I přesto zůstal nečistý do večera (viz v. 5-8.10-11). A totéž platilo pro ženy od v. 19. Očišťování však tím nekončilo. Pokud byl dotyčný trpící výtokem od tohoto čist, odpočítal sedm dní a po jejich uplynutí musel opět vyprat šaty a celý se omýt (v. 13.28). Teprve nyní byl čistý a mohl přikročit k druhé fázi:

b/ Přinášel obětiny a skrze zápalnou oběť a oběť za hřích, konanou prostředníkem, tedy knězem, byl proces očištění dokončen (v. 15.30).

Opět tu můžeme vysledovat zmínku o osmém dnu ve v. 14.29, v souvislosti s dovršením čistoty pomocí kněze, prostředníka mezi Bohem a lidmi (v.1). Hospodin to kladl na srdce Áronovi a to byl vyvolený kněz (srov.Nu 18,1). V dobách Starého zákona šlo skutečně před příchodem Ježíše jen o obnovení původní smlouvy mezi Izraelem a Bohem, pokud k znečištění došlo. A také o zachování dobrého vztahu k Bohu. Stejně zůstalo i ponaučení o dotyku na nečistého člověka, nebo na předmět, kterého se nečistý dotkl, či s ním jinak přišel do styku. I zde bylo nutné očištění vodou. Očišťovalo se opět roucho a tělo.¹⁶ Izraelité si však kromě Pentateuchu a pravidel zde Bohem daných pro zachování čistoty, vytvářeli i své „jakési“ tradice, které si pouze podržovali v paměti a předávali si je ústně. Takové tradice, takto rozšiřované nazývali opakováním. I když pak ústní Tóra do určité míry obsahovala určité nařízení o zákazu zapisování, přesto existují písemné doklady rabínského původu. Knihy takto zapsané lze rozdělit na dva typy :

1/ Knihy Hagady

2/ Knihy Halachot

Můžeme zmínit ještě další knihu, která vznikla na základě tradice a je nazývána druhým písmem. Jedná se o knihu Mišna.¹⁷

Ústní tradice tak byla vtělena do psané formy, jakéhosi zdvojení psaného zákona. Působila pak i jako doplňující zákon ústní k psanému. Mišnou se pak odstartovala další vlna psaných textů vyvolaná v rabínském, původně farizejském židovství. Proces to byl poměrně dlouhý a

¹⁵ Lv 15,1-33.

¹⁶ STEMBERGER Günter: Talmud a Midraš – úvod do rabínské literatury , Praha: 1999, 56 a odkaz pod čarou, částI, kap IV.

¹⁷ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské bibli, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, 22- 23, částI, odd C.

vyvrcholil sepsáním knihy Tosefta, což je doplněk. A aby byl výčet ještě obsažnější, vznikl takto i Talmud.

Talmud měl pak rovněž dvojí formu, odvozenou od místa vzniku :

- a/ Babylónský Talmud
- b/ Jeruzalemský Talmud

Zřejmě však ani to nestačilo, a proto byly v pozdější době připojeny další rabínské komentáře. Ty napomáhaly výkladu Talmudu, ovšem z hlediska autority už takový význam neměly. Pokud se pak ještě vrátím k Mišně, je dobré připomenout, že tato byla redigována Jehudou ha-Nasí na počátku 3. století (200 – 220 n.l.). Navazuje tak s určitou odmlkou i na kánon hebrejské Bible, jejíž utváření bylo ukončeno na konci 1. století n.l. Obsahem tohoto kánonu se stali:

- Tóra
- Proroci
- Spisy

Z tohoto výčtu stojí za zmínku Tóra, do které byly začleňovány postupně, v průběhu dějin nařízení, která byla ústně tradovaná. Tato nařízení se už před začleněním do Tóry zřejmě vyskytovala i formou sbírek a následně byla ovlivněna redakcí. Tolik tedy stručný nástin rabínských pramenů.

Vrátím se nyní na začátek. Význačná centra rabínské literatury byla dvě:

1. Izrael
2. Babylón

1/ Knihy Hagady – Tyto knihy rovněž spadají do 3. století n.l. Časově se tedy kryjí s Mišnou a jsou hojně doloženy v Izraeli, zejména u učitelů. G. Stemberger uvádí jednotlivé názvy, jednotlivých traktátů. Jsou to traktáty Šabat, Kilajím, T'murot, Maasrot, B'rachot, Sanhedrin apod.¹⁸

Druhým centrem odkud se šířila rabínská literatura se stal Babylón, který se přibližně nachází na území dnešního Iráku. Dá se doložit literatura pro učitele, spadající časově do 4. století n.l. V případě Babylónského ohniska se hovoří o následujících traktátech.¹⁹

- B'rachot – To je shodné s izraelským pramenem minimálně stejným názvem.

¹⁸ STEMBERGER Günter: Poznámkový aparát, 434-436.

¹⁹ STEMBERGER Günter: 19-20 – pramen zůstává týž.

- Chulín
- Bava m' cija
- Bava batra
- Š'vuot
- Šabat

Zaměřím se nyní na pojem čistota a z tohoto úhlu pohledu můžeme rovněž najít některé zajímavé spisy.

M'gilat Taanit - To byl postní svitek. Je takovým seznamem 36 dní z doby druhého chrámu. Tedy chronologicky spadající do období Makabejců a později pak římského panství. V těchto dnech docházelo k veselým událostem. Proto obsahuje zákaz postění.²⁰

M'gilat Taanit batra – To byl také postní svitek. Obsahoval, patrně gaonský seznam dní, kdy je zase půst naopak přikázán.

Spory o půst se potom v časové a náboženské rovině přenesly i do Nového zákona a odehrávaly se právě mezi Ježíšem a představiteli židovské obce, která byla tvořena farizeji, saduceji, zákoníky a dalšími náboženskými třídami. Zmiňují se o nich například i synoptici.

Mt 9,14-17

Janovi učedníci se v rozhovoru s Ježíšem odvolávali na farizeje a vyčítali mu okolnost, že se postí a proč se tedy nepostí jeho učedníci.²¹

Mk 2,18-22

Potvrzuje to, co bylo řečeno u evangelisty Matouše a stejně jako on se zmiňuje o Ježíšově odpovědi. Ježíš v této odpovědi poukazuje na nesmyslnost půstu a používá k tomu účelu příměr ke svatbě.

L 5,33-39

I tento evangelista obdobnými slovy popisuje stejnou událost, ze které plyne stejný význam.

²⁰ STEMBERGER Günter: 57-58.

²¹ Mt 9,14-17. Mk 2,18-22. L 5,33-39.

Je zde však i řada dalších spisů, které přímo souvisí určitým způsobem s pojmem čistota.

2/ Knihy Halachot – Zajímavým spisem o kterém se lze zmínit je tu například:²²

M'gilat samanín - Což byl seznam vzácných druhů koření, určeného k zápalům. Údajně šlo o dědictví rodiny Abtinovy. Další podrobnosti jsou uvedeny v jednotlivých traktátech:

- Joma

- J Š'ka V,2,49a z Jeruzalémského Talmudu.

Ten měl obdržet Jóchanan ben Nuri, současník Akivův.

Zajímavá je i jedna diskuse mezi Abajem a Ravou v traktátu Bavam'cija, kde je nastolen problém, týkající se čistoty slámy převážené na pronajatém oslu. Vychází nám z toho dvě stanoviska.

a/ Sláma je nečistá a tedy působí provinění sama o sobě, jenom proto, že je nákladem tzv. k'masuj.

b/ Sláma je příčinou provinění pouze v tom případě, je-li k nákladu pouze přidána. Například k obilí tzv. l'masuj, kde Abajeho k'masuj je textem Mišny.

Ravovo různocnění, je pouze korekturou odpovídající jeho výkladu. Nejedná se tedy o ústní tradici.

Za pozoruhodný lze označit i nález halachického textu na podlaze r'chovské synagogy, v údolí u Bejt Š'an. Jedná se o halachu známou z Jeruzalémského Talmudu. Jejím obsahem jsou nařízení dvojího druhu :

a/ Nařízení týkající se milostivých let

b/ Nařízení týkající se desátků

Toto bylo určeno k dodržování v Izraeli a blízkém okolí. Nápis byl objeven v roce 1974 a zřejmě byl mladšího data, neboť pochází z první poloviny 7. století. V případě desátků můžeme rovněž nalézt novozákonní paralelu. Spor o odvádění desátků, byl dalším z celé řady sporů mezi Ježíšem a židovskými náboženskými frakcemi. Dokladem budiž srovnání s texty evangelisty Lukáše v L 18,12 a L 11,42.²³ Zejména v textu L 11,42, Ježíš ostře vytýká

²² STEMBERGER Günter:59-60.

²³ L 11,42, L18,12.

farizeům, že sice odevzdávají desátky, ale dopouští se těžkého provinění proti nařízení Božímu. Bůh ten naopak nepožaduje desátky, ale spravedlnost a lásku. Nedostatek spravedlnosti a lásky je takto pojatý jako nečistota srdce (srov. Mk 7,21). Ježíš to připomíná také v souvislosti s falešnou vírou, neboť farizejská frakce činila tyto věci, jako je půst nebo desátky, jen proto, aby před Bohem zakryla své viny. A spoléhala přitom na historické písemné kořeny, popsány zde výše.

3/ Kniha Mišna – Pokud budeme hledat smysl slova Mišna, tak se jedná o „soubor ustanovení zákona“. Takto se ustálil okolo roku 200 n.l. Její autorství je připisováno R.Jehudovi ha-Nasimu. Ten už zde zmíněn byl v souvislosti s Mišnou.²⁴

Druhé vysvětlení tohoto pojmu lze nalézt u Nátana ben J'chiela. Ten zase v Aruchu uvádí vznik slova následovně. Na otázku, proč byla takto nazvána, odpovídá: „Protože je druhá oproti Tóře“.

K tomuto druhému vysvětlení se přiklání i církevní otcové, kteří Mišnu nazývají pojmem deuterosis (srov. JUSTINIANOVA Novella 146). Mišna je tu dále považována za součást talmudické literatury. A ta je dána Talmudem dvojím.

a/ Babylónským

b/ Jeruzalémským

Rabiho Mišna je v Babylónském Talmudu uváděna jako mišnaténú, nebo matnitín. V Talmudu Jeruzalémském jako matnitín, nebo matnita.

Pokud se jedná o další mišnaické sbírky, ty jsou v B..T. dále představeny jako matnita, nebo barajta. V J.T. pak jako mišnajot.

Věty – Pokud mají mišnaický původ, jsou v B.T. i J.T. uváděny shodně slovy t'nan, nebo t'najna, což značí význam „učili jsme se“.

Mišna se pak dále skládá ze šesti oddílů z hebr. šiša s' darím. To je forma, která je k dispozici v současnosti. Každý oddíl obsahuje určitý počet traktátů, které tvoří obsah Mišny. Vzhledem k povaze této diplomové práce, následující pojednání zredukuji na oddíl šestý, pojednávající o čistotě.

Šestý oddíl se nazývá Tohorot, což v českém jazyce znamená čistota. Obsahem tohoto oddílu je konkrétně dvanáct traktátů.

1/ Kelím – Nečistota týkající se nástrojů. Do této kategorie jsou zahrnuty²⁵

- hliněné nádoby
- ohniště
- pece
- nádoby s víkem
- nástroje kovové a kožené
- lůžka
- stoly
- postroje

Biblická spojitost je dána v knihách Mojžíšových, konkrétně Lv 6,20, Lv 11,32 a v Nu 19,14 a Nu 31,20. Obdrželi jsme tak kořen, který můžeme porovnat s tím, co je popsáno v Mk 7,4.

2/ Oholot – Znečištění mrtvolou (to bylo již v této práci popsáno). Je tu akcent na konkrétní místo, které tvoří „zastavení stany“. Nečistota se za dob starozákonního Izraele šířila i bez nutnosti se něčeho nečistého dotknout. Stačil fakt, že to bylo ve stejném stanu. Biblický kořen lze nalézt v Nu 19,14.

3/ N'gaím – Nečistota při postižení a styku s malomocenstvím, rovněž byla již popsána. Kořen takového počínání lze srovnat s knihou Lv 13-14 kap.

4/ Para – Tento traktát popisuje parametry, kladené na červenou krávu (srov. Nu 19 kap.), které musela jako obětina splňovat, aby nebyla nečistá. To znamená:

- její věk
- její vlastnosti
- její porážku a úpravu
- přípravu popela z krávy
- přípravu vody a její uchovávání k pokropení

²⁴ STEMBERGER Günter: 144-145, II. část, I kap.

²⁵ STEMBERGER Günter: 153-154, II část, I kap Pozn: srov Lv 6,20, Lv 11,32, Lv 13-14 kap a Nu 19,14, Nu 31,20.22-23, Lv 15,12,Lv 12,1-8,Lv 15 kap, Lv 11,34, Lv 22,6.

Předpisy obsahovaly i fakta, jak se voda může stát nezpůsobilou, nebo znečištěnou. Pokropení mohlo být také dvojí:

- účinné
- neúčinné

5/ Tohorot – Obsahoval eufemistické pojetí pro znečištění, trvajícím do západu slunce. Ale to zahrnovalo i několik základních okruhů dalších, např.:

- zvíře, které nebylo poraženo rituálně (n'v'ela)
- stupně znečištění při dotyku nečistého
- při pochybnostech o nečistotě
- znečištění tekutinami (nečistá voda)
- ale i znečištění oleje a vína při lisování

6/ Mikvaot – Tento traktát popisuje očišťovací koupele, týkající se:

- nádob (srov. Lv 15,12).
- kovů jako zlato, stříbro, měď, železo, cín, olovo apod. Očišťování se podle povahy kovu muselo provést buď ohněm, nebo vodou. Pro srovnání lze uvést Nu 31,22-23.
K očištění od hříchu pak byla očištná voda povinná.
- malomocných (srov. Lv 14,8)
- v případě pohlavního výtoku. Opět můžeme biblický kořen nalézt v knize Lv 15,5.

Tento traktát obsahoval však i takové detailní požadavky, které určovaly i rozměry a náležitosti lázně. Nechybí ani podrobný popis, jak má koupel vypadat a kdy je neúčinná.

7/ Nida – Nečistota žen. Tento traktát navazuje tématicky na předchozí traktát Mikvaot.

Biblický kořen lze opět nalézt v knize Leviticus 15 kap. Podrobně pak pojednává o

- nečistotě žen (srov. Lv 15,19) – toto se týká pravidelného krvotoku
- nečistota po porodu chlapce, či děvčete (srov. Lv 12,1-8).

8/ Machširín – Pojednává o nečistotě tekutin. Pokud se jimi navlhčí suchá potravina, stává se nečistou (srov. Lv 11,34).

9/ Zavím – Opět pojednává o nečistotě znečišťujícími výtoky a opírá se o text uvedený v Lv 15 kap. Zároveň srovnává různé druhy nečistoty.

10/ T'vul jom – Pojednává o vykonané očištné koupeli týž den, ale s akcentem na nečistotu do západu slunce (srov. Lv 15,5 a Lv 22,6). Rovněž tento traktát pojednává o faktu, že takový to člověk se může dotknout profánních věcí, nikoli však něčeho zasvěceného. Toto se pak nestává nečistým, ale i přesto je to nezpůsobilým. Rozebírá i dotyk a jeho vliv z části na celek

11/ Jadajím – To je ono tolik známé rituální očišťování rukou, srovnatelné s Mk 7,3. Traktát tedy pojednává o nečistých rukách a o tom, čím jsou ruce znečištěny. Obsahuje i diskusi o knihách náležejících ke kánonu a znečišťujících ruce jako je Píseň písní a Kazatel. Z aramejského původu pak části knih Ezdráš a Daniel. Popisuje i rozdíly mezi náboženskými skupinami farizeů a saduceů

12/ Ukcín – Je poslední traktát, který pojednává o nečistotě stonků. Rozebírá a popisuje na kolik jsou nečisté stonek, slupka a jádro. Nebo je-li ovoce nečisté. To je tedy nápadná podobnost s tím, co Ježíš říká vzhledem k zástupu a k učedníkům (srov. Mk 7,14-15.18-19), ve své obecné a důvěrné řeči.

4. Jeruzalémský Talmud – Jest komentářem izraelských amoraitů k Mišně. Platnost jest ovšem pouze v širokém slova smyslu. Jinak se Mišny až tak důsledně nedrží. Spíše ji ještě doplňuje ve dvojím smyslu, z literárního hlediska.²⁶

1/ O materiál hagadického typu

2/ O biblické výklady

Můžeme tak na jeho základě studovat i další tématické okruhy, jako jsou:

- dějiny Izraele

- vývoj židovské liturgie apod.

Konkrétní texty Jeruzalémského Talmudu se pak řadí podle následujícího schématu²⁷

a/ J + zkratka traktátu

b/ plus kapitola římskou číslovkou

c/ plus verš arabskou číslovkou

d/ následuje číslo listu, rovněž arabskou číslicí

²⁶ STEMBERGER Günter: 207, II část, III kap.

²⁷ STEMBERGER Günter: poznámkový aparát, 434.

e/ naposled je pak označení slov v rozsahu písmen a – d

Pro názornost lze uvést třeba tento případ: J. AZI, 1,39a²⁸

Jeruzalémský Talmud, což je však zajímavé pro tuto práci, přejímá i materiál midrašický. Zvláště za zmínku pak stojí halachický midraš, sestavený v J.T. E.Z.

Melammedem (Introduction 275-296). Jedná se zhruba o 1300 citátů z halachických midrašim, které lze následně zařadit z hlediska starozákonních knih:

Exodus – 270 citátů

Leviticus – 440 citátů

Numeri – 190 citátů

Deuteronomium – 230 citátů

Genesis – více než 10 citátů a zbytek Bible

Rovněž midraše v J.T. cca 1100, jsou uváděny jménem amoraitů. A i ony jsou povahy hagadické. Ty se týkají knih Genesis, Proroků a Spisů. Hagadické midraše ke knihám Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium tak časté již nejsou. Z hlediska čistoty je to velice zajímavé v okolnosti, že mnoho citátů se dotýká knih Leviticus a Numeri, kde je obsaženo mnoho nařízení, ohledně jejího dodržování a zachovávání. S ohledem na čistotu pak není nutno tento J.T. dále rozebírat.²⁹ Pouze ještě uvedu z časové roviny vznik J.T. Ten je datován do údobí roku 300 n.l. a sepsal jej A.R. Jóchanan, v zemi Izrael, po zboření chrámu. Krátce se rovněž zmíním i o Babylónském Talmudu, který měl větší autoritu, než Talmud Jeruzalémský a vznikl o 100 let později, tedy okolo roku 400 n.l. Jeho autorství je pak přikládáno rav Ašimu. Rovněž i B.T. je v určitém smyslu komentářem Mišny. Co se týče řazení textů v B.T. není o moc odlišné oproti J.T. Text se uvádí:

- zkratkou traktátu

- číslem listu

- údajem a, b, který označuje lichou, či sudou stranu, např. Sanh 38b

Taktéž i B.T. v sobě obsahuje materiál halachický, tzv. Babylónskou halachu. Ta se od J.T. poněkud liší.

Dále pak materiál midrašický, který je připisován jak k období amoraitů, tak k období tanaitů.

²⁸ STEMBERGER Günter: 221.

²⁹ STEMBERGER Günter: 211 a 234.

V posledku obsahuje i materiál hagadický. Ten je v B.T. podstatně rozsáhlejší, než v J.T. Tvoří asi 2/3 Talmudu, kdežto v J.T. pouze 1/6.³⁰

B.T. rovněž vykazuje výraznou encyklopedičnost, neboť i když je strukturován podle Mišny, nezaměřuje se úzce na určité téma. Je tedy tématicky otevřený a v podstatě pojednává o všem, co tehdy rabíni vyučovali. Lze tu tak najít různé legendy, anekdoty, historické vzpomínky a v neposlední řadě i vědecké poznatky. Není to tedy z hlediska teologického materiál jednotný, ale nýbrž mnohostranný, zasahující i do světské sféry života. Takže ani B.T. se nijak důsledně Mišny nedrží a rozvíjí ji popsáním způsobem.³¹ Poslední knihou o které se krátce zmíním je Tosefta. Toto slovo aramejského původu, v plurálu Tosafata, z obecné roviny znamená dodatek, či doplnění. Doplnuje tak halachický materiál, vzhledem k Mišně. I Tosefta odpovídá svou stavbou Mišně. Co se týče obsáhlosti, je oproti Mišně rozsáhlejší. Používaným jazykem je:

- mišnaická hebrejščina
- řečtina
- latina, v obou případech se jedná o výpůjčky z řečtiny a latiny. To je společný prvek s Mišnou.

Texty jsou zde udávány podle následujícího schématu:

- t + zkratka traktátu
- údaj o kapitole a výroku (podobné i u Mišny)
- počáteční písmeno kritického vydání.

Názorným příkladem budiž t Š'vu III Z. 449n.Z = Zuckermandel.

Vznik Tosefty je kladen, viz Goldberg, do údobí let 220 – 230 n.l. Její autoři jsou údajně R.Chija a R. Hošaja. Ovšem teorií o vzniku a autorech je mnohem více a v průběhu dějin se vyvíjely až do současnosti. Pokud vezmeme uvedený údaj v patrnost, vznikla tedy Tosefta nedlouho po Mišně. Zmíním ještě vztahy Tosefty k Mišně a tím tuto část uzavřu. Vztahy můžeme charakterizovat pomocí sedmi bodů.

1/ Tosefta je totožná s Mišnou, případně se nepatrně liší, co se týče slovních kombinací.³²

³⁰ STEMBERGER Günter: 235 a 241.

³¹ STEMBERGER Günter: 189-190.

³² STEMBERGER Günter: 192, Pozn T- Tosefta, M- Mišna.

2/ U anonymních výroků Mišny uvádí Tosefta její autory a doplňuje M. o další glosy a diskuse. Účel uvedení vztahů mezi M. a T., je ten, že M. obsahuje spoustu materiálu týkajícího se čistoty. Týká se to zejména oddílů 5 a 6, jež jsou nazvány Kodašim a Tohorot.

Proto tedy tyto vztahy, vzhledem k této práci rámcově uvádím.

3/ T. působí i dojem komentáře k neexistujícímu materiálu M.

4/ T. uvádí doplňující materiál, který nemá přímou vazbu k materiálu společnému s M.

Jedná se konkrétně o větší množství hagadického a midrašického materiálu.

5/ V případě halachického materiálu si T. protirečí s M.

6/ Paralelní materiály jsou v T. sestaveny stejně jako v M., je však i hodně paralel sestavených rozdílným způsobem. Lze se domnívat, že halacha Tosefty je snad původnějšího rázu.

Na závěr:

7/ Styl vyjadřování v případě T. není tak výstižný jako pojetí Mišny. Zřejmě tedy T. nebyla koncipována k paměťovému poučení, ani k ústní tradici (viz. J. Neusner).

ÚVODNÍ EXEGEZE KNIHY MK 7, 1-37, SE ZAMĚŘENÍM NA ČISTOTU

2.1. Srovnání se synoptiky

Pojem čistota není zdaleka doménou Markova evangelia. Tento pojem lze nalézt i u synoptiků, což umožňuje podat hlubší výklad a také vzájemně jednotlivé autory porovnávat, co do zamýšleného významu. Uvedu tedy několik následujících příkladů.

Mk 7,2³³ – Práví doslova „Uviděli některé z jeho učedníků, jak jedí znesvěcujícíma, to jest neomytýma rukama“. Farizeové tedy Ježíšovi vytýkali čistotu fyzickou, která v tomto případě nabyla podoby neumytých rukou (v.1-2). Obzvláštní význam lze spatřovat zejména ve slovech

a/ znesvěcujícíma

b/ neomytýma

Tato dvě adjektiva spolu úzce souvisí, neboť slovo znesvěcující vymezuje téma čistoty do detailnějšího rámce. Čistota dostává výrazný rys fyzické rituální čistoty.

(V. 3) Doplnuje tento postoj ze strany farizeů o další aspekt. Kořenem na kterém farizeové stojí, jsou „tradicе otců“. Logicky tedy nemohli chápat význam čistoty tak, jak jej přišel oznamovat Ježíš a z následných sporů ostatně vyplynulo, že o to ani nestáli, neboť by museli uznat fakt, že se hluboce mýlí, a jejich postoje nemají nic společného s křesťanskou láskou.

Nyní tedy přikročím k dalšímu porovnání. Mt 15,2³⁴ – tento evangelista se zmiňuje ve stejném duchu. „Říká: Proč tvoji učedníci porušují tradici otců? Vždyť si před jídlem neomývají ruce!“ Problém sporu o čistotu je zde nápadně vyznačen pomocí jedné otázky a jednoho imperativu. Farizeové kladou „tradicе otců“ do dotazu. To může značit dvojí skutečnost

a/ trvají tak na tradici otců, jako závazném nařízení

b/ přesto se však ptají, což může značit nejistotu farizeů, při výkladu významu čistoty podle tradic. Přistupuje k tomu i okolnost, že farizeové si v plném rozsahu neuvědomují s kým jednájí a jakou roli hraje Ježíšova přítomnost jako Bohočlověka.

³³ Mk 7,2.

³⁴ Mt 15,2.

Omytí rukou pak kladou do imperativu. Ve vazbě s tradicemi nabývá téma čistoty opět rituálního charakteru, i když se zde nevyskytuje adjektivum znesvěcujícím rukama...

L 11,37-38³⁵ Zde byl Ježíš pozván jedním z farizeů k jídlu. U předcházejících evangelistů se farizeové zaměřovali na Ježíšovo učedníky, (viz Mk 7,2-5 a Mt 15,2). Lukáš však těžiště sporu o čistotu přenesl na samotného Ježíše. Ten zasedl ke stolu a ruce si také neomyl, což nemohlo tradic bdělému farizeovi hostiteli uniknout. (V. 38): „Farizeus se podivil, když viděl, že se před jídlem nejprve neomyl“. Zmínka o učednících je zde odsunuta až do L 12,1³⁶, kde Ježíš varuje své učedníky před kvasem farizeů. Celá jedenáctá kapitola Lukášova evangelia se nese v duchu kritiky, ze strany Ježíše vůči farizeům. Dochází tak k dialogické přesmyčce, neboť :

- v Mt, Mk – kritizují farizeové učedníky a kárají je v rozhovoru se samotným Ježíšem.
- u L – se karta obrací a Ježíš, tím, že je těžiště sporu přesunuto na jeho osobu, začíná kárat farizeje. A jak ukazuje L 11,46, jeho kritika zasahuje stejně drtivě i zákoníky.

Rovněž zde není zaznamenána zmínka o tradici otců a znesvěcujících rukách. Je zajímavé, že se farizeům a zákoníkům do rozhovorů s Ježíšem jaksi nevešla. Je tu však nápadně patrná jejich reakce na Ježíšova slova Běda vám..... Toto varovné spojení se zde vyskytuje hned šestkrát (viz v. 42.43.44.46.47.52). Dokonce se snaží Ježíše chytit za slovo a činit mu úklady L11,54³⁷. Těžiště sporu se tak přesunulo od tématu o rituální čistotě rukou do roviny univerzálního rozměru (viz v. 53). Ve sporech s Ježíšem však nešlo jen o rituální čistotu umytých rukou, tedy čistotu osob. Je zde velmi patrný i spor o čistotu předmětů, (viz Mk 7,4b).³⁸Druhá část tohoto verše se zmiňuje ještě o mnoha jiných tradicích, přičemž dochází k jasné specifikaci. Farizeové si tu velmi zakládají na ponořování pohárů, džbánů a měděných mis. Také u tohoto dalšího druhu sporu o čistotu, lze najít srovnání u synoptického evangelia. Mt 23,25³⁹ Matouš zde popisuje Ježíšovu kritiku ohledně očišťování číší a talířů zvenčí. U Mk je pouze zmínka o dodržování tradic ze strany farizeů, ale u Mt se kromě toho vyskytuje tvrdá Ježíšova kritika. A opět je zde velmi nápadné slovní varovné spojení Běda vám..., které se vyskytuje v celé třiadvacáté kapitole, celkem sedmkrát. Zmíním se ještě o čistotě pokrmů, na které si farizeové též poměrně významně zakládali.

³⁵ L 11, 37-38.

³⁶ L 12,1; L 11,46.

³⁷ L 11, 53-54.

³⁸ Mk 7, 4 b.

³⁹ Mt 23, 25.

2.2 Srovnání s novozákonními texty

Téma sporu o čistotu pokrmů lze vysledovat u Mk 7,18-19⁴⁰. Ježíš se zde zmiňuje o tom, co člověka znesvěcuje a rozvádí pojem čistoty pokrmů do dvou odlišných dimenzí. Už v. 15 hovoří o čistotě vnější a vnitřní. Ježíš ve v. 15 promlouvá k zástupu a prohlašuje, že potraviny, které vcházejí do člověka, jsou čisté. Doslova: „Nic, co zvenčí vchází do člověka, nemůže ho znesvětit“. To je jasná řeč, směřující logicky k faktu, že nečistota nutně vychází z člověka, tedy zevnitř, jak ostatně dokládá druhá část (v. 15). Přidržíme se slovesa znesvěcuje, Ježíš pak pokračuje v důvěrnějším rozhovoru, poté co opouští zástup a promlouvá k samotným učedníkům. Máme tu tedy dvojí Ježíšovu řeč.

a/ obecnou – tu pronáší k zástupům

b/ důvěrnou – tuto řeč klade na srdce učedníkům, které si vyvolil

(V. 18-19) se také explicitně vyjadřují o hmotné potravě. Ovšem Ježíš toto téma v důvěrné řeči rozvádí do větší hloubky. Formou otázky odpovídá svým učedníkům, proč to, co přichází zvenjšku do člověka jej nemůže znesvětit. Potrava totiž nezasahuje srdce, ale břicho, odkud zase z člověka vychází ven, bez znesvěčujících následků. Tato dvě substantiva, totiž srdce a břicho, lze považovat za klíčová v pochopení významu čistoty a také v pochopení o jaký druh čistoty se vlastně jedná. Pokud vyloučíme břicho, což ostatně vyplývá z Ježíšových slov, zbývá nám jako zdroj znesvěcení pouze srdce. A srdce je to, co je uvnitř člověka, nezávislé na přísunu potravin zvenku. Ježíš tedy rozvíjí v dialogu s učedníky dále činnost srdce, zdroje znesvěcení člověka a otázku čistoty tak dělí na dvě oblasti.

a/ fyzickou oblast – O tu se evidentně nejedná, neboť hovor směřuje ke skutkům člověka, konaným ze srdce a tedy zevnitř. Není tím myšlena jakási řemeslná zručnost.

b/ duchovní oblast – tu nutno vzít ve vážný zřetel, protože je tu zmínka o zlých myšlenkách

Mk 7,21-23⁴¹ Hovoří o zlých myšlenkách a jejich výsledek rozhodně nelze řadit do tělesné podstaty člověka, nýbrž do duchovní podstaty. Myšlenky tedy člověka znečišťují po mravní stránce. Ježíš o nich mluví vzhledem ke svému poslání, kterým je vykoupení člověka z

⁴⁰ Mk 7, 18-19.

⁴¹ Mk 7,21-23.

hříchu, jak ukazuje např. J 1,29. ⁴²O Ježíši a jeho spásonosném poslání zde navíc svědčí svědek Jan Křtitel ve v. 30 a ukazuje na Ježíšovu nadčasovou existenci. Ostatně sám Ježíš ve stejném duchu taxativně vyjmenovává výsledky zlých myšlenek, které jsou vesměs v rozporu s Božími příkazy, uvedenými již v S.Z.

V Ex 20,1-17⁴³ jsou vyjmenovány takto:

- smilství – to je zneuctění posvátnosti a výlučnosti manželství
- loupeže – což je závažnější forma krádeže
- vraždy – neúcta k životu poznamenaném hříchem
- cizoložství – platí totéž co u smilstva, navíc však existující manželský svazek rozvrací
- chamtivost – souvisí s touhou oklamat svého bližního pomocí lži, nebo lsti a zatoužit po jeho majetku. A přímo souvisí s lakomstvím.
- zlovolnost – a tedy náklonnost k zlému, záludnému jednání.
- lest – která slouží k získání neoprávněného prospěchu, či výhody a souvisí s krádeží

Ježíš ještě dále uvádí:

- bezuzdnost
- závistivý pohled
- urážky
- nadutost
- opovážlivost

Čili celkem třináct závažných důsledků, plynoucích ze zlých myšlenek. Potrava zcela z tohoto výčtu vypadá, jelikož nejde o produkt lidské myšlenky, ale o Boží stvořitelství, který působí výhradně ve smyslu dobra, k tělesnému nasycení a fyzické existenci člověka, jak dokládá kniha Gn 1,29-31.⁴⁴ Člověk tak skrze potravu může následně konat i své činy, jejichž podstatou je myšlenka vycházející z něj samotného a která se v důsledcích projevuje jako jednání:

- a/ dobré – v souladu s Božími nařízeními
- b/ špatné – kdy pohled člověka na Boha jest v myšlenkovém uchopení tak, či onak zdeformovaný.

⁴² J 1,29.30.

⁴³ Ex 20, 1-17.

⁴⁴ Gn 1, 29-31.

Nezávadnost potravy jako „dobra hmotné povahy“ stvořeného mimo člověka, ale za účelem vstoupit do něho, aniž ho znesvěť, lze doložit i v novozákonních listech. Např. list Ř14,14-17.⁴⁵ Apoštol Pavel ve svém listě, patrně psaném z Korintu na cestě do Jeruzaléma v letech 54-58 n.l., potvrzuje slova evangelisty Marka a hlavně podporuje slova Ježíšova ke svým učedníkům, když říká ve v. 14: „ Nic není nečisté samo v sobě“. ⁴⁶To opět potvrzuje Boží slovo v knize Gn 1,31. Nečistota tedy opět vyplývá z nitra člověka a je založena na jeho dobrém, či špatném jednání. (V. 17) Pak názorně ukazuje fakt, že nejde o čistotu jídla, osob a předmětů, ale o čistotu duše založené na důvěře v Ježíše Krista a jeho přímlyvce Ducha svatého.

Tento verš klade důležitost na dvě slovesa:

- jíte
- pijete

V souvislosti s těmito slovesy je položena otázka. V čem spočívá království Boží?. Odpověď lze nalézt ve slovese není! A významově se vztahuje právě k jídlu a pití. Chceme-li tedy dosáhnout konečného cíle /království Božího/, který pro nás připravil svou obětí na kříži Ježíš, potřebujeme k tomu úzký vztah skrze vlastnosti, které poskytuje Duch svatý a nikoli skrze konzumovaný stvořený pokrm. Tyto vlastnosti jsou také tři

Spravedlnost – ta spočívá nejen v přijetí Ježíše pomocí víry, ale i v přijetí Ducha svatého, kterého Ježíš posílá jako přímlyvce a jako moudrého průvodce, jak dokládá J 7,39a.⁴⁷

Tuto skutečnost dokládá sám Spasitel svými slovy v Jeruzalémském chrámu o svátek stánků.

Spravedlnost tak opět není založena na pokrmu, který přijímáme, ale na postoji k Božímu Synu a Otci. Lze to snadno dokázat v listu 1 K 8,8.⁴⁸ Hovoří se zde o hmotném masu obětovaném modlám a jeho případné konzumaci, která nemá pražádný vliv na kvalitu našeho vztahu k Bohu. Rovněž další dvě vlastnosti, totiž pokoj a radost, spočívají na stejném základu, který úzce působí s Božím Synem. A ještě uvedu jeden důkaz, že vůbec není podstatné co jíme a pijeme, ze synoptika Mt 15,8-9. Doslovně: „ Lid tento ctí mě rty, ale srdce jejich je daleko ode mne“. Ježíš tak opět klade důraz na postoj srdce k Bohu. O pokrmu v této souvislosti není nejmenší zmínky. (V. 9) pak odhaluje fakt, že Ježíš naprosto nepřijímá nauky,

⁴⁵ Ř 14, 14-17.

⁴⁶ Předmluva k listu Římanům v ČEP.

⁴⁷ J 7,39a.

⁴⁸ 1K 8,8. Mt 15,8-9.

založené na lidském chápání a myšlení. Lidská myšlenka pak opět vede k dobrým, či špatným postojům a se stvořeným hmotným světem, v daném případě potravou, nemá nic společného. Závěr tedy zní ve smyslu: Pokud chceš následovat Boha, tak zásadní a životně důležitý význam má „přiblížení srdce“ k Božímu Synu, kterého poslal na zem k naší spáse a nikoliv zkoumání toho, co jíme a lidských nauk.

2.3 Čistota – srovnání se Starým Zákonem

Spory o čistotu mají své kořeny již ve starozákonních textech a tradici. Nejsou tedy v novozákonních textech ničím novým. Však i Nový zákon se odvolává na „tradici otců“ (viz Mk 7,3). V tomto oddíle budeme ale spíše pátrat o historických kořenech. Lv 10,10⁴⁹ se zmiňuje o dvojici pojmů

a/ svatém a nesvatém

b/ čistém a nečistém

Přitom čisté a nečisté úzce souvisí s rituálním charakterem, neboť zvířata se obětovala Bohu Izraele na oltáři.⁵⁰ Hovoříme tedy o čistotě obětí, kterou tvořila právě zvířata.⁵¹ Čisté pak bylo vše, co se dalo přinést k Bohu a bylo jím přijato a schváleno. Kořen takového počínání lze spatřit ve smlouvě s Noe (viz Gn 8,20). Zde můžeme nalézt pozoruhodnou zmínku o zvěři vhodné k obětním účelům ve dvojím ohledu.

a/ V ohledu druhovém – se jednalo o všechna čistá dobytčata a všechno čisté ptactvo.

b/ V ohledu čistoty – existovala totiž i zvířata, která hrála roli i v jiných kultech a tudíž byla vyhodnocena jako nečistá. Z chronologického a hlavně teologického hlediska je zde patrný další vývoj a podrobnější členění. Lv 11,1-47⁵² jasně říká čeho se měl Hospodinův lid vyvarovat. Tyto příkazy již evidentně spadají do další smlouvy, kterou Hospodin uzavřel už s Mojžíšem a Áronem (v.1). Pro pochopení jednání farizeů a zákoníků v N.Z. a vzhledem k jejich budoucím sporům s Ježíšem, který maže jako beránek Boží hřích světa a tedy podstatu duchovní nečistoty a duchovní i tělesné smrti, uvedu podrobný výčet zvířat čistých a nečistých. Zmínka o beránku

⁴⁹ Lv 10,10.

⁵⁰ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv Marka, 86-87.

⁵¹ Gn 8,20.

⁵² Lv 11,1-47.

Božím je v J1,29.⁵³ A nyní přistoupíme k výčtu zvířat. Jak se ukázalo, i nadále zvířata hrála významnou roli, kterou Hospodin přesně zhodnotil a nařídil k dodržování formou nařízení v Písmu svatém. Čistota zvířat se z tohoto úhlu pohledu absolutní veličiny vztahovala na účely:

b.a/ rituální

b.b/ nasycení člověka

Zvířata se pak dále dělila na povolená a zakázaná podle prostředí, ve kterém žila. Lze rozlišit tři základní biotopy.

a/ zemi

b/ vodu

c/ vzduch

A/ Země:

Zvířata, která žila na zemi se pak dále dělila na povolená a hodná opovržení podle anatomických znaků.

1/ zvířata se zcela rozpolcenými kopyty a přežvýkavá člověk mohl jísti, ovšem za předpokladu, že byly splněny obě podmínky najednou! Z těchto podmínek byla vyňata jako nevyhovující a tudíž nečistá následující zvířata (viz Lv 11 kapitola).

- velbloud : je sice přežvýkavec, ale nemá rozdělená kopyta (v. 4).

- Daman : o kterém platilo totéž, co o velbloudovi (v. 5).

- Zajíc : rovněž i on nesplňuje podmínku o rozpolcených kopytech (v. 6).

- Vepř : ten zase naopak rozpolcená kopyta má, ale nesplňuje podmínku přežvykování (v. 7).

Zůstanu ještě u suchozemských živočichů, jelikož Hospodin vyjmenovává taxativně další živočichy, kteří jsou pro člověka nečistí.

(V. 27) – čtyřnozí živočichové chodící po tlapách byli rovněž zařazeni mezi nečisté

(V. 29) – uvádí jako nečistou havěť, která se hemží po zemi. Do tohoto výčtu výslovně spadají:

krysa, myš, různé druhy ještěrek, gekoni, scinkové a chameleon. Tím je výčet úplný. Problém čistoty je však vztažen nejen na pouhou konzumaci zvířat (v. 2), ale dotýká se člověka i v

⁵³ J1,29.

dalších oblastech každodenní činnosti. Zakázaný pod hrozbou nečistoty až do večerních hodin byl i

- dotyk /omak/ na nečisté zvíře, pokud uhynulo (v. 31).
- Nečisté byly i předměty každodenní činnosti, pokud na ně něco z těchto uhynulých zvířat padlo (v. 32). Mohli to být např. oděvy, dřevěné nástroje, kůže, pytlovina, pracovní nástroje apod. V takovém případě bylo nutno takovéto předměty vložit do vody, za účelem jejich očištění. Použitou vodu nebylo možno dále používat, jelikož se též stávala nečistou.
- Pokud něco z nich spadlo do hliněné nádoby, pak se tato musela rozbít, včetně obsahu v ní (v. 33). I voda pokud v nádobě byla, stávala se nečistou a nebylo ji možno použít ji na omývání toho, co k jídlu povoleno bylo. A nečistá byla tato voda i za účelem pití, tedy konzumace (v. 34). A to už nápadně připomíná výtky farizeů a zákoníků v Mk 7,1-37.

Rovněž je velmi zajímavé si připomenout i rituální rozměr čistoty, jelikož i kniha Lv 11,44 hovoří o následujícím: „ Já jsem Hospodin, váš Bůh. Posvěťte se a buďte svatí, neboť já jsem svatý“. Čistota tu tedy souvisí s posvěcením. A tedy rituální rovinou. Bůh tento verš nezavádí zde samoučelně pro pouhou čistotu předmětů a jídla samo o osobě, nebo jejich omytím, ale jeho vůle jde dále. Máme se připodobňovat jemu samému. Čistota je tak vyžadována ve vztahu Bůh – člověk a tudíž duchovní rovina je nadřazena pouhé rovině hmotné na úrovni tělesného pokrmu. Máme tu tedy další druh čistoty, spadající do sféry vztahů a tedy lidského jednání, které tyto vztahy přímo ovlivňuje. Můžeme hovořit o čistotě vztahů se stvořitelem. Že to je myšleno z takto pojatou čistotou velice vážně a nejedná se o pouhou čistotu z fyzického hmotného hlediska, je patrné z chronologického vývoje i teologického významu. A v neposlední řadě to má i zásadní roli v dějinách spásy hříšného člověka. Ex 19,6⁵⁴ Boží vztah s člověkem je vetknut do závazné smlouvy s Mojžíšem a syny Izraele na hoře Sinaj a hovoří o svatém pronárodu.

Velmi důležité jsou v tomto kontextu čtyři slovesa.

- a/ budete poslouchat mě
- b/ budete dodržovat mou smlouvu (v. 5)
- c/ budete mi zvláštním vlastnictvím
- d/ budete mít královstvím kněží, pronárodem svatým (v. 6)

Na základě sloves poslouchat a dodržovat přichází zaslíbení svatosti a vlastnictví. Je tu kladen důraz na výlučné postavení národa lidí, kteří svým jednáním směřují k Bohu. Velmi

významně je třeba vyzdvihnout pojem poslouchat mě, ten je na prvním místě a dodržovat mou smlouvu, což je uvedeno až na místě druhém. Z toho plyne zárodek budoucích věcí, že Bůh je nad zákonem! Bůh je totiž tvůrcem zákona! A tím se dostáváme k historické roli Pána Ježíše a jejím kořenům. Hospodin toto dále připomíná jednak:

- Mojžíšovi v Lv 19,2⁵⁵ Mojžíš měl lid nabádat, aby zachovávali svatost i nadále, při čemž je kladen důraz na Tvůrce zákona a jeho svatost.
- V dalším časovém vývoji neubývá na důležitosti čistoty vztahů, protože totéž klade Hospodin na srdce i proroku Izajášovi v Iz 61,6⁵⁶

Ten hovoří o „Sluzích našeho Boha“, tedy o povinnostech vyvoleného národa ke stvořiteli, ale také o zaslíbení spočívající ve vlastnictví a užívání bohatství národů. Vlastnictví lze též vysledovat ve dvojitým významu :

- a/ Vyvolený lid je vlastnictvím Boha (viz Ex 19,5)
- b/ Vlastnictví jako požehnání od Boha (viz Iz 61,6)

Nicméně čistota vztahů daná smlouvou a poslušností k Bohu, je závazná i v N.Z.Mt 5,48⁵⁷. Hovoří o dokonalosti, připodobněné slůvkem jako k nebeskému Otcí, který je dokonalý. Opět lze vysledovat důležitou okolnost, že na prvním místě jde o vztah k dokonalému nebeskému Otcí. O zákonu a tedy normách stvořených v tomto verši zmínka není.

Rovněž 1 Pt 2,9⁵⁸ hovoří o svatém národu podobně jako kniha Ex 19,6 a též o vyvoleném lidu. A aby byl výčet úplný zmíním ještě knihu Zj 1,5-6.⁵⁹ (V 6a): „A učinil nás královským kněžstvem Boha, svého Otce“. Všimněme si, že je zde závazný poukaz na roli Božího Syna. Krví nás zprostil hříchů (v. 5). To ovšem znamená, že hříšný je úplně každý člověk a pokud byla za takového člověka prolita nevinná krev, pak je tímto vyvoleným národem Božím kdokoli z nás na světě, pokud přijme Krista a uvěří v něj. A tím tedy :

- a/ národy Izraele ztrácí svoji výlučnost před Bohem
- b/ závaznou smlouvou napříště je sám Ježíš, který přišel smlouvu naplnit a završit.

(V. 6b): „Jemu sláva a moc na věky“. Není jasnějšího důkazu, než je tento. Slovem jemu je jasně myšlen Ježíš. Slovní spojení sláva a moc navěky je vyjádřením faktu, že dějiny lidstva

⁵⁴ Ex 19,5-6.

⁵⁵ Lv 19,2.

⁵⁶ Iz 61,6.

⁵⁷ Mt 5,48.

⁵⁸ 1Pt 2,9.

se završují ve všech významech, tedy chronologickém, teologickém a na rovině spásy právě v Kristu. Člověk je tedy nakonec vykoupen skrze Božího Syna a nikoli skrze zákonem danou smlouvu. Smlouva byla totiž pouhým počátkem tohoto vyvrcholení na konci věků. Předznamenávala příchod Božího Syna. Jedná se tedy o důležitou a nejhlubší součást čistoty, která se týkala nejen zvířat suchozemských, ale celkového poslání člověka a jeho posledního cíle. Totiž o zprostředkovanou čistotu absolutní spočívající v nesmrtnosti. Vráťím se nyní ještě ke zvířatům. Ta nebyla pouze suchozemská. Hospodin tyto požadavky povolenosti a opovržení vztáhl i na živočichy ve vodě.

B/ Voda

V případě těchto zvířat byla kritéria povolenosti k jídlu, nebo k opovržení z hlediska anatomických znaků rovněž dvě.

a/ Co má ploutve a šupiny, lze jísti (viz Lv 11,9)

b/ Co ploutve a šupiny nemá, je hodno zavržení (viz Lv 11,10). Příkaz k zavržení se vztahoval opět i na zvířata, která uhynula

C/ Vzduch

Z létavců lze možno jísti živočichy na základě následného dělení:

a/ létající havěť čtyřnohou chodící se skákavými nohama – ta se jísti směla, pokud skákala po zemi. Sem náleží různé druhy kobytek. Např. arbe, soleám, chargól a chágáb (viz Lv 11,21-22).

b/ létající havěť čtyřnohá pouze chodící byla hodna opovržení (viz Lv 11,20).

c/ ostatní létající čtyřnohá havěť byla opět nečistá, včetně zdechlin (viz v. 23-25)

V Lv 11,13-19 jsou krom toho ještě vyjmenovány další druhy ptáků označených k opovržení a zakázaných k jídlu. Taxativně se jedná o tyto druhy:

Orel, orlosup, mořský orel, luňák, různé druhy jestřábů, všechny druhy havranů, pštros, sova, racek, různé druhy sokolů, kulich, kormorán, výr, sova pálená, pelikán, mrchožrout, čáp, různé druhy volavek, dudek a netopýr.

Jak je vidět, co se týče čistoty pouze u zvířat, byl tento výčet poměrně důkladný a rozsáhlý. A proto:

1/ Nelze se pak divit farizeům a zákoníkům, že měli oprávněné výhrady, týkající se omývání rukou, jak je naznačeno v Mk 7,2-3.

⁵⁹ Zj 1,5-6.

- 2/ Zejména pak z dalšího závažného důvodu, jelikož tyto Boží požadavky byly vetknuty do závazné Boží smlouvy, s lidem Izraele, který byl vyvolený a také na základě zachování svatosti, související s čistotou (viz Ex 19,5-6.8 a Lv 10,10).
- 3/ Zejména však i proto, že Hospodin mohl přestoupení vůči psanému zákonu, tedy Písmu svatém, trestat i smrtí. Důkazem budiž Lv 10,8-9, kde Hospodin k Áronovi promlouvá ohledně čistoty ve stanu setkávání a tedy čistoty rituální ve svatostánku. V tomto případě se to týkalo alkoholických nápojů a vína, které byly prohlášeny za zakázané. Áron pak byl na základě smlouvy s Bohem velekněz a dědičně i jeho synové, proto se zákaz vztahoval i na Áronovi syny. Opět je zde závazná smlouva mezi Hospodinem a Áronem, jak dokládá kniha Nu 18,1⁶⁰

Hospodin v tomto článku vztahuje svoji vůli k Áronovu rodu a také jej upozorňuje na odpovědnost, pokud by se ve svatyni děly nějaké nepravosti.

- 4/ Ve Starém zákoně se však vyskytovala i další nařízení, týkající se rovněž dalších okruhů čistoty. Kromě zvířat to byla čistota u věcí a čistota u lidí a to již od časných dob Izraele.⁶¹

U lidí se čisté a nečisté dělilo na další blíže specifikované aspekty. U lidí byli za nečisté považováni :

- a/ mrtví
- b/ malomocní
- c/ lidé znečištění přečinem
- d/ lidé nečistých rtů

Dotknu se tu závažného bodu a začnu tak rozvíjet téma čistoty z druhé strany. I v dobách platnosti Starého zákona byl přikládán velký význam tomu, co souviselo se znečištěním člověka zevnitř. Zářným příkladem této okolnosti je prorok Izajáš , který doslovně říká v Iz 6,5: „Běda mi, jsem ztracen. Jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím a spatřil jsem na vlastní oči Krále Hospodina zástupů.“⁶²

Hovoří tedy konkrétně o čistotě rtů a tuto skutečnost můžeme snadno porovnat s našim evangeliem v Mk 7,20-22. Prorok Izajáš je tu povolán Hospodinem ze slavnostního shromáždění a vyvolen pro službu jemu samotnému. Zároveň Izajášovi vyjevuje svůj záměr

⁶⁰ Nu 18,1.

⁶¹ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv Marka, 86-87.

⁶² Iz 6,5-7. 9-11.

(v. 9-11). Izajáš se však obává trestu a říká: „Běda mi, jsem ztracen...“. Věděl totiž, že je nečistý a v tomto stavu nečistoty spatřil Hospodina zástupů a v tom nečistota jednak za :

a/ není

b/ Hospodin vázal svůj vyvolený národ smlouvou a svatostí, spočívající ve slovesech budete-li poslouchat a dodržovat (srov.Ex 19,5-6).

Iz 6,7 pak předjímá události, které se budou naplňovat i v N.Z. Očista a ospravedlnění nespočívají pouze na člověku, ale vždy je nutná přítomnost a činnost transcendentního Boha, aby byl člověk uveden do stavu absolutní čistoty, nebo-li svatosti. A tak ani Izajáše nemůže v S.Z. spasit pouhá víra a poslušnost sama o sobě, byť sebevětší, z toho důvodu, že podstata hříchu zůstává vírou a poslušností nadále nedotčena a hřích tedy může nadále člověka pokoušet a svádět k nečistému jednání. Tím je opět nutná potřeba očistit člověka při dalším a dalším opětovném znečištění.

Proto přichází Boží služebník seraf a dotýká se Izajášových úst žhavým uhlíkem, nabraným do kleští z oltáře (v. 6). Teprve poté dochází k symbolickému, ale v Hospodinových očích k zásadnímu kroku. Prorok Izajáš je očištěn způsobem :

tvá vina je odňata - tvůj hřích je usmířen

Je očištěn nadpřirozenou mocí, vyplývající z Božího milosrdenství (viz v. 7). Dvojice pojmů vina a hřích a je odňata a je usmířen, je sice dosti důležitá a platná i pro nás v N. Z., ovšem tady se jedná pouze o uschopnění Izajáše pro prorockou službu. Na nás se v N.Z. tento předobraz odnětí vin a usmíření hříchů vztahuje v daleko k významnější rovině. A to v rovině věčného života. Když se podíváme na Mk 7,20-22, můžeme tento text s knihou Izajáš porovnat ve dvojitým významu. Respektive lze vysledovat určité podobnosti.

1/ Prorok Izajáš byl povolán Hospodinem a vyvolen k prorocké službě. A tedy jedná se o úzkou smlouvu Bůh – jeden člověk skrze očištění a ospravedlnění Mk 7,17 Ježíš si vyvolil blízké učedníky a skrze laskavé vyučování si je rovněž povolal ke službě srov. Mt 28,19-20⁶³ Tito učedníci měli také své úkoly. Měli jít do světa a měli učedníky získávat a křtít ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého a také měli učit. (V. 16) říká, že Ježíš si vyvolil jedenáct apoštolů, kteří měli jít do Galileje na horu, kterou jim určil. Jednalo se tedy rovněž o úzký okruh učedníků. Je zde však zmínka o Synu a Otci (viz v. 19) a tedy :

Bůh Otec – ospravedlnil a očistil Izajáše prostřednictvím serafa, svého služebníka

Bůh Syn – ospravedlnil a očistil učedníky svoji živou obětí.

Ježíš sám se tedy pokorně vyrovnal s rolí služebníka, i když měl podstatu Božskou. Pouhý služebník bez hlubšího cíle by sotva mohl učinit spásonosné dílo vykoupení člověka. To lze snadno v N.Z. dokázat. J 3,16⁶⁴: „ Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“. Hovoříme tedy o Božím Synovství Ježíše a z toho plyne, že musel být i co do Božské podstaty rovnocenný s Otcem.

Jan Křtitel ve sporu s Židy ohledně očišťování vydává svědectví o Ježíšovi (v. 25-26). Říká, on je Mesiáš, já jsem pouze jeho předchůdce (viz v. 28). Svědčí také o Ježíšovo veliké moci (v. 35).

„Neboť Otec miluje Syna a všecku moc dal do jeho rukou“. Mesiáš je tedy veličinou, která člověka očišťuje z Otcovy vůle v měřítku absolutním a jedná se tak o čistotu absolutní, tedy od jakéhokoli znečištění duše nebo těla J 5,22-23.⁶⁵ Tento evangelista jasným způsobem popisuje kvalitu vztahu a svěřené moci mezi Otcem a Synem. Otec totiž nesoudí, ale soud dal do ruky Synovi (v. 22).

Následující verš opět dokládá fakt, že Otec je roven Synu a naopak. Totiž: „Aby všichni ctili Syna, jako ctí Otce“. Ježíšovu moc a poslání můžeme nakonec porovnat i se synoptiky srov.například (Mt 11,27 a L 10,22), ale i s Novozákonními listy (srov.Žd 1,3-4).⁶⁶ Další zmínky jsou rovněž i u evangelia Janova. Tímto však předjímáme následující oddíl, kde se budeme podrobněji zabývat principy čistoty v Ježíšově pojetí a jejich uplatňováním v ranné církvi. Zde je toto použito jen jako důležitá ukázka syntézy mezi předobrazy ve Starém zákoně a toho, co bylo řečeno v zákoně Novém, který na tyto předobrazy navazuje a dále prohlubuje a rozvíjí jejich popis a konečný význam pro lidstvo jako takové.

Vrátím se však k původnímu záměru a to je porovnání s Mk 7,20-22. Jde tedy především o čistotu vnitřní, z hlediska toho, co vychází z člověka, neboť čistota vnější z hlediska toho, co do člověka vchází, to jej znesvětit nemůže (srov.Mk 7,18) .S knihou Iz 6,5-7 má společné následující prvky dle uvedeného rozboru⁶⁷ :

a/ Prvek dialogický člověk – Bůh: Pro Boží službu je nutná dobrovolná součinnost toho, který je Bohem vyvolen a Izaiáš chtěl s Bohem spolupracovat, jak dokládá v.8b.

⁶³ Mt 28,16.19-20.

⁶⁴ J3,16. 25-26. 28. 35.

⁶⁵ J5,22-23.

⁶⁶ Žd1,3-4.

⁶⁷ Iz 6,5-7.8b.

Reagoval po svém očištění na hlas Hospodinův kladně a řekl: „Hle, zde jsem, pošli mě“. Ježíšovi učedníci rovněž souhlasili s Božím Synem, protože se ho stranou zástupů v důvěrném hovoru vyptávali (srov. Mk 7,17), což je také určitá forma dobrovolné součinnosti a očištění byli i jeho obětí.

b/ Prvek očištění a ospravedlnění – Pro Boží službu je nutné posvěcení i od Boha Otce, nebo od Boha Syna, kteří spolupracují s třetí Božskou bytostí Duchem svatým.

Izaiáš byl očištěn a ospravedlněn skrze serafa Božího služebníka, aby tak byl uschopněn k službě prorocké.

Učedníci byli očištění a ospravedlnění Beránkovou krví J 1,29 a vykoupením životu věčnému. Lze v této souvislosti poukázat i na text ze Zj 5,10⁶⁸ Beránek svou krví vykoupil lidi ze všech

- kmenů
- národů
- jazyků
- ras

Krom učedníků se tedy jedná o vykoupení a očištění všech lidí na celém světě. Svým učedníkům však Ježíš kladl v Mk 7,20-22 k zamyšlení právě skutky člověka vycházející ze vnitř ze srdce. Srovnáme-li to s prorokem Izaiášem v 6. kap., ten si to uvědomoval sám srov. Iz 6,5. Přišel však, aby za ně zaplatil svou nevinnou krví, jako smírčí oběť mezi Bohem a člověkem. Tak můžeme charakterizovat třetí prvek jako přesažný.

c/ Třetí prvek došel k naplnění a završení a v Novém zákoně: Vykoupení k věčnému životu, které Ježíš završil svou smrtí na místě zvaném Lebka, hebrejsky Golgota J19,17.⁶⁹ Vedla k tomu cesta přes mocné činy, které konal za svého života na zemi jako Bohočlověk. Právě druhá část 7 kap. Markova evangelia předznamenává hloubku Ježíšova díla. Mk 7,24-30⁷⁰ Ježíš opustil Galileu a začal konat zázraky v krajině pohanů. Ten první vykonal na severozápadě, v krajině Týrské, při setkání se syrofeničankou, když uzdravil její dceru a vyhnal z ní nečistého ducha.⁷¹

⁶⁸ Zj 5,10.

⁶⁹ J 19,17.

⁷⁰ Mk 7,24-30.

⁷¹ LIMBECK Meinrad: Evangelium.sv. Marka, 89-91.

Mk 7,31-37 druhý zázrak se udál na východe v Dekapoli , když uzdravil hluchoněmého pouhou slinou a vloženými prsty do uší (v. 33). Slůvkem Effatha, což znamená „otevři se!“ byl postižený uzdraven tak dokonale, že mohl slyšet a mluvit správně (v. 34-35). Jsou tu však dva pozoruhodné momenty : ⁷²

1/ vzal ho stranou zástupů: to by znamenalo, že nechtěl dát v plné míře poznat význam svého poslání. Odpovídá tomu v. 36, kde si Ježíš nepřeje, aby to někomu sdělovali.

2/ ve v 34 Ježíš vzhlédl k nebi: z toho lze usuzovat, že i když byl rovnocenný s Otcem, co do moci a podstaty, přesto pamatoval na jeho vůli.

3/ je tím ale naznačen i nový aspekt. Kristovi následovníci měli konat misijní dílo po celém světě, a tedy i v nepřátelském území obývaném pohany. Opět se však vrátím k tématu úvodní kapitoly. Za zmínku stojí i téma čistoty, co se týče přečinů. Můžeme tak hovořit o čistotě dodržování Božích příkazů. Protože i přečiny vychází ze svobodné vůle člověka a tudíž z jeho vnitřního já. Ježíšova slova v Mk 7,20-23 by se tak snadno dala porovnat se Starým zákonem, konkrétně s Ex 20,1-17⁷³ V Starozákonní době to byla skrze Mojžíše, jako prostředníka mezi Bohem a lidmi závazná smlouva pro celý národ Izraele. Že se důsledně nedodržovala ani před příchodem Mesiáše si lze ukázat na příkladu krále Davida v Ž 51,4.9.⁷⁴

Ten si svoje přečiny uvědomil podobně jako prorok Izaiáš a prosil Hospodina o očištění. Doslova říká: „Moji nepravost smyj ze mne dokonale a očist' mě od mého hříchu!“.

Dobře si uvědomil, že se dopustil cizoložství s vdanou Batšebou. Velkou důležitost zde mají slovesa:

- Smyj ze mne nepravost . Na tomto slovese postavili později farizeové svou nauku o rituálním umývání a umývání vůbec.
- Očist' mě od mého hříchu. David chtěl očistit od svého vnitřního jednání směrem ven. Rozhodně tedy nijak nenapomáhal pozdějšímu výkladu farizeů, kteří si spíše zakládali na čistotě vnější a na své přečiny a jednání příliš nedbali srov. (Mk 7,3-4) tradice otců a jiné tradice. Ostatně i prorok Izaiáš si uvědomoval svoji nečistotu rtů a

⁷² Mk 7,31-37.

⁷³ Ex 20,1-17.

⁷⁴ Ž 51,4.9.

chápal to jako nečistotu jednání, konkrétně slov (srov. Iz 6,5). Tedy opět to, co vychází z člověka. Král David se pak ve v. 9 zmiňuje konkrétně ještě jednou ve smyslu – zbav mě hříchu.

Hřích jak víme pak plyne z neposlušnosti člověka k Bohu, která vede k následujícím důsledkům, jejichž výslednicí je duchovní a tělesná smrt Gn 3,22. Nejde tedy jen o jakési symbolické umývání rukou a předmětů.⁷⁵

Jde o očistu celého člověka, který je bytostí složenou a tudíž duchovně – tělesnou.

- a/ z tělesného hlediska – člověk umývá špínu pouze fyzickou, reálnou a viditelnou. Rozumný důvod proto lze nalézt zejména z lékařského hlediska, nikoli teologického.
- b/ z duchovního hlediska – člověk by měl spolupracovat pokorně a poslušně s Hospodinem, aby ze sebe smyl i špínu duchovní, neviditelnou pouhým okem. Protože tento druh špíny sám od sebe z vlastních sil nedokáže očistit.. Ukázala to ostatně i historická zkušenost, založená na selhání.

2.4. Teologický rozbor Mk 7,1-37 ve světle pojmu čistota

Teologický přínos pojmu čistota pro člověka lze vyjádřit rozdělením do následujících třech tématických okruhů.⁷⁶

A/ Zcestná zbožnost 7,1-23

B/ Víra syrofenické ženy 7,24-30. To je první zázrak týkající se uzdravení ducha.

C/ Uzdravení hluchoněmého 7,31-37. To je druhý zázrak týkající se uzdravení těla.

A/ Zcestnou zbožnost lze z teologické roviny dále ještě rozdělit na detailnější část, rozvíjenou intenzivním dialogem, z čehož obdržíme pět dílčích úseků.

(V. 1) - Příchod farizeů a zákoníků z Jeruzaléma

(V. 2-5) – Farizeové se Ježíše vyptávají na čistotu poté, co viděli učedníky, jak si nemyjí ruce. Zahajují tak dialog a ptají se na čistotu viditelnou, fyzickou a vnější. Odpovídají tomu i používaná slovesa (uviděli, jak jedí, drží se tradice, nejedí, nemyjí, neočistí, ponořování předmětů, zeptali se, neřídí se, jedí a podobně)

Slovesa jsou převážně v prezentu a záporu. V malé míře se vyskytují i aoristy aktiva viz uviděli, zeptali se. Množství sloves rozvíjí příběh poměrně dramaticky a variabilně.

⁷⁵ Gn 3,22.

⁷⁶ LIMBECK Meinrad: Evangelium.sv. Marka, 85-91.

(V. 6-13) - Ježíš odpovídá farizeům a zákoníkům, ovšem ne na to, co chtějí slyšet. Dialog naopak rozvíjí kritikou a tímto způsobem reaguje nejen na jejich slova, ale i na jejich chování. Vytýká jim neupřímné úmysly (v. 6-7) a kritizuje dodržování lidských tradic (v. 8). Opírá se při tom i o Starozákonního proroka Izajáše. Z toho plyne fakt, že Ježíš nepřišel zrušit, ani Zákon, ani proroky (srov. Ř 2,13⁷⁷): „Ospravedlnění budou, kdo zákon svými činy plní“. A zákon je dán slovem v Písmu svatém, jak dokládá list Římanů. Ospravedlnění se pak neděje získáváním úcty a slávy u lidí, nýbrž před Bohem Ř 2,13a. Ježíšova kritika je tedy zdrcující, ale pravdivá, neboť i zmiňovaný prorok Izaiáš v Iz 29,13⁷⁸ potvrzuje Ježíšova slova. I on hovoří o:

a/ - přibližování úst k Bohu, ale zároveň o:

b/ - vzdalování srdce od Boha

Nestačí pouze zákon slyšet a mluvit o něm, je třeba konat podle Boží vůle. Ježíš v kritice pokračuje dále a obviňuje farizeje a zákoníky ze lstivého překrucování korbánů. To byl dar zasvěcený Bohu, ale oni jej zneužívali ve svůj prospěch, na úkor Božího přikázání, daného smlouvou Mojžíšovi a nectili tak svého otce a svou matku (v. 10-12).

Ježíš se tu zmiňuje ne náhodně i možném trestu smrti za nedodržování Božího zákona. Tento trest byl ve Starém zákoně myšlen fyzicky a doslovně (srov. Ex 21,17⁷⁹). Zde je však přetvářen Ježíšovou spásonosnou úlohou na smrt duchovní před Božím soudem. Ježíš tuto kritiku zakončuje ve v. 13, kde jim vytýká ještě mnoho jiných věcí zachovávaných dle lidské tradice. Předmět sporu se tak posunuje od umývání rukou k tradicím, které byly vytvořeny v rámci ranného židovstva. Zmínka o korbánu pak také není náhodná, protože zákoníci a farizeové dobře znali čtvrté přikázání o rodičích. A korbán bylo možno uplatnit i vůči nim. Rodiče tak mohli přijít o základní věci k obživě a o společenství, což byla situace, která je v přímém rozporu s Ježíšovým přikazem lásky (srov. 1K 13,4-7.⁸⁰). Apoštol Pavel, kterého si Ježíš vyvolil jako zvěstovatele radostné zvěsti pro národy, kladl na srdce bratřím v Korintu právě lásku.⁸¹

Činil to formou vylíčení vlastností lásky, kde proti sobě záměrně postavil vlastnosti kladné a záporné.

⁷⁷ Ř 2,13.

⁷⁸ Iz 29,13.

⁷⁹ Ex 21,17.

⁸⁰ 1K13,4-7.

(V. 4) – Láska je trpělivá a laskavá. Láska také ale nezávidí, nevychloubá se, není domýšlivá.

(V. 5) – Nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.

(V. 6) – Nemá radost ze špatnosti, ale raduje se vždy z pravdy.

(V. 7) – Láska vydrží, věří, má naději a co je nejdůležitější vytrvá.

Pavel to říká proto, že i Korint'ané byli nafoukaní a domýšliví ze své moudrosti a poznání a v tom byli s farizejskou třídou a zákoníky za jedno. Radovali se ze špatného (viz 1 K 6,7-8⁸²), když někoho předvolávali na soud. Farizeové, když zneužívali korbán, činili vědomě také něco špatného v Božích očích a měli z toho kromě prospěchu určitou radost. Kdyby se jim to protivilo, jistě by tak nečinili. Korint'ané trvali na svém způsobu chování a života. Ani farizeové a zákoníci nezůstávali v tomto ohledu pozadu. A proto i na ně se vztahují slova z 1 K 10,24⁸³: „Nikdo ať nemyslí sám na sebe, nýbrž ať má ohled na druhého!“ Na farizeje se toto vztahuje hned ze dvou hledisek. Nejen že okrádali rodiče o věci potřebné nezbytně k životu, ale dokonce dar pro náboženské účely mohli upřít i Bohu.

A tak si ho sobecky ponechat. Imperativ je zde zcela na místě. Ježíš totiž připomíná farizeům fakt, že z teologického hlediska ospravedlňují nelidské způsoby jednání! Jejich sliby byly na tomto základě falešné a výhradně egoistické. Proto také Ježíš nabádá, že Boží přikázání není dáno samo pro sebe. Není to absolutní dodržování litery. Ale je třeba jej vykládat na principu již výše zmíněné lásky a dobroty. Navzdory okolnosti, jistě hodné úcty, že základ korbánu byl dán v Nu 30,3.⁸⁴ Ale i v řadě dalších knih Starého zákona jej lze zaznamenat srov. s knihami Leviticus, Deuteronomium, Kazatel, Soudců, Žalmů. Láska tedy je nad slibem a slibem nedodržujícím Boží vůli obzvláště. Nicméně děj v oddíle Zcestná zbožnost se rozvíjí dále.

(V. 14-16) Obecná řeč – Ježíš mluví ve své obecné řeči k svolanému zástupu a poučuje jej o čistotě. Kládí z teologického hlediska podstatně významnější důležitost na čistotu vnitřní a tedy míní tím produkty chování vycházející z člověka. Čistota stvořeného vnějšího světa tedy předmětů, potravy apod. je tu z hlediska směřování člověka k poslednímu cíli nepodstatná. Lze si to připomenout textem zmíněným již v této práci (srov. 1K 8,8). Pokrmem se k Bohu nepřiblížíme. A pokud jíme pokrm obětovaný Bohu také nic nezískáváme. A nejíme-li, nic neztrácíme. Z hlediska pochopení významu vnitřní čistoty, jsou zde však klíčová tři slovesa.

⁸¹ BROŽ Jaroslav: Etika v listech apoštola Pavla, N.Z. kurz pro 2 ročník N.M. studia katolické teologie 2004-2005.

⁸² 1K 6,7-8.

⁸³ 1K 10,24.

⁸⁴ Nu 30,3.

- Nepřiblížíme: tím je míněno pomocí skutků, vycházejících ze srdce
- Neztrácíme: tím je míněno, že potrava má v tomto kontextu nulový význam.
- Nezáskáváme: což je stejné jako u slovesa neztrácíme.

Potrava nás totiž nemůže srdcem přiblížit k Bohu. A tím navazujeme na poslední část.

(V. 17 –23) Důvěrná řeč – Ježíš tedy opouští zástup a téma čistoty navozené ve v. 14-16, rozvíjí do větší hloubky v rozhovoru se svými učedníky. Z hlediska stvořeného vnějšího se explicitně vyjadřuje o potravě (v. 19). Rovněž zde hovoří o důvodu toho, proč to, co vchází do člověka jej nemůže znečistit a znesvětit. Protože potrava prostě neprochází srdcem, ale zaživací soustavou a odtud do hnoje. Dále zde v podstatně podrobnějším popisu hovoří o lidském srdci. Zmínka o přibližování srdce Bohu je zde vázána na skutky, které z něho často vychází. Ježíš je taxativně vyjmenovává. Neříká nic nového, protože to samé lze srovnat s knihou Ex 20,1-17 rovněž již zmíněnou. Oproti Mk 7,6 pak dochází k výraznému prohloubení, protože zde je pouhá zmínka o vzdálenosti srdce od Boha, stejně jako u proroka Izaiáše (srov. Iz 29,13).

Nový význam je zde však načrtnut budoucí rolí Mesiáše. Ten totiž naznačil v druhé části Markova evangelia, jak bude uzdravovat člověka. Člověk bude uzdravován ve své celistvosti a to jak po stránce duchovní, tak i tělesné. Člověk je bytostí duchovně-tělesnou a tedy složenou. Proto můžeme hovořit i o dvojí potravě.

a/ tělesné hmotné – ta vyživuje tělo

b/ duchovní symbolické – ta vyživuje duši

Tím tedy navazují na část za B

B/ Víra syrofenické ženy Mk 7,24-30.

První popsany zázrak se týká vyhánění zlého ducha (v. 26). Jednalo se o ženu z pohanského prostředí a její dceru. Ježíš se tedy neomezoval pouze na Galileu a svou činnost přenesl za dosavadní hranice. Tím ukázal symbolicky i prakticky, že žádnou zemi za hranicemi vyvoleného národa nebude napříště považovat za nečistou.⁸⁵ Z teologického hlediska je tu ukázka Boží vůle, která se týká spásy každého člověka srov. (Zj 5,9-10). A tato vůle jasně vyjadřuje záměr vykoupit lidské tělo i duši. Proto tedy Ježíš uzdravuje dceru syrofenické ženy tím, že vyhání z jejího těla nečistého ducha, který se zmocňuje srdce a je povahy nehmotné. Protože

následující zázrak v Dekapoli se týká nápravy vadných tělesných funkcí a tedy je povahy hmotného rázu. Mt 15,28⁸⁶ popisuje trochu jinými slovy stejný případ. Uvádím jej však pro srovnání z toho důvodu, že tento evangelista hovoří o důležité podmínce, kterou Ježíš říká i kananejské ženě. Ježíš i před pohany hovoří o potřebě víry. Ve v. 28a: „Ženo, tvá víra je veliká, staň se ti tak, jak chceš“. Zatím co Marek o téže víře hovoří implicitním způsobem.

Víra je u něj skryta ve slovech :

- padla mu k nohám
- prosila ho

Což je určitá forma vděku a vyslovené naděje v očekávání věcí budoucích.⁸⁷ Matouš tak v Mt 15,21-28⁸⁸ Syrofeničanku popisuje podstatně znatelněji jako pohanku. Zmiňuje se o ní jako o kananejské ženě pocházející z okolí Týru a Sidónu (v. 21-22). Marek pro srovnání popisuje Ježíšův odchod neurčitěji. A sice do končin týrských (viz Mk 7,24). O Sidónu se blíže nezmiňuje. A nezmiňuje se ani o kananejské ženě, pouze o pohance obecně (v. 26). Její jméno nebylo rovněž nahodilé. Už Starý zákon Kenaance jasně odlišuje od vyvoleného národa jako pohany, jak dokládá Joz 7,⁸⁹ Matouš nakonec poukazuje, že Bůh Izrael neopustil, ale rozšířil do celosti, protože Ježíš sice byl Otcem poslán k Izraeli, ale u pohanů našel právě onen důležitý prvek pro přijetí radostné zvěsti, kterým byla víra. Nyní přistoupím ke kapitole za C/

C/ Uzdravení hluchoněmého Mk 7,31-37

Ježíš neuzdravoval pouze duši, ale i tělo. Předjímal tak své konečné poslání, kterým bylo vykoupení celého člověka. Velkou roli zde hrají i místa Ježíšova působení.

První zázrak vykonal na severozápadní straně od Galileje.

Druhý zázrak učinil pro změnu na východě v Dekapoli.

Ve své činnosti tedy zahrnoval více světových stran, což značí, že jeho působení se vztahuje na celý svět. A tedy myšlenka vyvoleného národa Izraele v rozšířené a úplné verzi. Jak je popsáno v knize Zjevení (Revelation) (srov. Zj 5,9-10). Izrael původní na základě Mojžíšovy

⁸⁵ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka, 90, pozn. (srov. Zj 5,9-10).

⁸⁶ Mt 15,28.

⁸⁷ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv Matouše, 177.

⁸⁸ Mt 15,21-28.

⁸⁹ Joz 7,9.

smlouvy je tu tedy zahrnutý rovněž. Bůh jej nezapudil. Výtky farizeů a zákoníků byly tedy naprosto zbytečné a bezdůvodné. Zřejmě i z tohoto důvodu Ježíš nechtěl, aby pohané v Dekapoli tuto událost říkali a rozšiřovali ústně před dalšími lidmi (v. 36). Beránek měl platit krví a tak bylo zřejmé, že pozemská činnost Ježíšova, i když formou zázraků, byla pouze cestou k naplnění jeho poslání. Bylo nutno za hřích zemřít a být vzkříšen. Lze najít srovnání s dalšími evangelisty např. Mt 28,6 , nebo L 24,6 , nebo J 20,9, ale srovnání je i u Mk 16,6. Co se pak týká samotného uzdravení, Marek popisuje uzdravení, konkrétně hluchoněmého, za pomoci dotyků prstů (v. 32-33) .

To Matouš Markův obecný popis rozšiřuje hned dvojnásobem. V Mt 15,29-31⁹⁰ hovoří o:

- a/ uzdravení mnoha jiných nemocných. Nezůstává tedy u jednoho konkrétního nemocného jako Marek
- b/ hovoří o zázračné nápravě dalších druhů onemocnění (v. 30-31). Jednalo se o uzdravování chromých, mrzáků, slepých, mimo jiné hluchoněmých a mnohých jiných. Nezůstává tak ani u jednoho konkrétního druhu zdravotního postižení.
- c/ Ježíšova činnost je tak vylíčena mnohem širěji a detailněji. Matouš se tak přiklání k proroku Izaiášovi v Iz 35,5-6⁹¹

Ten rovněž hovoří o více lidech a uzdravování rozličných druhů zdravotního postižení.⁹² Používá střídavě plurál a singulár, co se týče uzdravených osob. V závěrečném verši Mk 7,37 je zmínka hodnocení Ježíšova díla. Byla řečena v kladném tónu. Napovídají tomu slova zúčastněných svědků, citují: „Nadmíru se divili a říkali: „Dobře všecko činil“ Závěrečný verš Mt 15,31 hovoří v mnohem vřelejším duchu, z hlediska přijetí Ježíšova díla vírou. Říká, citují: ...i velebily Boha izraelského. Sloveso velebily odpovídá určitému způsobu zbožnosti a hlavně víry mnohem více, než slovesa divili se a říkali. Navíc u Matouše je důkaz, že zástupy velebily konkrétně jmenovitě Boha izraelského. Pohané tak prokazatelně velebili Boha (pozn.o tom se Marek nikterak nezmiňuje), který s nimi neuzavřel žádnou závaznou smlouvu, jako s Mojžíšem a národem Izraele (srov.Ex 19,5). Ježíš tak koná své dílo spásy v prostředí ovlivněném židovskou tradicí, ústní nebo psanou na straně jedné, opírajíce se o Písmo svaté a mezi vděčně ho přijímajícími pohany mimo území Izraele, na straně druhé. Následující čas

⁹⁰ Mt 15,29-31.

⁹¹ Iz 35,5-6.

⁹²LIMBECK Meinrad: Evangelium sv..Matouše, 178.

ukáže, jak farizeové a pohané začali Ježíšovo dílo chápat a k jakým sporům nakonec muselo nevyhnutelně dojít.

2.4.1 Pohled na problematiku od J. Neyreye

Teologickou analýzu lze ještě provést dle výše uvedeného autora, kterého je možné označit za stěžejního v komentáři k popisované problematice čistoty. Považuji jej proto i za hlavní součást, vyjadřující se k tématu této diplomové práce. Jádrem komentáře je zde možno rozdělit na dva fragmenty :

a/ Nápadně časté zmínky o chlebu

b/ Kontrast v dvojici tělesných částí umytých/ neumytých rukou...atd.

A/ Mk 7,2-5. Ve v. 2 Neyrey hovoří o jezení chlebů. Toto jezení je tu dáno právě do souvislosti s neumytými rukama⁹³. Jedná se tak o vnější očistu. Farizeové tu v rozhovoru s Ježíšem mají na mysli skutečný fyzický chléb a je pro ně podstatná čistota dotýkání se. (V. 4) tuto touhu po vnější čistotě povrchů rozvádí ještě na další předměty, jako jsou poháry, džbány, měděné mísy...aj. Zmínka o chlebech se však u Marka v 7 kap. vyskytuje ještě jednou. Přesouvá se ovšem těžiště dialogu. Zatímco v Mk 7,1-13 dochází ke konfrontaci postojů mezi Ježíšem a skupinami farizeů a zákoníků, tak v případě Mk 7,27-28, Ježíš vede dialog v pohanském prostředí se Syrofeničankou. A mění se významně i podtext, vztahující se k jezení chleba. Ježíš tu totiž vůbec nemluví o nutnosti umýt si před jezením ruce. Podobný postoj zastává i ve sporu s představiteli židovského náboženství. Tím podtextem není totiž umývání se, nýbrž víra a tedy vnitřní postoj vycházející ze srdce. Lze to porovnat s Mk 7,6-7. Postoj srdce je totiž neporovnatelně podstatnější, než vnější očista. A to farizeové zásadním způsobem pomíjeli. Syrofeničanka však víru měla a vyznala a proto Ježíš mohl učinit zázrak, který nebylo možno u farizeů učinit, (viz v. 25). Mk 7,25: „Přišla a padla mu k nohám“ a Mk 7,26: „Prosila ho, aby vyhnal zlého ducha z její dcery“⁹⁴. Chléb je tu myšlen jako „chléb života“. (srov. J 6,35) a je u Jana spojen jednak s vírou a jednak s osobou Ježíše Krista. A tím je předznamenáno, v případě Syrofeničanky budoucí dokonalé nasycení. J 6,48-51 pak na tuto okolnost poukazuje a rozlišuje nasycení na fyzické úrovni, které se musí opakovat a po kterém se umírá (v. 49) a nasycení dokonalé, zahrnující celou bytost člověka. A tedy vnitřní a vnější stránky člověka, po kterém se neumírá, ale žije navěky (v. 51).⁹⁵

Dále považuji za důležité upozornit na určitou teologickou propojenost Mk 7 kap. s kapitolami 6 a 8. Motiv chleba se tu vine jako červená nit. Proto si J. Neyrey ve svém komentáři všímá i těchto kapitol. Nutno předeslat, že teologická propojenost se neomezuje pouze na chléb, ale vykazuje i další paralely, podrobnějším způsobem popsané dále v této

⁹³ NEYREY Jerome: A Symbolic Approach to Mark 7, 2/28.

⁹⁴ J. 6,35.

diplomové práci. Nicméně na tomto místě považuji zaměření se na problematiku chleba za podstatné, z hlediska pojmu čistoty⁹⁶ Mk 6,38-44 - Marek pojednává o zázračném rozmnožení chlebů. Zajímavý je fakt, že Ježíš, ač sám Bůh, spoléhá na Otce. (V. 41): „Potom vzal Ježíš těch pět chlebů a dvě ryby, vzhlédl k nebi, vzdal díky...“ Ježíš tímto postojem chtěl poukázat na ústřední roli Otce, v dějinách spásy hříšného lidstva, jelikož i on byl k tomuto zásadnímu úkolu poslán od něj. Významově se pak vztahuje k pasáži o Syrofeničance a opět poukazuje na spojení, ve smyslu chléb- víra- J. Kristus. Hlubší význam svým učedníkům klade na srdce i sám Ježíš a učí je, že zdaleka nejde jen a jen o fyzické nasycení. Chléb je zde Ježíšem připomenut v souvislosti s nechápvavou myslí, (viz Mk 6,52). Mysl pak rozhodně náleží do vnitřní stránky člověka a pokud by šlo o pouhé fyzické nasycení, nebylo by nutné se o tom hlouběji vyjadřovat. Potraviny totiž myslí neprochází, nýbrž břichem a střevy, (srov. Mk 7,18-20). Obdobnou zmínku lze vysledovat i v 8 kap., konkrétně v Mk 8,4-10. I zde má chléb daleko hlubší význam, než jako pouhé nasycení. Rovněž i v tomto případě Ježíš chléb rozmnožuje zázračným způsobem. A myšlenka o nechápvavé myslí je tu také obsažena, (srov. Mk 8,16-21): „Ještě nerozumíte a nechápete?“ (v. 17). A navíc je ještě zopakována ve v. 21. Vysvětlivka v ČEP.1995 také hovoří o ztvrdlém srdci, což by odpovídalo Ježíšovu varování před kvasem farizeů, zmíněným v Mk 8,15 a jeho kritice, obsažené v Mk 7,6. Obě kapitoly tak z teologického hlediska uzavírají 7 kap. Marka. Význačně se tak dotýkají i části Mk 7,14-23, kdy Ježíš přesouvá těžiště dialogu od farizeů, směrem k učedníkům. Mění se i poloha dialogu. Zatímco v Mk 7,1-13 je veden rozhovor ze strany Ježíše převážně kriticky, tak u Mk 7,14-23 daleko více vystupuje do popředí duch vyučování a vyjevování budoucích záměrů. A tím můžeme obdržet další význam pojmu chléb. Vrátime-li se k Mk 6,41, můžeme snadno odhalit pravý význam pojmu chléb, pomocí synoptika L 22,19: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává“. Rovněž Marek hovoří podobnými slovy, (viz Mk 14,22): „Vezměte, toto jest mé tělo“, nebo L 24,30-31: „Vzal chléb, vzdal díky, lámal a rozdával jim“ a konečně ve v. 31: „Tu se jim otevřely oči a poznali ho“. Můžeme tak stanovit :

a/ chléb symbolický , představující tělo Ježíšovo ještě za jeho života, jak učil své následovníky.

b/ chléb, kterým se Ježíš připoměl svým učedníkům, když se jim zjevil na cestě do Emaus, po svém vzkříšení. Lze ho nazvat chlebem eschatologickým, jelikož konečný cíl křesťana je v Pánu Ježíši, který sám je chléb - tělo.

Shrneme-li zkoumané pasáže, můžeme hovořit o čtyřech rovinách pojmu chléb:

⁹⁵ J. 6,48-51.

⁹⁶ NEYREY Jerome: A Symbolic Approach to Mark 7, 2/28.

- 1/ chléb fyzický- jako pouhá potravina.
- 2/ chléb života - spojený s vírou a osobou J. Krista.
- 3/ chléb symbolický - představující tělo Ježíšovo
- 4/ chléb eschatologický - v jeho jménu je lidstvo vykoupeno k věčnému životu.

Druhým fragmentem⁹⁷ u J.Neyreye je zmínka o kontrastních dvojicích tělesných částí. Farizeové této problematice věnovali poměrně velikou pozornost a tak je třeba se o ní zmínit.

J.Neyrey toto uvádí a rozděluje do pěti tematických okruhů:

- 1/ Umyté/ Neumyté ruce, jak o tom pojednává Mk 7,1-5
- 2/ Ježíš u farizeů staví rty do rozporu se srdcem. Tím se dostáváme k problematice vnitřního a vnějšího, (viz Mk 7,6-13)
- 3/ Rozděluje věci na ty, co do člověka vchází a na věci, které z člověka vychází. Konkrétně věci, které do člověka vchází a zase jej opouští, například potraviny, a věci které souvisí s tělesným vnitřkem. I toto je postaveno do vzájemného rozporu, (viz Mk 7,14-16).
- 4/ Pokrm staví do role věcí, které nevstupují do vnitřku těla. Pokrm sice vstupuje do těla, ale pouze do střev a odtud zase mimo tělo ven, (viz Mk 7,19), bez dalších důsledků.
- 5/ Zde je možno do protikladu stavěti povrch těla a nitro těla, (viz Mk 7,20-23). Právě otázky kolem těchto tematických okruhů pak tvoří ohnisko sporů a následné argumentace u Mk 7 kap. Skupina Ježíšových učedníků a farizejská náboženská třída se tak dostávají do zásadních rozporů, popsanych u Mk 7,1-13.

Pro jejich vysvětlení je významný Neyreyův komentář, opírající se o teorie teoložky M.Douglas.

Lze ho popsát pomocí čtyř modelů, s následným členěním :

1. Model 1 - Čistota a Poskvrnění , který můžeme dále rozdělit na pět dílčích bodů :⁹⁸

a- Definici pojmu čistoty

b- „Mapy“ čistoty

c- Hranice (Linie)

d- Struktury

e- Okraje

2. Model 2 - Tělo , který se rovněž dále dělí na několik dílčích bodů

a- Hranice

⁹⁷ NEYREY Jerome: A Symbolic Approach to Mark 7,2/28.

⁹⁸ NEYREY Jerome: A Symbolic Approach to Mark 7, 3/28-19/28.

b- Struktury

c- Okraje

3. Model 3 - Farizeové, Ježíšova skupina a Systémy čistoty. I tento model vykazuje další tři podbody :

a- Farizeové a čistota

b- Ježíšovy skupiny a čistota

c- Ježíš a Izraelské Tradice

4. Model 4- Farizeové, Ježíšovy skupiny a Tělesný symbolismus. Tento model lze dále rozdělit na dva podbody :

a- Farizeové a tělesné povrchy/ vstupní otvory

b- Ježíšovo pohyb a srdce

Pomocí tohoto schématu se tedy pokusíme rozebrat problematiku čistoty a svatosti. V závěru této práce se pak ještě vrátíme k rozporům, mezi chováním farizeů a Ježíšových skupin, popsaným v komentáři J.Neyreye 3/28 a pokusíme se podat další možné pohledy na problém čistoty a svatosti. Proto tuto analýzu bude vhodné zařadit, za kratší nástin problematiky ve třetí části této diplomové práce.

ČÁST III.

APLIKACE JEŽÍŠOVÝCH PRINCIPŮ ČISTOTY A PRINCIPŮ ČISTOTY, V PODÁNÍ ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH TŘÍD (FARIZEOVÉ, ZÁKONÍCI)

3.1 *Nástin problematiky z teologického hlediska*

Jak již z výše uvedeného nápisu vyplývá, pojetí Ježíšovo a pojetí farizeů a zákoníků se diametrálně odlišovalo. Farizeové se dosti úporně opírali o Pentateuch a psanou tradici v podobě Mišny, která byla takovým zdvojením Pentateuchu a Starozákonního Písma svatého a vyrostla z tradice ústní. Používali k tomu účelu i komentáře k Mišně v podobě:

a/ Jeruzalémského Talmudu

b/ Babylónského Talmudu

A používali i jeden doplněk k Mišně a to byla Tosefta. Pochopitelně pak velmi důležitý význam přiřkládali, dle vlastních slov, tradici otců (srov. Mk 7,3-5). A rovněž si zakládali na svém výsadním společenském a náboženském postavení .

Kořen tohoto jednání lze nalézt snadno (srov. Ex 19,3-4). Opírali se totiž o zaslíbení od Boha, dané prostřednictvím Mojžíše pro syny Izraele. To jiné národy neměly (viz v.4), kde je názorná ukázka osudu Egypta. A opírali se i o autoritu dědičného Áronova velekněžství, což se dá snadno porovnat s textem Nu 18,1. Zcela tak opomněli důležité svědectví o příchodu Syna člověka (srov. Da 7,13-14). Tedy v jejich očích knize, která paradoxně rovněž patřila do Starozákonního kodexu. Nepostřehli důležité znamení doby, totiž, že přišel Boží Syn, aby prohloubil a završil Otcovu vůli.

A že právě tento Boží Syn uzavírá novou smlouvu s národy v celém světě skrze svoji výkupnou oběť (srov. Zj 5,9), nikoli pak skrze Tóru a Mišnu! Nedbali ani na Jana Křtitele a jeho svědectví o příchodu pravého světla do světa (viz J 1,8-9.23).⁹⁹ A nedbali ani na dalšího proroka z dob Starého zákona. Ten samý význam hlásal ve svém proroctví prorok Izaiáš v Iz 9,6-7 a také v Iz 53,1-12.¹⁰⁰ Proto také přišel ten, o kom byla řeč, tedy sám Ježíš, aby jim tuto okolnost velmi bolestně připomněl (srov. Mk 7,6-7).

A Ježíš ještě stupňuje a přitvrzuje svoji kritiku v Mk 7,8. Farizejskou náboženskou třídu ostře napadá, ve smyslu: „Opustili jste přikázání Boží a držíte se lidské tradice“. Ježíš však jde ještě dále ve v.9 a říká: „Jak dovedně rušíte Boží přikázání, abyste zachovali svou tradici“.

⁹⁹ J 1,8-9.23.

¹⁰⁰ Iz 9,6-7, Iz 53,1-12.

Ježíš používá slovesa s hlubokým významem a důležitostí:

1/ Opustili jste

2/ Dovedně rušíte srov. (v. 13).

Dochází tak proto k poměrně silné gradaci, apelující na lidskou, potažmo zde farizejskou falešnost v jednání. Je logické, že na základě této kritiky farizejská moc v náboženské a společenské rovině ztrácela na svém původním významu a proto se farizeové a zákoníci snažili s Ježíšem jednat z pozice konfliktů. K tomuto účelu se jim velice dobře hodily i spory, týkající se toho, co bylo čisté a nečisté. Lze tedy na základě takových konfliktů velice výstižně ukázat i východiska a řešení, ze strany Božího Syna a ze strany farizeů a zákoníků. Historická praxe ukazuje v rovině života naprosto odlišné aspirace židovských náboženských tříd. Židovské náboženství, opřené o zákon, život ubýjelo. Ježíš naopak na základě svého poslání a ze své Boží podstaty činil život věčným a radostným. Lze tak přistoupit k následné analýze a porovnání mezi oddíly Tohorot a Kodašim tj. svaté věci, obsahovému učení psané tradice Mišny a některými anglickými komentáři k Mk 7. kap v Novém zákoně. A potažmo lze srovnávat významové paralely i mezi Starým a Novým zákonem a jejich jednotlivými texty. V neposlední řadě lze odpovědi na zhodnocení Ježíšova významu a důležitosti, oproti židovskému náboženství, čerpat i ze Stutgarttských komentářů

3.2. Principy čistoty a nečistého, podle komentáře J. Neyrey a teorií M. Douglas

Model 1 - Čistota a Poskvrnění .

Máme-li definovat čistotu, pak je třeba k této definici hledat klíč. A klíčem k rozluštění je právě nečistota. Nečistota je pak uvedena jako určitý souhrn kategorie pro všechny možné případy, které mohou nastat a kde bylo přijato roztřídění, pro pojmy typu :¹⁰¹

- pošpinit
- špína
- popřít
- případně jinak mást.

Takových kulturních modelů však bylo více a vykazovali odlišnosti. Proto se pojetí těchto modelů čistoty a znečištění, které řešilo sporné otázky dávno před Novým zákonem, stalo pro M.Douglas základem, na kterém začíná s analýzami poskvrnění, které mělo souhrnný název

¹⁰¹ NEYREY Jerome: 4/28.

„nečistota“. Na základě tohoto poznatku můžeme pak čistotu definovat jako určité uspořádání hodnot, kde byla dána úprava věcí a vztahů, které měli dvojí polohu :

a/ - Buď byly přestoupením zákona

b/- Nebo byly v souladu se zákonem, viz pozn. (Douglas 1975:51).

Uspořádat se pak z tohoto hlediska dalo vše. To znamená, že lidé si svůj svět věcí a vztahů, kde žili, mohli tříditi, situovat, a organizovat. Čistota a poskvrnění pak na základě uvedeného, měli pro tehdejší vyvolený národ význam jakési právní sbírky, podle které se dalo posuzovat porušení vytvořeného řádu. Pokusíme se tedy přejít k hlubší definici pojmu čistota.

A/ Definice pojmu čistoty na základě pojmu svatosti.

Pro hlubší definici čistoty však nestačí uspořádat hodnoty. Je třeba zkoumat jádro hodnoty. Jádro hodnoty je pak značně závislé na určitém politickém, kulturním, společenském a náboženském systému. Ten je například jiný v USA....atd. a úplně jiný byl ve starověkém Izraeli. Jádrem hodnoty v Judaismu byla především „Boží svatost“. Vyvolený lid měl tedy napodobovat Boha a jeho svatost, aby vyhověl normě, stanovené pro čistotu. Tato poučka se stala i normou, vetknutou do Písma svatého. Lze například uvést Lv 11,44-45¹⁰²: „Posvěťte se a buďte svatí, neboť já jsem svatý“, nebo (v. 45): „Proto buďte svatí, neboť já jsem svatý“.

To samé klade Hospodin na srdce Mojžíšovi, když ten má promluvit ke společenství Izraelců , (srov. Lv 19,2 a Lv 20,7.26). Ovšem platí to i v N.Z. a tedy i pro následovníky Ježíšova učení, (viz 1 Pt 1,16)¹⁰³ tento požadavek uvádí prakticky v identickém znění. M. Douglas na základě takto stanovené normy spatřovala Boží svatost, jako Boží moc, která mohla jak žehnat, tak i proklínat, aby tak byl svět roztržěn. Pokud bylo požehnání odejmuto, automaticky nastávala neplodnost, (srov. Dt 28,15-24¹⁰⁴). Příčinou neplodnosti bylo vždy porušení příkazů Božích, jejich neposlušání a nedodržování (v. 15). Důsledkem pak bývalo zlořečení a prokletí. Trest mohl být podle knihy Deuteronomium opravdu velmi tvrdý a tísnivý. Izraelité si to uvědomovali a tak se snažili Boží řád dodržovat, protože jedině tak mohli jejich záležitosti míti zdar. Bylo pak logické, že dodržovali i Boží strukturu stvoření světa, která se dá vyjádřit následným schématem a která charakterizuje Boží požehnání.

1/ Čas - Byl strukturován v díle jednotlivých dní a dni odpočinku.

2/ Živočichové - Byli stvořeni v čisté formě (ne- kříženci, ne- nečistá stvoření) a byli dáni do vhodného prostředí, to jest : ryby=voda, ptáci=vzduch, živočichové=země....atd.

¹⁰² Lv 11,44-45a 19,2a 20,7.26.

¹⁰³ 1 Pt 1,16.

¹⁰⁴ Dt 28,15-24.

Srov. DOUGLAS Mary T: Implicit meanings, London: Routledge and Kegan Paul, 1975, 51.

3/ Strava - Každému stvoření byla přidělena vlastní strava.

4/ Hierarchie - Na vrcholu stvoření měl být člověk a tím byl původně dokonalý Adam

Obdrželi jsme tak základní a podstatnou „mapu svatosti“, danou stvořitelskou činností Boha. Bůh touto mapou svět uspořádal, roztrídil a rozlišil. Takto pojatá Boží svatost se pak stává centrálním symbolem Izraelské kultury, zejména v uspořádání chrámového kultu. Chrámový kult pak na základě Boží struktury vytvořil rovněž strukturu, kterou J.Neyrey rozčlenil následovně :¹⁰⁵

1/ Zvířata - Ta která směla být obětována. Tedy pouze „svatá“ zvířata, která odpovídala definici o čistých zvířatech a která byla fyzicky dokonalá.

2/ Kdo obětuje - To bylo vyhrazeno „svatému“ knězi, který je pravé krve, co se týče rodu kmenu a který je fyzicky bez vady a který je ve stavu čistoty.

3/ Místo oběti - Smělo se obětovat v Jeruzalémském chrámu, který byl mikrokosmem stvořeného.

4/ Kdy obětovat ? - Obětování se řídilo podle příležitosti, u jaké bylo činěno. A konečně na závěr.

5/ Kdo se směl účastnit obětování ?. Pouze Izraelité s neposkvrněnými, nedotčenými těly.

Tento trend nezůstal pak pouze chrámovou záležitostí, ale pronikl jako symbol i do kultury a politiky. Definici čistoty pak můžeme vyjádřit jako : Čistota je podstatný element Izraelského náboženství, kultury a politiky, jehož konstantní normou je Boží svatost. Zjednodušeně tedy svatost je normou čistoty.

B/ „Mapy“ čistoty

Toto je další dílčí bod v objasnění problematiky čistoty. Začneme od „mapy svatosti“, která je dána řádem stvoření. Tato mapa pak byla dále přejata do chrámového uspořádání. Řád stvoření ovšem nezůstal pouze u chrámového vyjádření, ale strukturoval i většinu hledisek židovského života, mimo chrám. M.Douglas ve svém zkoumání popisuje proto mapy dietních norem, vytvořených Židy pro každodenní běžný život (1966 : 41-57). Je tím vyvolána diskuse, kterou B.Malina navíc obohacuje o popis čistoty v Judaismu, za Ježíšových dob (1981: 131-137). Na oba uvedené autory se odvolává J.Neyrey, ve svém komentáři. A tím můžeme stanovit „mapy čistoty“, které byly vztaženy hlavně na :

a) místa (aspekt geografický)

b) osoby (aspekt personální)

- c) věci
- d) časy

Podle následujícího schématu se pak odvíjela svatost jako norma pro čistotu a stanovení toho, co čistotě neodpovídalo. Izraelité se navíc pomocí těchto schémat vymezovali oproti okolním národům. Pro lepší přehled a orientaci v problematice, proto bude dobré jednotlivé mapy uvést.

a/ Místa : Dá se říci, že Židé za Ježíšových dob razili okřídlenou moudrost, ve smyslu: „mít místo pro všechno a všechno v jeho místě“. Co se týče samotného místa, utvořili následující strukturu svatosti o deseti stupních.

- 1 - Izrael je svatější, než jakákoliv jiná země ...
- 2 - Ohražená Izraelská města jsou ještě více svatá, než ta v okolním světě
- 3 - Hradby Jeruzaléma jsou ještě více svaté, než jiné
- 4 - Chrámová hora je ještě více svatá, než...
- 5 - Hradba je ještě více svatá, než...
- 6 - Dvůr domu žen je ještě více svatý, než...
- 7 - Dvůr domu Izraelitů je ještě více svatý, než...
- 8 - Dvůr domu kněží je ještě více svatý, než...
- 9 - Prostor mezi krytým přístřeškem a oltářem je ještě více svatý, než...
- 10 - Svatostánek je ještě více svatý, než...¹⁰⁶

Vytvořila se tak „mapa míst“, podle které bylo možno okolní národy považovat za nečisté. Podobně postupovali i u osob a oddělili se od ostatních národů, jako Boží lid.

b/ Osoby : Dále pak ještě vytvořili hierarchickou strukturu ve vlastním národě, kde ústřední roli hraje již výše popsaná „mapa míst“. Ta hierarchickou strukturu zrcadlila a třídila. Hierarchie se pak následně odvíjela podle faktu, kdo se smí podílet na čtení svitku knihy Ester. Personální struktura byla podobně jako u „mapy míst“ rovněž o deseti stupních.

- 1 - Kněží . Ti byli nejvýše v hierarchii a pak následovali postupně další a další
- 2 - Lévitě . Ti byli v hierarchickém pořadí na druhém místě

¹⁰⁵ NEYREY Jerome: 5/28.

¹⁰⁶ NEYREY Jerome: 6/28.

Srov. DOUGLAS Mary T: Purity and Danger, London: Routledge and Kegan Paul, 1966, 41-57.

Srov. MALINA Bruce: The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology, Atlanta: John Knox, 1981, 131-137.

- 3 - Izraelité
- 4 - Konvertité
- 5 - Otroci, kteří byli osvobozeni (volní)
- 6 - Kněží, kteří byli diskvalifikováni (Sesazeni)
- 7 - Chrámoví otroci
- 8 - Bastardi (kříženci, míšenci) a ti s poškozených rodinných linií (nemanželské děti)
- 9 - Ti, co měli poškozená varlata
- 10 - Na posledním místě hierarchie pak byli lidé bez penisu (t. Meg. 2.7).

Vytvořila se tak „mapa osob“. Pohané v této mapě vůbec nefigurovali. Židé je nepovažovali za Boží lid a tudíž je mohli lehce zařadit mezi nečisté. Svatost rovněž vykazovala na poslední místa hierarchického řebříčku osoby s poškozenými údy, nebo osoby, jako byli otroci, míšenci, nemanželské děti, lidé z porušených rodinných linií...apod, protože vyžadovala neporušenost. „Mapa míst“ pak ještě dále třídila v „mapě osob“, kdo směl kde stát v chrámu. Nejvýše postaveni byli ti, co byli nejbližší středu chrámu. To znamená, že :

- Kněží byli nejvýše, protože mohli vstoupit do svatyně
- Lévité hned za nimi, protože mohli vstoupit do svatostánku
- Následovali Izraelité. Ti mohli stát na nádvořích...atd.

c/ Věci : Právě u věcí můžeme pozorovat zajímavý fakt. Totiž stejně jako bylo možné pomocí svatosti stanovit „mapy čistoty“, bylo možné sestavit a nalézt i „mapy nečistoty“. Tyto mapy pak udávají hierarchické pořadí různých poskvrnění. Tato struktura rovněž vyjadřuje a rozlišuje skutečnost o několika stupních.

- 1 - Věci, které se stávaly nečistými skrze dotyk, (srov. Mk 7,2-5), například věci mrtvého, mužské sperma...aj.
- 2 - Izraelité se vyhýbali mršinám a mrtvým
- 3 - Izraelité se vyhýbali osobám, které měly menstruaci. Nesměli se dotknout ani předmětů, na kterých taková osoba seděla, ležela, nebo se jich dotýkala.
- 4 - Vyhýbali se i dotyku na něčí slinu, sperma a moč, pokud dotyčný trpěl výtokem.¹⁰⁷
- 5 - Vyhýbali se dotyku na osoby, které měly výtok a na předměty, s kterými přišli takové osoby jakýmkoliv způsobem do styku.

¹⁰⁷ NEYREY Jerome: 7/28.
(Srov. t. Meg. 2.7).

Samozřejmě pokud ke znečištění došlo, byla zde i řada předpisů, jak se znečištěná věc, nebo osoba mohla opět stát odpovídající normě, podle které mohla být opět považována za čistou, srov. s knihou Leviticus (Lévijské očistné předpisy)

d / Časy : Tato poslední uvedená položka byla do určité mapy strukturována stejně, jako místa, osoby, nebo věci. Mišnaický traktát Moed pak obsahuje ukazatel zvláštního rozřídění časů, se soupisem příslušných pravidel pro jejich sledování. Jedná se hlavně o významné svátky, nebo slavnosti, sestavené do následujícího uspořádání.

- 1 - Shabbat a Erubin - to jest sobota, nazývaná dnem klidu.
- 2 - Pesachim - To je svátek přejítí přes Rudé moře.
- 3 - Yoma - Představuje Den Usmíření
- 4 - Sukkoth - To byl Svátek stánků
- 5 - Yom Tob - To byla Slavnost dnů
- 6 - Rosh ha Shana - Jednalo se o významný Svátek Nového roku
- 7 - Taanith - Představuje Dny půstu
- 8 - Megillah - Byl Svátkem losů
- 9 - Moed Katan - A toto představovalo střední Slavnost dnů

Tímto uspořádáním dostáváme jistou „mapu časů“. Pokud pak shrneme mapy osob, míst, věcí, nebo časů, zjistíme, že vše mohlo býti zařazeno do nějakého řádu, nebo hierarchie. Čistota osoby, místa, věci, nebo času pak byla závislá na dvou faktorech :

- a - Podle toho, jaké měla v hierarchii vymezené místo
- b - Podle toho, nakolik v tomto místě zůstává zakotvena

Opět dochází svého naplnění židovská okřídlená moudrost, že „ Měli místo pro všechno a všechno v jeho místě“. Je nápadně patrný i rys, že takovéto „mapy čistoty“ výrazně bujely v Judaismu, za Ježíšových časů. Současně tyto mapy tvořily souhrn židovských tradic, které vytvářely jisté ohrady. V tomto pohledu se ohrady dají specifikovat určitým, nicméně velmi výstižným vzorcem o čtyřech významech. A tedy :¹⁰⁸

- 1 - Tradice je ohrada okolo zákona. Obzvláště křiklavé to bylo u Božího zákona a jeho dodržování, (srov. Mk 7,8-9).
- 2 - Desátky jsou ohrada okolo bohatství. Desátky byly dalším předmětem Ježíšovy ostré kritiky, (srov. Mt 23,23).

3 - Sliby jsou plot okolo zdrženlivosti. A tady lze odvodit jasnou narážku na pokrytectví farizeů a zákoníků, v praktikování pravé víry, dle Božích zásad, (srov. L 11,39-51).

4 - Mlčení je plot okolo moudrosti.

Ohrady (ploty) mohly vznikat na základě starších tradic, (srov. Mk 7,4-5), viz „ tradice otců“, nebo nové ohrady vznikaly dvojím způsobem :

a - jako jedna ze dvou nových map

b - dalším čištěním starých map

Přejdeme - li pak k otázce linií, hranic a struktur, můžeme opět těžit z pozorování M. Douglas. Ta říká, že bude u čistoty platit významná pozornost, vzhledem k vědomí si skupiny jejích linií, hranic a struktur, které označují, kam každá věc přísluší.

M. Douglas toto vztahuje na „obraz společnosti“, která má formu a tedy vnější hranice, okraje a vnitřní linie (Douglas 1966 : 114). Pozn. pod čarou.

C/ Hranice (Linie)

Vztahujeme - li hranice na „obraz společnosti“, pak jejich hlavní význam spočívá ve dvojitým ohledu :

1 - V prvním ohledu označují, kdo byl uvnitř a kdo byl mimo

2 - V druhém ohledu navazujeme na fakt návazný, tedy kdo přísluší a kdo nikoli

Hraniční linie pak provádí další podrobnější dělení. Třídí lid na členy a nečleny Boží smlouvy. Lv 20,26 Je jasným důkazem, že Hospodin spatřuje svatost v separaci svého lidu, od jiného lidu: „Budete svatí pro mne, neboť já Hospodin jsem svatý“ a citace má návaznou druhou část: „Oddělil jsem vás od každého jiného lidu, abyste byli moji“.¹⁰⁹

Potažmo tedy, čistota lidu Boží smlouvy spočívá v :

1 - Separaci od jiného lidu

2 - V tom, že Bůh si nárokuje vlastnictví na svůj lid

Z toho pak logicky plyne fakt, že lid Boží smlouvy měl přísná pravidla pro zachování čistoty, jako byla praxe obřizky, předepsaná potrava, zachování Šabatu.....atd. To jiné národy dodržovat nemuseli.

D/ Struktury

¹⁰⁸ NEYREY Jerome: 8/28.

¹⁰⁹ Lv 20,26.

Srov. DOUGLAS Mary T: Purity and Danger, 1966, 114.

V „obrazu společnosti“, hrají význačnou roli pokusy Židů o rozřídění a umístění již zmíněných časů, míst, osob, věcí ...atd., které jsou časnějšího data. My pouze studujeme a zkoumáme tyto mapy, jimi vytvořené. Židé do své kultury vetkli opět hierarchické uspořádání. Společnost totiž strukturovali na vojenskou a náboženskou hierarchii důstojnických složek vojska a kostela.

E/ Okraje

Souvisí s diametrálním protikladem čistoty a poskvrnění. Tedy dvěma opačnými mezemi téže problematiky. Čistota vyžadovala přesné rozřídění osob, míst, věcí...atd. Čistota také vyžadovala, aby vše mělo přesné místo na mapě a zde setrvalo a v případě potřeby mohlo být nalezeno. Čistota vyžadovala i přesné definice. Pokud se osoba, či věc, pohybovala ven z místa, nebo byla-li zastřena přesnou definicí, stávala se osoba, nebo věc, nečistou. Stejně tak v případě rozcházející se, nebo vadné linie. Docházelo tím k poskvrnění, které bylo protikladem čistoty. Poskvrnění pak popisovalo vše, co :

- je venku z místa
- není učiněno patřičným a způsobilým
- je v rozporu s liniemi
- jest vadné, nebo okrajové.

Následná kategorizace se tedy dá shrnout do osmi fragmentů, popisujících požadavky čistoty a vykazujících, co tomuto požadavku neodpovídá.

1/ Izraelité - Byli národ zasvěcený Bohu skrze smlouvu a s tím bylo spojeno i obývání Bohem zaslíbené země. Proto tedy pohané, jako Římané, Řekové...atd., nejsou členy Božího¹¹⁰ lidu, opět (srov. Lv 20-26). Nebyli v této smlouvě zahrnuti. A tím byli i mimo místo, ve svaté zemi Izrael. Zejména jim pak byl zapovězen vstup do Jeruzaléma a chrámu, (viz Sk 21,28¹¹¹), popisuje znesvěcení chrámu v Jeruzalémě, když sem apoštol Pavel přivedl pohany, snad Řeky, jak uvádí poznámka v ČEP 1995.

2/ Mrtví - Ti nebyli způsobilými v království živých, ale v jejich vlastním království hřbitovů. Mk 5,5 popisuje případ živého, ale posedlého muže, který přebýval mezi hroby, v krajině Gerasa. Byl tedy poskvrněným pro život ve společenství živých a tak jej Ježíš osvobodil od

¹¹⁰ NEYREY Jerome: 8/28- 9/28. NEYREY Jerome se ve svém komentáři často opírá o tvrzení a úvahy jiných autorů. Jejich díla jím uvedená, jsou podle jeho značení v textu komentáře přejata i do této diplomové práce.

¹¹¹ Sk 21,28.

posedlosti zlých duchů, aby se mohl navrátit mezi živé a vhodným způsobem uspořádat svůj život, (viz v.15¹¹²).

3/ Nemocní - Byli další skupina, která byla nepříslušnou, vzhledem ke společenství zdravých. Nemocný by tedy měl být zvlášť a uvědomit si, že je nečistý a prosit za své očištění. Mk 1,40-45 pak popisuje jak Ježíš uzdravil člověka z malomocenství. Jeho uzdravení bylo příčinou očištění toho člověka, jak dokládá v. 42: „A hned se jeho malomocenství ztratilo a byl očištěn“. Ve v. 44 Ježíš chtěl, aby uzdravený obětoval za své očištění a proto jej poslal ke knězi. Uzdravený měl obětovat za své očištění, kvůli svědectví druhým lidem, zejména pak farizeům a zákoníkům. Měla vyjít najevo i důležitá okolnost, protože mělo se tak stát podle Božích pravidel, daných Mojžíšovi ! To je tedy důkaz, že dřívější zákon se Ježíšovým příchodem nerušil. V Mk 2,1-7 zákoníci dostali ještě další a přesvědčivější důkaz. Ježíš, když uzdravil ochrnutého, řekl ve v. 5: „Synu odpouštějí se ti hříchy“. To byl zase důkaz, že Ježíš původní nařízení daná Mojžíšovi, dodržuje, plní a dále prohlubuje jako Boží Syn. Ne mocný zde byl očištěn odpuštěním hříchů a uzdravením.¹¹³

4/ Neporušenost - Tímto se rozšiřuje požadavek svatosti a čistoty, kladený na zdravého člověka. U zdravého člověka se předpokládala neporušenost těla. Člověk, který byl narušený, jako například eunuši, lidé se zničenými varlaty... atd., byl považován za nečistého a tudíž nesměl vstoupit do chrámového prostoru. Nesměl ani předkládat obětinu¹¹⁴. Lv 21,16-23 popisuje, že žádný muž, který měl nějakou vadu, nesměl vstoupit do svatyně, aby nebyla znesvěcena, (viz v. 21a 23). Mohl však jísti chléb svého Boha z velesvatých a svatých darů, i když jinak nesměl obětovat (v. 22).

5/ Hříšníci - Ti nepatřili do stejného místa, jako zákonů bdělí Židé. Farizeové měli proto příležitost ke kritice Ježíše a jeho učedníků, když stoloval s celníky a mnoha jinými hříšníky, jak dokládá Mk 2,15-16¹¹⁵

¹¹² Mk 5,5.15.

¹¹³ Mk 1,40-45 a 2,1-7.

¹¹⁴ Lv 21,16-23.

¹¹⁵ Mk 2,15-16.

Srov. DOUGLAS Mary T: Purity and Danger, 1966, 51-57.

6/ Určitá jídla - Neodpovídala úplné definici čistoty podle myšleného prostředí (nebe, země, moře). A proto i ona byla považována za okrajová, nečistá a poskvrněná (Douglas 1966 : 51-57).

7/ Čas - Byl vymezen do dvou významových rovin :

a - čas vymezený na práci

b - čas vymezený k odpočinku.

Pokud tedy byla práce činěna ve dni klidu (o sobotě), bylo to mimo vymezený čas, potažmo i místo a jednalo se o znečištění.

8 / V posledku - Židé dodržovali zákaz míšení se druhů. To platilo zejména u oblékání a v zemědělství .

a / Oblékání - nesměla se míchat vlna a len a vůbec jakékoliv dva druhy vláken.

b / Zemědělství - nesměli se křížit dva druhy zvířat. Nesměli být spolu ani zapřaženi k orbě. Pole směla být oseta pouze jedním druhem semena (osiva)...atp. Důkaz o tom podává Dt 22,9-11 a Lv 19,19¹¹⁶. Míšení druhů, pokud k němu došlo, bylo tedy opět něčím nečistým. Byla tak dána jasná a přesná kritéria pro dodržování čistoty u vnějších pozorovatelných fenoménů. Každá osoba, věc, místo, nebo čas, mohla být podle těchto kritérií správně zhodnocena, označena a zařazena.

Závěrem - Tento první model nám poskytuje dvě podstatné funkce.

Za první - Dává jistou pracovní konstrukci, kde je možné zhodnotit jazyk čistého / nečistého u sporu v Markovi 7 kap. Je tu tentýž smysl pro systém, jako byl vytvořen u protikladu čisté / poskvrněné a posvátné / světské.

Za druhé - Sporná otázka umytých / neumytých rukou je znamením, že věc měla určitý smysl dle systému čistoty.

Model 2 - Tělo

Tento model rozvíjí další spornou otázku, která se týká fyzického těla. Tato sporná otázka se zabývá vztahem ruce - srdce (nitro).¹¹⁷

¹¹⁶ Dt 22,9-11 a Lv. 19,19.

¹¹⁷ NEYREY Jerome: 9/28.

Teoložka M. Douglas nám poskytuje další model pro ocenění tohoto tématu. Tento model v jejím pozorování řeší vztah fyzického a společenského těla. Můžeme tedy porovnávat společenské tělo, které je rozvážené, s fyzickým lidským tělem (Conzelmann 1975 :211).

Pokud se vrátíme zpět k M. Douglas, můžeme konstatovat, že lidské tělo je přesnou kopií společenského těla. Tedy jeho symbol. Je tak schopno dodržovat podobným způsobem kterýkoliv hraniční systém. Může takto dodržovat i pochybné hranice (Douglas 1966 :115). A podobně jako u společenského těla, můžeme tvořit „mapu fyzického těla“. Taková „mapa těla“ kopíruje „mapu společnosti“. Proto normy, které byly spojeny s čistotou společenského těla, jsou snadno použitelné i pro fyzické tělo. Prakticky totožným způsobem společenské tělo natahuje hraniční linie okolo sebe sama a tím omezuje vstup, povolení ke vstupu, vyhání cizí nebo nečisté předměty a lidi a střeží jeho brány a vstupy. Tuto inklinaci řídit, třídit a umístit, můžeme zaznamenat v reprodukované podobě i u fyzického těla. Propojenost společenského těla a fyzického těla je natolik silná, že můžeme použít následný princip kontroly. M. Douglas tvrdí, že tělesná kontrola je vyjádřením společenské kontroly (Douglas 1982 a : 70-71). Tolik krátký úvod tohoto modelu.¹¹⁸ My se však zaměříme u židovské kultury, která vynikala silným klasifikačním systémem a rozvinutým smyslem pro čistotu „dotýkání se věcí“, na jasná pravidla pro „mapu těla“, která se ho týkají. Dostáváme se tak ke třem hlavním položkám, které můžeme rozlišit na :

- A - Hranice
- B - Struktury (Složení)
- C - Okraje

A/ Hranice

Ty v případě fyzického těla zahrnují dvojí význam :

- 1 - tělesné povrchy
- 2 - vstupní otvory těla

Vlastní hranici fyzického těla pak tvoří jeho kůže. Oblečení tuto hranici kopíruje a chrání. Oblečení mělo také úlohu rodové klasifikace. Dt 22,5 říká, že žena nevezme na sebe věci, které patří muži a muž naopak nebude oblékat oděv ženy. Bůh by takové jednání měl v ohavnosti a tudíž bylo nečisté.¹¹⁹ Hospodin tímto protestuje proti pohanské kultické zvyklosti, při slavnostech Ištařiných, Afroditiných ...apod.

¹¹⁸ NEYREY Jerome: 10/28.

¹¹⁹ Dt 22,5.

Ex 28 kap. Druhá kniha Mojžíšova popisovala oblečení jako symbol společenského postavení. V tomto případě se jednalo o zhotovení roucha pro kněze. Toto oblečení opět muselo splnit požadavek, nemísit dva druhy tkanin, (srov. Lv 19,19), aby bylo z hlediska čistoty nezávadné.¹²⁰

Mt 23,5. Ježíš zde napomíná zástupy a své učedníky, aby farizeje sice poslouchali, čini li a zachovávali co jim řeknou. Neměli je však napodobovat v jejich skutcích. Co se týče oblečení, farizeové totiž rádi nosili motlitební řemínky a ještě si je rozšiřovali, aby lidé viděli, jak jsou vážení a významní.¹²¹ Tady dostáváme teologický význam odívání se. Pokud byl člověk nahý, bylo to nečisté. Nahota, definovaná jako nepřítomnost oblečení, odstranila klasifikující systém a pošpinila mapu a všechny linie na ní. Byla tudíž hanbou a poskvřením, jak dokazuje například text u Gn 3,10-11, při Adamově prvotním hříchu, zaviněném neposlušností, (viz v.11).¹²²

Ez 16,39. Prorok Ezechiel ztvárnil dimenzi tohoto hříchu v trestu, který spočíval ve vysvléčení: „Vysvléknu tě z tvých šatů“¹²³. Trest tímto ponižujícím a zahanbujícím způsobem oznamuje Hospodin nad Jeruzalémem a jeho nevěrností a zvráceností. Nahotou se však opět vracíme k hranici těla a tedy kůži. Tato hranice je pak ještě upřesněna více u konkrétních vstupních otvorů.

Tyto vstupní otvory představují vchody do tělesného vnitřku, podobně jako brány u měst. Proto také byly chráněny na základě stejných principů, proti vniknutí věcí dovnitř, které působily poskvření. Vstupy do nitra těla byly navíc ještě zakrývány zvenku, kvůli nahotě. Zvýšená pozornost na ostrahu byla u vstupních otvorů, jako byly, oči, ústa, uši, genitálie a řitní otvor.

Oko - Je lampou těla, pokud je zdravé, i tělo je zdravé. Jestliže není zdravé, tělo je zaplněno tmou. (srov.Mt 6,22-23).¹²⁴

Ústa – Sk 10,14-15 Apoštol Petr říká v dialogu s Bohem, že ještě nikdy nejedl živočichy, kteří by mohli člověka poskvřít a znečistit. Řídil se tak kulturním vzorcem Izraelitů a chránil

Srov. DOUGLAS Mary T: Natural Symbols, New York: Pantheon, 1982a, 70-71.

Srov. DOUGLAS Mary T: Purity and Danger, 1966, 115.

Srov. CONZELMANN Hans: 1 Corinthians, Philadelphia: Fortress, 1975, 211.

¹²⁰ Ex 28 kap.

¹²¹ Mt 23,5.

¹²² Gn 3,10-11.

¹²³ Ez 16,39.

¹²⁴ Mt 6,22-23.

svá ústa proti nečistým potravinám, aby nevstoupili do těla a neposkvřili čisté tělo. Bůh však tyto potraviny prohlásil za čisté, podobně jako u Mk 7,18-19.¹²⁵

Pohlavní vstupní otvory - V této oblasti platil přísný zákaz pro Izraelity (vyvolený Boží lid), brát sobě za manželky a manžely ty, kteří pocházeli z pohanských kmenů.¹²⁶ Dt 7,3 je důkazem, že se jednalo o zákaz daný Hospodinem, skrze Mojžíšova ústa. Mojžíš jej dále předkládá vyvolenému Božím lidu. Protnout tedy pohlavní orgán s někým z pohanů bylo považováno za nečisté. Takový případ by logicky vedl k odpadu od Hospodina. Synové Izraele by se takto snadno mohli přiklonit k pohanským bohům a tím i nečistým náboženským rituálům, (viz v. 4). A tímto by byla narušena i smlouva mezi Bohem a lidem.

Pravidla, kdo si směl koho vzít a protnout pohlavní orgán, však byla rozvedena ještě více a podrobněji. J. Neyrey se tu opírá o (m. Kid. IV, 1). Tento pramen upravuje uzavření manželství a podmínky pro splnění čistoty u :

- 1 - kněží
- 2 - levitů
- 3 - Izraelských kmenů, ale i u, viz dále
- 4 - proselytů
- 5 - svobodných kmenů
- 6 - míšenců
- 7 - Nathin - což byli potomci Gibeonitů, kteří podvedli Jozua
- 8 - Sketuki - to byli osvobození otroci ze všech kmenů, obrácení na židovskou víru.
- 9 - Asufi - to byli nalezcí na ulici

Byla tím tedy vyloučena možnost, aby někdo pojal do manželského svazku někoho z nepatřičné skupiny. I u tohoto modelu však tradice vytvářela ohrady kolem zákona. Ohrada má účel pak v zákoně chránit určitá hlediska, týkající se čistoty a jejího zachování. Je tu pouze obměna ve faktu, že jejich tělesný ekvivalent tvoří povrch těla a povrch vstupních otvorů. A tím jsou opět stanovena jasná a přesná klasifikující měřítka, která, pokud jsou ohradou chráněna a podržována, tak tělesné nitro je bezpečné. Nebezpečí poskvřnění se tímto výrazně snižovalo.

¹²⁵ Sk 10,14-15.

¹²⁶ Dt 7,3-4.

Pozn. NEYREY Jerome se opírá ve svém komentáři o (m. Kid. IV,1).

B / Struktury

Do přímé vzájemné vazby se zde dostává opět společenské tělo a fyzické tělo. Jinak řečeno. Pokud je společnost dobře regulována, kde jsou jasně stanoveny role a klasifikace, pak se dá toto odpovídajícím způsobem reprodukovat u fyzického těla. Společenské role byly rovněž hierarchicky uspořádány a odrážely podobně i hierarchickou strukturu u tělesných orgánů. Například oči byly nadřazeny rukám, nebo, hlava byla nadřazena nohám.

V 1 K 12,20-22, apoštol Pavel v dopise do Korintu říká, že tomu tak není. Neexistují méně významné údy těla. Všechny jsou totiž úplně stejně nezbytné. Proto nemůže oko říci ruce, že ji nepotřebuje a totéž ani hlava nohám.¹²⁷ Všechny tyto údy jsou nezbytné k tomu, aby tělo mohlo existovat jako celek, (viz v. 20). Tělo je tak jednotou mnoha údů, podobně jako společnost je jednotou mnoha lidí. Podobným způsobem byla dána přednost pravé ruce před levou (platilo to i v případě nohou), vyššímu před nižším...atd.¹²⁸ Na podobném základě, tedy hierarchickým způsobem, jsou strukturovány části těla, které mají „nebezpečný styk s okolním světem“. To dokládá ve svém textu evangelista Marek. Mk 9,42-48 hovoří rukách, nohách a očích, které svádí k hříšnému jednání, viz : „Svádí-li tě k hříchu tvá ruka, utni ji“ (v. 43), nebo: „A svádí-li tě k hříchu noha, utni ji“ (v. 45) a nakonec: „A jestliže tě svádí oko, vyloupni je“ (v. 47).¹²⁹

Na takových orgánech totiž závisel budoucí úděl člověka. Člověk, který by nedokázal tyto části těla udržet v čistotě, by se minul konečným cílem, kterým byl věčný život a Boží království. Proto také těmto částem těla byla věnována zvýšená pozornost.

C / Okraje

Jsou vymezeny u věcí, osob, míst a časů, pomocí dvou termínů, s opačným významem :

- a) „příliš mnoho“ - tedy označuje to, co přesahuje do jiných oblastí. Je tudíž příčinou poskvrnění
- b) „příliš málo“ - tedy označuje chybění (deprivaci)¹³⁰

¹²⁷ 1 K 12,20-22.

¹²⁸ NEYREY Jerome: 10/28.

¹²⁹ Mk 9,42-48.

¹³⁰ NEYREY Jerome: 11/28.

Jinými slovy, všechny věci, osoby, místa a časy měli určeno pravé místo. Pokud zde nebyly, jednalo se o poskvrnění. Sem spadají i případy deprivace, nebo pokud bylo něco nestálé. Můžeme uvést pro hlubší pochopení i dva příklady, týkající se aplikace u modelu - tělo.

a) „příliš mnoho“ - Poskvrněním byl hermafrodit, který byl samec / samice, tedy u lidí muž / žena. Měl tak i obojí bytí. Podobně na tom byli zženštilí muži a mužské ženy (mužatky). I oni byli „příliš mnoho“ a působili jako poskvrnění (Murphy - O'Connor 1980 : 482 - 500). J. Neyrey čerpá tento motiv u výše uvedeného autora.

b) „příliš málo“ - V tomto opačném případě bylo faktorem poskvrnění chybění (deprivace), nebo poškození tělesného orgánu. Sem spadají například eunuši, muži s poškozenými varlaty, muži s chybějícím penisem, slepí, hluchí, chromí...atd. (srov. Lv 21,16 20 a Dt 23,1)¹³¹

Svatost i v této oblasti vyžadovala neporušenost a proto tito lidé nesměli zastávat funkci kněží, ani nesměli přinášet obětiny Bohu, nebo vstupovat do chrámových prostor. Opět i zde je hlavní pozornost zaměřena na vnější znaky povrchu těla, tedy k tomu co je snadno pozorovatelné.

Model 3 - Farizeové, Ježíšova skupina a systém čistoty

Tento další tematický celek (model) vykazuje, podobně jako předchozí, tři dílčí body.

A - Farizeové a čistota 132

B - Ježíšovy skupiny a čistota

C - Ježíš a Izraelské tradice

A / Farizeové a čistota

V tomto úseku se pokusíme aplikovat modely čistoty a těla M. Douglas, na spor vyjádřený právě u Marka v 7 kap. Spor je zde veden hlavně mezi farizeji a zákoníky na straně jedné a následovníky Ježíše na straně druhé. Model čistoty M. Douglas nám proto může být nejvíce užitečný, ve stanovení symbolického světa těchto dvou znesvářených skupin. Další významnou pomocí v pochopení farizeů jsou pak spisy J. Neusnera. O oba tyto autory se opírá ve svém komentáři i J. Neyrey. Neusnerovy zmínky ohledně farizeů se dají seřadit do čtyř bodů :

¹³¹ Lv 21,16-20 a Dt 23,1.

¹³² NEYREY Jerome: 11/28.

Srov. MURPHY- O'CONNOR Jerome: „ Sex and Logic in 1 Cor 11,2-16“, Catholic Biblical Quarterly 42: 1980, 482-500.

Za první - Farizeové jsou skupinou zbožných laiků, kteří žijí z obvyklých židovských zájmů rituální čistoty, ale na druhé straně se paktovali spíše s kněžími a chrámem.

Za druhé - Farizeové byli velice dobře znalí pravidel rituální čistoty, která organizovala a třídila časy, osoby, místa a věci. Současně vykazovali tendenci pro separování toho, co bylo přípustné a co nikoliv, nebo, co bylo čisté a nečisté.

Za třetí - Farizeové se v čistotě věcí zvláště zaměřovali na oblast zemědělských předpisů. Tyto předpisy pak nařizovaly, co člověk směl jíst, jaké nádoby směl používat a u koho směl jíst.¹³³ Zemědělské předpisy upravovaly i výrobu a přípravu jídla pro spotřebu.

K tomu se pojila i domovní nařízení, která upravovala přípravu stolu a společenství. Byly zde obsaženy i požadavky na zachovávání rituální čistoty pokrmů. Farizeové tomuto ožehavému bodu, kde bylo vyvoláno množství sporů s Ježíšem, věnovali enormní pozornost. Svědčí o tom fakt, že ze 341 domovních nařízení jich je 229 zaměřeno ke stolu a společenství, což činí minimálně dvě třetiny.

Za čtvrté - Farizeové však hlavně rozvíjeli množství tradic, které se opíraly o Starý zákon a rozšiřovali i zákonné principy, kterým vytvářejí aplikované nové postavení. Jejich tradice pak natáhly „živý plot“ okolo zákona.

Neusner popisuje takto farizeje v prvním století našeho letopočtu, jejich a židovské tradice a navíc pozoruje i soudržnost v tradicích. Proto jsou jeho postřehy dosti důležité. Nový zákon nechává jakoby stranou zájmu.¹³⁴ Vrátime se zpět k domovním předpisům rituální čistoty a zemědělským zákonům. Neusner kromě svých postřehů sestavil tabulku sporných otázek mezi farizeji a Ježíšem a přitom dává do souvislostí jednotlivé pasáže evangelisty Marka, se synoptikem Matoušem. (Neusner 1973a : 86).

A – Marek :

Marek 2,16-17 - Farizeové mají námitky, že Ježíš jí z hříšníky (spor o čistotu u stolu)

Mk 2,18-20 - Farizeové měli námitky, že Ježíšovo učedníci se nepostí (spor o půst)

Mk 2,23-24 - Farizeové Ježíšovi namítali, že jeho žáci loupají zrna a jedí v sobotu (spor o to, co se v sobotu nesmí)

¹³³ NEYREY Jerome: 12/28.

¹³⁴ NEYREY Jerome: 12/28.

Srov. NEUSNER Jacob: From Politics to piety, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1973a, 86.

Mk 7,1-5 - Farizeové namítají, že se Ježíšovo žáci před jídlem nemyjí. Preferovali totiž tradice před Božím slovem. (rozšíření sporu o čistotu pokrmů)

Mk 10,2-9 - Tento spor se týká propuštění manželky. Ježíš farizeům vytýká tvrdost srdce. Přechází tak od zemědělských zákonů k vnitřnímu jednání člověka. Ukazuje se, že farizeje a Ježíšovo skupiny oddělovalo dodržování odlišných zákonů.

Mk 12,13-14 - Farizeové pokouší Ježíše, vyvoláním sporu o daně císaři.

U Matouše se karta obrací, protože Ježíš je tu v roli kritika farizeů. Zatímco u Marka kritiku spíše přijímá. Ježíš kritizuje hlavně tradice, kterých se farizeové úporně drží.

B – Matouš :

Mt 23,13-15 - Ježíš kritizuje farizeje za pokrytectví

Mt 23,16-22 - Ježíš kritizuje farizeje pro jejich přísahy

Mt 23,23-24 - Ježíš kritizuje farizeje pro jejich vztah k zemědělským desátkům. Kritizuje tedy vnější dodržování zemědělských zákonů a domovních nařízení, týkajících se pokrmů a stolu. Farizeové jsou navíc Ježíšem poučováni o vnitřních postojích, které naopak nečinili. Měli totiž hlavně ctít právo, milosrdenství a věrnost, dle Božího slova.

Mt 23,25-26 - Logicky tedy Ježíš kritizuje farizeje pro jejich zájem o povrchy a zevnějšky, v jakékoliv oblasti života, (srov. Mk 7,4). Zejména lze tady vysledovat kritiku, zaměřenou na čištění povrchů nádob k jídlu a pití.

Z uvedeného srovnání plyne fakt, že farizeové kritizují Ježíše pro nedodržování vnějších znaků čistoty povrchů, která nemá pro život valný význam, pokud je nečisté vnitřní jednání člověka, vycházející ze srdce, jak Ježíš správně podotýká u evangelisty Matouše. Největší důraz je však nicméně, pokud se jedná o farizeje, kladen na dodržování zemědělských zákonů. Ohniskem farizejského systému bylo totiž uspořádání a roztrídění na pokrmy a jejich spotřebu.¹³⁵ Toto bylo navíc posíleno i v křesťanských pramenech. Za dob křesťanů farizeové nejvíce prosluli spory s Ježíšem a jeho následovníky, skrze pokrmy, jezení, povrchy, vnější činnosti, pokrytectví ..atd., (viz Mk 7,1-13). Lze říci, že farizeové měli obsažnou sbírku předpisů o čistotě, která by se dala nazvat výrazným systémem čistoty, jak naznačuje M. Douglas. Hlavní roli v této sbírce předpisů představovala „mapa jídel“. Tu farizeové považovali za prvotní. Teprve potom následují, mapa časů, mapa osob a mapa věcí. „Mapa jídel“ výslovně uváděla :

- co smělo být Jezeno

- jakou to má mít dospělost a vzrůst (pravidla růstu u zvířat a rostlin)
- jak měl být pokrm připraven
- v jakých nádobách měla být potrava podávána
- kdy a kde mělo být něco jezeno
- u koho to smělo být jezeno.

Farizeové se při tvorbě „map čistoty“ opírali o Starý zákon, který jim opatřoval určitou základnu pro zhodnocení toho, co bylo čisté / nečisté. Čistotu a nečistotu věcí, osob, míst, pokrmů ...atd., normativně odvozovali od chrámového kultu a rozšiřovali do běžného života, mimo chrám. Například :

- a - desátky v zemědělské oblasti jsou srovnávány s přijatelným obětováním pro chrám
- b - čistota nádob a živočichů je odvozena od vhodnosti pro chrámové použití
- c - chrám měl dokonce v jejich podání i prioritu v podpoře, nad podporou rodičů, (srov. Mk 7,11-12).

Takto farizeové vytvářeli rozšířený zorný úhel kolem zákona a přitom neustále střeží ohrady kolem zákona. Farizeové jeví také velký zájem o povrchy. Byli přesvědčeni, že pokud je zevnějšek udržován čistý, tak nic nečistého nemůže vstoupit. Došli ve své zaujatosti pro povrchy tak daleko, že zkoumali, jestli některé z nich mohou chytit nečistotu. Například sklo, keramika ...atd. Do této problematiky povrchů pak patří mytí džbánů, nádob a rukou. Uvádím to z toho důvodu, že kolem mytí rukou a předmětů vznikala další řada konfliktů s Ježíšem a jeho následovníky, (srov. Mk 7,2-5). A celkově tato náboženská frakce vykazovala zájem i v jiných oblastech, hlavně o povrchy, zevnějšky a snadno pozorovatelné činnosti. Toto byl jejich systém čistoty. Toto pak reprodukovali u budování rozsáhlých ohrad a rozvoji tradic, které rozšířily a bránily zorný úhel systému. Je tu vetknut i jejich zájem, spojený s liniemi a hranicemi map. Rozhodně však nesmíme farizejskou náboženskou frakci srovnávat s židovským systémem čistoty :

- Za prvé - Tento systém byl totiž vytvořen a vyložen časněji a není tedy výlučně jejich
- Za druhé - Farizeové představují pouze jeden hlas a jeden výklad všeobecného systému, v 1 století našeho letopočtu.¹³⁶

Judaismus prvního století se skládal z mnoha jiných frakcí a jiných hlasů.

¹³⁵ NEYREY Jerome: 13/28.

¹³⁶ NEYREY Jerome: 14/28.

Josephus pojednává ve své době o třech frakcích, při výkladu Judaismu. Uvádí je jako židovské protějšky, soutěžících filozofií Řecko - Římského světa. Přirovnat se dají následovně :

- a - Esejci - dají se přirovnat k Pythagorovcům
- b - Saduceové - ti jsou přirovnáni k Epikurejcům
- c - Farizeové - ti svým pojetím odpovídají Stoikům.

Je nutné uvést tyto frakce, protože si činily nárok na to, mít pravdu o Izraelském tradičním náboženství. Z toho tedy plyne boj o vůdcovství. Soutěžící frakce chtěli také kontrolovat chrám a tak mohli vládnout ústřednímu symbolu Izraelského způsobu života. Soupeřili i o ovládnutí kněžského turbanu, (viz Ex 28,4). Jejich rivalita byla založena i na odlišném společenském postavení.

Esejci - Byli kněžského původu, ale chrám opustili a odešli do Kumránu, kde utvořili pouštní společenství.

Saduceové - Patřili ke kněžským rodinám. Byli městská bohatá skupina, která chrám ovládala.

Farizeové - Nebyli z kněžských rodin. Jevili se býti ne - městští lidé, snad tvořili vesnickou elitu.

Tannaitská literatura představuje sice významné farizeje z kněží, ale také z lidu té země (hebr. am ha - aretz) . J. Neyrey se tu opírá o postřehy (Rivkina 1970 : 206-207).

Farizeové se však v boji o vůdcovství spíše zaměřovali na kritiku křesťanů a vyslovování modelu čistoty systému Izraele v prvním století, zejména v ne - městských oblastech Galileje. Jejich ritualita tedy nebyla zaměřena k ovládnutí chrámu. Boj o vůdcovství nezněl saduceové, nebo kněží, ale Ježíš a jeho následovníci. Farizeové si dále dělají nárok na vyjadřování se k svatosti a jejímu reprodukování . Činí tak :

Za první - V nechrámových situacích

Za druhé - Pro obyčejný ne - kněžský lid

Za třetí - Pro ty, co žijí mimo posvátná místa.

Čili spíše uplatnili svůj vliv nad určitým územím.

Jejich pozornost byla pak zaměřena na běžné každodenní činnosti, se silným akcentem na jídlo. U jídla prosazovali svůj nárok autority, hlavně kolem viditelné vnější činnosti. A opět

okolo ní stavěli čtené hranice, podle starých tradic. Z uvedeného nám pak vyplývá několik závěrů :

1 - Situace u Marka v 7 kap., zrcadlí typický spor o uplatnění nároku, vyjadřovat se k systému.

2 - Obě strany sporu jsou venkovské ne - elity, jak farizeové, tak Ježíš. Nesoupeří o chrámové posty, ale o to, jak by měl být vyložen základní systém, v podmínkách běžného života.

3 - Ve sporech s Ježíšem farizeové uplatnili nárok představovat zavedený systém.

4 - Chování Ježíše a následovníků oni etiketovali jako nečisté a poskvřené, podle jejich perspektivy způsobů čistoty.

B / Ježíšovy skupiny a čistota

Farizeové pozorovali Ježíše a jeho následovníky skrze jejich objektiv, od kterého ustanovují systém čistoty Izraele. Sledovali hranice a povrchy a tak posuzovali, jestli věci byly patřičné a zda - li byly na svém určeném místě. Ježíš a jeho skupina však jejich představy neplnili a tak farizeové dospěli k názoru, že celkově porušují systém čistoty, který srovnávali s Judaismem, protože :

Za první - Ježíš a jeho skupina členů totiž nesledovala „mapy časů“. Porušovala tím sobotu a nepostila se, (srov. Mk 2,18-20.23).

Za druhé - Ježíš a jeho skupina členů nesledovala ani „mapu lidí“. Ježíš své záměry oznamuje hříšníkům (srov. Mk 2,13-14). Ježíš jí s výběřčími cel (srov. Mk 2,16-17). Ježíš se dotýká malomocných (srov. Mk 1,41). Ježíš se dotýká menstrujících žen, (viz Mk 5,25-29) a dokonce i mrtvol, (viz Mk 5,41). V posledku měl Ježíš pravidelný kontakt s nečistými pohany, (srov. Mk 3,7-8 a Mk 7,31).¹³⁷

Za třetí - Ježíšova skupina členů nesleduje obdobným způsobem ani „mapu míst“. Ježíš znevažuje chrám, (srov. Mk 11,15-16 a Mk 13,2).

Za čtvrté - Ježíšova skupina členů nesleduje ani „mapu věcí“. Nemyjí si ruce, ani nádoby před jídlem, (srov. Mk 7,1-5).

Za páté - V posledku nesledují ani farizejské zvláštní „mapy jídel“, jak je spor uveden u Marka 7 kap.

Za šesté - Ježíš a jeho stoupenci neusilovali o vážnost, neuznávali struktury nebo rozřídění, , nebudovali a nestřežili ohrady kolem systému.

Proto farizeové podle své logiky dospěli k závěru, že Ježíš a jeho následovníci záměrně odmítali Boha, dárce map a linií, ke strukturování jejich způsobu života a uctívání.

C / Ježíš a Izraelské tradice¹³⁸

Evangelista Marek popisuje Ježíše a jeho stoupence, jako ty, kteří „nejsou pozorující tradiční systém čistoty“, v apologetickém duchu. Ježíšovo pojetí vykazuje rozdíly od tohoto tradičního systému. Pokud to budeme srovnávat, tak logicky dojdeme k závěru, že jádro hodnot u farizeů a Ježíšovo, vede k vytváření odlišných konstrukcí a strategií. V krátkosti si připomeneme jádro hodnot u farizeů. *

1 - Farizeové u jádra hodnoty jejich systému povýšili Boží svatost, která je vtisknuta do teologické proklamace typu: „ Bud'te svatí, jako já jsem svatý“ (srov.Lv 11,44-45)¹³⁹. J. Neyrey však navrhuje, že Marek pozoruje jádro hodnoty, spíše jako Boží milosrdenství. Konkrétně tedy existuje i Boží odpuštění hříšníkům, jak lze sledovat u Mk 1,4-5 a Mk 2,5-10¹⁴⁰. Odpuštění hříšců se tak vztahovalo i na psance a pohany, nejen na vyvolený národ.

2 - Jádro hodnoty lze u Lv 11,44-45 lépe nahradit a posunout ve smyslu textu u Ex 33,19: „ Smiluji se však, nad kým se smiluji, a slituji se, nad kým se slituji“¹⁴¹. Naprosto stejnou definici můžeme pozorovat i v přenesení do Nového zákona, u Ř 9,15¹⁴². I sám Ježíš učí farizeje, že chce milosrdenství a ne oběť, když odpovídá na jejich otázku „Proč jí s celníky a hříšníky?“, jak popisuje synoptik Matouš, v Mt 9,13 a 12,7¹⁴³. Farizeové měli totiž tendenci, podle jejich pojetí svatosti odsuzovat lidi, kteří neplnili kritéria svatosti.

¹³⁷ NEYREY Jerome: 15/28.

¹³⁸ NEYREY Jerome: 16/28.

¹³⁹ Lv 11,44-45.

¹⁴⁰ Mk 1,4-5 a 2,5-10.

¹⁴¹ Ex 33,19.

¹⁴² Ř. 9,15.

¹⁴³ Mt 9,13 a 12,7.

3 - Jádru hodnoty svatosti je vyjádřeno v Božím stvoření, jako řádu. Milosrdenství však bylo spojeno s Boží volbou smluvní skupiny a s Boží nepředvídatelnou laskavostí. Dt 7,7-9, ukazuje Boží milosrdenství, když Hospodin vyvedl svůj lid z egyptského otroctví¹⁴⁴. (V. 9) pak hovoří o faktu, že Bůh zachovává smlouvu se svým lidem a milosrdenství váže na lásku a poslušnost k jeho nařízením.

4 - Jádru hodnot naznačuje odlišné struktury pro společnost¹⁴⁵.

a - Stvoření : Navrhuje uspořádaný systém přesných definic a činění rozdílů. Zahrnuje tím i určitou výlučnost, pokud jde o to, co kam patří a nepatří a jak má být na mapě situováno

b - Volba : Ta však navrhuje další plynulý výhled na hranice a třídění. Tím se naznačuje jistá uzavřenost, kde jsou nálepky méně přesné a hraniční linie méně jasné .

5 - Příslušné strategie vyplývají ze dvou jader hodnot, které se značným způsobem liší. Svatost byla vyjádřena v řádu a přesném roztržídění. Strategie obrany by se pak vztahovala na linie a definice. Strategie poslání a pohostinnosti spíše následuje tam, kde milost má v úmyslu zahrnutou volbu .

6 - Nakonec. Evangelista Marek říká, že různé části Starého zákona mohly posloužit k obraně, pro tyto dva pohledy systému. Svatost, jako řád strukturovaný pro chrámové vyjádření, je založena prvotně v Mojžíšových knihách Exodus, Leviticus a Deuteronomium. To je důležité zmínit, protože jak farizeové, tak křesťané se snažili uplatnit nárok na to, být věrní Bohu Izraele. Obě skupiny se přitom odvolávaly na písmo, pro oprávněnost svých stanovisek. Obě skupiny chtěly dokázat svůj zájem pro svatost a odpuštění hříchů.

Markantní rozdíl je však ve vykládání jejich systémů u jádra hodnot. To předpokládá odlišnou strukturu a odlišné strategie. K tomu přistupuje další klíčová okolnost. Evangelista Marek říká, že Ježíš oznamuje zásadní novost, jenž spočívá v zákazu míchání se starých a nových praxí.

Není tedy možné předpisy Starého zákona, jako Lv 19,19, nebo Dt 22,9-11, spojovat s předpisy v Novém zákoně¹⁴⁶. Ježíš to uvádí v podobenství o nové záplatě, přišívané na starý

Srov. RIVKIN Ellis: „Defining the Pharisees: The Tannaitic Sources,“ Hebrew Union College Annual 41: 1970, 206-207.

¹⁴⁴ Dt. 7,7-9.

¹⁴⁵ NEYREY Jerome: 16/28.

¹⁴⁶ Lv 19,19 a Dt 22,9-11.

šat a v podobenství o mladém vínu do starých měchů, (viz Mk 2,21-22)¹⁴⁷. Pro snazší pochopení se jedná o podobenství z oblasti zemědělských předpisů, kdy Ježíš využívá k poučování farizeů sporu o půst. Farizeové, jak víme, velmi prosazovali „mapy jídel“ a zemědělské předpisy. Současně pak existovaly oba systémy čistoty, židovský, i křesťanský, nově vznikající. Ježíš jinak Boží slovo, obsažené v Písmu svatém, uctíváním Boha Izraele přijímá a také sleduje i mnohé tradice, které Židé vytvořili na základě Starého zákona, k obraně jejich systému čistoty. Opět se dostáváme k již dobře známým „mapám čistoty“. Ježíš tyto mapy neruší, ale je vtažen do sporu s farizejskou náboženskou třídou, ohledně následujícího :

- A - kde měly být vedeny linie a kým měly být vedeny
- B - jaké mělo být pravé třídění
- C - jaký výklad měl být přesný
- D - kdo vybírá texty Písma svatého jako normativní

A také je nucen farizeům vysvětlit důležitou okolnost, jak mapy měly být chápány, vykládány a zachovávány správným způsobem, to jest, v souladu s Božími předpisy. Například :

1 - Mapy časů - Ježíš podržuje princip této mapy, ale současně s tím třídí určité skutky, jako přípustné a proto čisté. Mk 2,27-28 Hovoří o tolik diskutované sobotě, tedy dni klidu: „Sobota je učiněna pro člověka, a ne člověk pro sobotu“¹⁴⁸. Ježíš tak principy svého chování dává do souladu s principy „mapy časů“. Jako Syn člověka je však sobotě nadřazen a tudíž ji určuje. Z toho plyne, že sobota nemůže naopak determinovat člověka, (viz v. 28). Podobně je tomu i s uzdravováním v synagoze o sobotu, jak dokládá Mk 3,4-6. Ježíš farizeům pokládá otázku, zdali je v sobotu dovoleno jednat dobře, nebo zle ? Tedy život zachránit, nebo utratit ?¹⁴⁹.

Oni však zatvrdili svá srdce a záměrně vyvolali spor o sobotu, jako jednu z mnoha záminek, k zahubení Ježíše. Naprosto ignorovali nadřazenost „principu milosrdenství“, tedy vykonání uzdravení a záchranu života. Zato chtěli setrvat na principu „mapy časů“, který dělil čas na :

- a - dobu práce
- b - dobu odpočinku

Lze však uvést i paralelu ve Starém zákoně¹⁵⁰.

¹⁴⁷ Mk 2,21-22.

¹⁴⁸ Mk 2,27-28 a 3,4-6.

¹⁴⁹ NEYREY Jerome: 17/28.

¹⁵⁰ 1 S 21,1-7.

1 S 21,1-7 Říká, že král David, když byl hladový, vstoupil do chrámu v Nóbu a požádal kněze Achímeleka o chléb. S Davidem byli hladoví i jeho muži. Tento chléb však byl posvátný a byl určen pouze pro kněze. Navíc se toto stalo v souvislosti se sobotou. Ježíš však farizeje učí, že je to v pořádku a tedy přípustné a čisté, jak dokládá synoptik Matouš, v Mt 12,3-4 a sám analyzovaný Marek, v Mk 2,25. Oba tito evangelisté popisují stejnou událost a význam, uvedený v knize 1 Samuel. Podstatný je ale výsledek. Nejde o Davidovo jednání, ale o jeho pohnutku !! Byl totiž v nouzi a byl hladový. Proto je jeho chování, ač v souvislosti se sobotou, neposkvrněné¹⁵¹. Jádrem hodnoty spočívá v pohnutce k sobotě, (srov.Mk 2,27) !! Dalším závěrem tedy je, že Ježíš nezrušil zachovávání soboty.

2 - Mapy míst - Ježíš opět podržuje princip této mapy, obdobně jako u „mapy časů“
V Mk 11,17 říká: „ Můj dům bude zván domem modlitby pro všechny národy¹⁵². Ježíš tak utvrzuje a ctí Jeruzalémský chrám, jako místo modlitby pro všechny národy. Vyhání však z chrámu lupiče, prodavače, kupující, směnárny...apod. (viz v. 15-16). Provádí tedy jeho očistu od nečistého jednání, které s modlitbou nemá pranic společného. Souběžně je řečeno, že chrám je otevřen i pro pohany, nebo lidi s poškozeným zdravím a chybějícími orgány. Jádrem hodnoty je tak opět naprosto odlišné od židovských „map čistoty“, týkajících se lidí a opírajících se o Starozákonní očistné předpisy. Tyto mapy totiž vstup do chrámu, pohanům a zdravotně poškozeným lidem zapovídaly. Návazně pak přejdeme

3 - Mapa lidí - Ježíš se v této mapě musel farizeům zdát, jako nejvíce ignorující princip čistoty.

Stýkal se totiž se samými lidmi, které považovali farizeové za nečisté. Navíc měl autoritu odpouštět hříchy, což vyvolalo spor s farizejskou náboženskou frakcí a zákoníky, (srov.Mk 2,7.10). Ti ho chtěli obvinít z rouhání se Bohu (v.7). Měl i moc uzdravovat od nečistých duchů ty, kteří jimi byli posedlí, (viz Mk 1,27). Měl moc od Boha léčit i všechny ostatní nemocné, jak duchovně, tak tělesně, (srov.Mk 2,17). Stýkal se pravidelně s celníky a hříšníky, (viz Mk 2,16). Dotýkal se nemocných a mrtvých, aby je uzdravoval, nebo dokonce křísil, jako v případě Jairovy dcery.To lze sledovat i u Marka 7 kap.,v pasážích Mk 7,24-30 a Mk 7,31-37. Dělal tedy vše, co farizeové považovali za znečištění. Farizeové tak zcela pomýjeli fakt, že Ježíš byl Syn člověka, který má tuto moc od Boha. Nepostřehli, že jádrem hodnoty

¹⁵¹ Mk 2,25.27 a Mt 12,3-4.

¹⁵² Mk 11,15-17.

spočívá v uzdravení těla a duše, skrze pokání a víru v Ježíše. Nikoliv v židovský, potažmo farizejský princip čistoty, který nařizoval Izraelitům, těmto lidem se důsledně vyhýbat.

4 - Mapa věcí - Ježíš podržuje princip i této „mapy čistoty“. Důraz však neklade na očištění povrchů pohárů, číší, mis, rukou...apod. Důraz je kladen na čistotu a nečistotu vnitřního jednání, které se vyděluje v termínech, jako jsou ctnosti a nectnosti. Jádrem hodnoty je tedy u Ježíše ve vnitřních postojích člověka, vyvěrajících navenek, jak uvádí Mk 7,21-23. Důkaz pro tento postoj lze najít i u deseti přikázání, uvedených v Ex 20,2-17, která ustanovila podstatu seznamu neřestí, popsaných u Mk 7,21-23 a podstatu čistoty předpisů¹⁵³. Jádrem hodnoty farizeů, je pak v čištění povrchů, vnějškovosti a snadno pozorovatelném jednání, (srov. Mk 7,2-5). Tím se vposledku dostáváme i k „mapě jídel“.

5 - Mapa jídel - Ježíš a jeho následovníci jsou u Mk 7,15-20 popsáni, jako shodní s všeobecným proniknutím N.Z., který představuje tři faktory :

A - U křesťanů se ruší „dietní“ stravovací předpisy, (srov. Mk 7,19). Ježíš prohlásil všechny pokrmy za čisté. U Sk 10,11-16, Bůh podobně očistil všechny potraviny, když apoštol Petr upadl do vytržení mysli^{154, 155}.

B - Stůl je otevřen ke společnému stolování Židů a pohanů, jak je popsáno u Mk 6,35-44. a Mk 8,1-10. Srovnat to lze i s textem u Ga 2,12, kde apoštol Petr jídal s pohany.

C - Společenství u stolu je do budoucna čisté a přípustné s nečistými, (srov. Mk 2,15 a L 15,1-2), kde je popsáno stolování s celníky a hříšníky. Stejně čisté a přípustné je i společenství u stolu s chromými, slepými a zmrzačenými, (srov. L 14,13).

V těchto faktorech Ježíš a jeho následovníci „mapu jídel“ popírají a rovněž odmítají podstatnou část tradic. Byli tak v nekontinuitě se zavedenými tradicemi.

Shrneme - li vše na závěr, tak Ježíšovi šlo především o jádro sporných otázek, v debatě s farizeji a zákoníky. Sledoval totiž :

¹⁵³ Ex 20,2-17.

¹⁵⁴ Sk 10,11-16.

¹⁵⁵ NEYREY Jerome: 17/28. I s následnými odvolávkami na Nový zákon.

A - Pohnutky k jednání, ne, jednání jako takové. To je případ krále Davida¹⁵⁶.

B - Dává přednost principům, ne normám zákona. Princip milosrdenství uplatněný Ježíšem, zde má větší význam a hloubku, než principy „map čistoty“ a svatost svázaná přesnými definicemi podle Starého zákona.

C - Ježíš preferuje jádro, nad periferními spornými otázkami. Jádro hodnot u Ježíše více vychází z vnitřního jednání člověka. Člověk by měl tedy více činit v záležitostech milosrdenství, víry a pravého vyznání. To je případ křesťanů a následovníků Ježíšova učení, i když systém čistoty je slabší, než u farizeů. Přesto tento systém je křesťany dodržován.

D - Ježíš staví původní zákony, nad pozdější tradice. Křesťané vyučení Ježíšem proto dodržují Boží slovo v Starém i Novém zákoně. Farizejské námitky jsou tedy nekorektní, když tvrdí, že křesťané nedodržují zákony a odmítají tradiční systém. Ježíš totiž určité zákony kladl svým učedníkům k zachování a nadřadil je ostatním zákonům, popsaným v Starém zákoně a tradicích. Jedná se o zákony dvojího druhu :

Za první - Ježíš povyšuje modlitbu Šema, to znamená v překladu: „Slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný“, nad chrám a kultické zákony. Z toho tedy vyplývá platnost zákona, uctívat jediného Boha a žádného jiného, jak uvádí Dt 6,4-5¹⁵⁷.

Za druhé - Ježíš povyšuje zákon milovat bližního svého, jak je uvedeno v textu knihy Lv 19,18, tedy jako sebe sama. Takto se vyjadřuje i evangelista Marek, když popisuje priority při křesťanské volbě zákonů, za účelem strukturování jejich systému.

A nakonec Ježíš praví následující, v odpovědi jednomu ze zákoníků. Modlitba Šema, to jest Slyš Izraeli..., a zákon milovat svého bližního, jako sebe sama, je vetknut do Nového zákona u Mk 12,29-31.33. (V. 31) uvádí pak absolutní velikost a nadřazenost, nad všechna ostatní pravidla, daná Hospodinem. (V. 33) navíc učí všechny následovníky Ježíše, že Boha je třeba milovat : z celého srdce, z celého rozumu, z celé síly. A pokud milujeme bližního svého, jako sebe sama, je to víc, než Bohu přinášet oběti a dary¹⁵⁸.

¹⁵⁶ NEYREY Jerome: 18/28.

¹⁵⁷ Dt 6,4-5 a Lv. 19,18.

¹⁵⁸ Mk 12,29-31.33.

Ježíš tak vyjádřil systém čistoty, odlišný v mnohém od systému čistoty farizeů. Nicméně systém čistoty ve své podstatě nezrušil. Ježíš také rozšířil Boží smlouvu s Božím lidem na všechny lidi, tedy do té doby i nečleny této smlouvy. Všichni lidé, to znamená, pohané, křesťané a všechny okolní národy se měly schromáždit v Boží tajemné volbě. Toto, původní jádro hodnot u farizeů také nezahrnovalo¹⁵⁹. Nyní proto můžeme přikročit k závěrečnému modelu.

Model 4 - Farizeové, Ježíšovy skupiny a Tělesná symbolika.¹⁶⁰

M. Douglas navrhuje model, v kterém je fyzické tělo schopno sloužit, jako symbol společnosti. Vztáhneme-li to k symbolu Izraelské kultury, pak farizeové jsou v podstatné shodě s jeho přijmutím. Byli by však patrně znepokojeni u početných ohrad (plotů) kolem věcí, které měly být udržovány v čistotě, pro chrámová kritéria čistoty. Od tohoto faktu oni odvozovali systém čistoty do každodenních činností. A zřejmě by střežili i tradice a s nimi i zásadní pravidla.

Pokud tedy použijeme fyzické tělo, jako symbol společnosti, farizeové by použili výrazný dohled nad fyzickým tělem, v oblasti :

A - dotýkání se jeho zevnějšku

B - dotýkání se jeho povrchů a vstupních otvorů.

A / Farizeové a tělesné povrchy / vstupní otvory

Podobně jako farizeové čistili džbány, mísy, nádoby a sledovali poréznost povrchů nádob, tak měli stejný vztah ke vstupním otvorům těla. Vstupní otvory jsou slabým článkem v řetězu. Byly místem, kde mohly vejít nečisté věci. Proto měly mít srovnatelnou péči a pozornost. Hlavní pozornost byla pak zaměřena na dva vstupní otvory :

A - Ústa ve vztahu k jezení - Zde je důležité připomenout, že umývání rukou v Mk 7 kap., je jenom rozšíření tohoto vztahu. Je to vyjádření okolnosti, že orgány pro přípravu potravy, určené k vložení do úst, musí být rovněž čisté, (viz Mk 9,43), kde je odvolávka na pohoršující ruku¹⁶¹. Záležitost umytých rukou je tedy jakousi ohradou kolem úst.

¹⁵⁹ NEYREY Jerome: 19/28.

¹⁶⁰ NEYREY Jerome: 19/28 - 20/28.

¹⁶¹ Mk 9,43.

B - Pozornost věnovaná protnutí pohlavních orgánů, tedy pohlavních vstupních otvorů - Zde vznikla sporná otázka okolo rozvodu. Rozvodová pravidla by takové protínání pohlavního vstupního otvoru, podle zákonných rozvodových opatření mohla učinit dovoleným, ale které by bez nich bylo nezákonné a působilo by znečištění. Důkazem je spor o rozlukový lístek, jak popisuje Mk 10,2-9. Mojžíš sice tento rozlukový lístek dovoľoval napsat, ale Ježíš¹⁶² správně farizeům připoměl, že hlavním důvodem napsání tohoto lístku byla tvrdost jejich srdce. Rozvod totiž nebyl od počátku Bohem zaveden jako přípustný, ledaže by se jednalo o závažný důvod, například cizoložství (srov. Gn 2,24).

Farizeové tak jsou Ježíšem obžalováni ze zájmu o čistotu povrchů, (viz Mt 23,25.27). A obdobně, analogicky, jsou obžalováni ze špatného vykládání pravidel pro vstupní otvor, jako jsou ústa, která vyslovují přísahy, (srov. Mt 23,16-22). Ježíšův systém čistoty je však významně méně přísný a rozsáhlý, než ten farizejský. M. Douglas vyslovuje hypotézu, že slabší třídící systém a méně tlaku na podřízení se, znamená, že fyzické tělo bude pod menší kontrolou.

Evangelista Marek tento nedostatek kontroly těla pozoruje u Ježíšových skutků, například :

- 1 - Ježíš pokládá slinu na jazyk němého, (srov. Mk 7,33 b).
- 2 - Dotýká se slinou a rukama slepého v Betsaidě, (srov. Mk 8,23).
- 3 - Klade prsty do uší člověka, (srov. Mk 7, 33 a).
- 4 - Ježíš pravidelně stoluje s hříšníky, (srov. Mk 2,15).
- 5 - Ježíš prohlásil všechny pokrmy za čisté a tím naznačuje, že ústa nejsou oblast týkáni se čistoty a tudíž kontroly, (srov. Mk 7,19).
- 6 - Nemytí si rukou před jezením u Ježíše a jeho následovníků. Ježíš tímto naznačuje, že tělesné vstupní otvory nejsou zřetelně předmětem kontroly.

B / Ježíšovo pohybové a srdce

Předmětem pečlivého zkoumání u Marka a potažmo křesťanské kontroly, není povrch těla a vstupní otvory, ale srdce, jak lze vyčíst z následného seznamu¹⁶³. Ježíš učí své následovníky a tedy i nás, že jeho zájem nespočívá u tělesných povrchů a vstupních otvorů, ale u tělesného vnitřku a srdce. A nyní přistoupíme k seznamu, jak se srdce dotýká jednotlivých významů.

¹⁶² Mk 10,2-9.

¹⁶³ NEYREY Jerome: 20/28.

1 - Opuštění hříchů - Ježíš chápe u zákoníků jejich srdce tak, že nebyli jednotní v názorech, (viz Mk 2,6). Ježíš se ptá na jejich srdce, (viz Mk 2,8). Říká: „ Jak to, že tak uvažujete?“

2 - Kritika vlastních žáků - Ježíš je viní z tvrdosti srdce, protože oni nechápali, jejich srdce byla zatvrzelá, (viz Mk 6,52). Podobně hovoří i Mk 8,17. (Vysvětlivka v ČEP 1995 hovoří o ztvrdlém srdci, i když verš zase o zatvrzelé mysli).

3 - Co se týče modlitby - Ježíš naznačuje, že správné srdce je prvořadou důležitostí. Mk 11-23 říká, že kdo nepochybuje ve svém srdci, ale věří, že se něco může stát podle jeho slov, tak to obdrží.

4 - Milovat Boha - Láska k Bohu má místo v nitru lidské bytosti. Mk 12,30 říká: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své duše.....“. Podobně hovoří i (v. 33). L 12,34 Zase říká: „Nebot' kde je váš poklad, tam bude i vaše srdce“.

5 - Z předchozích bodů plyne, že příslušnost k Bohu není závislá na vnějších měřítcích, jako je krevní linie, nebo obřízka apod.

Ježíš činí rozdíl i mezi svojí tělesnou rodinou a skutečnou rodinou. Skutečnou rodinu odvozuje podle toho, jak kdo činí Boží vůli, (viz Mk 3,31-35). Rozhodujícím faktorem k přijetí do skutečné rodiny je opět víra. Vírou totiž člověk pojímá Boží nařízení. Z tohoto kontextu pak plyne základ i pro následnou kritiku farizeů.

6 - Ježíš dále kritizuje farizeje, že ctí Boha pomocí rtů, ale jejich srdce jsou od něho daleko, (viz Mk 7,6). A lze to porovnat i se Starozákonní paralelou u Iz 29,13. Srdce je totiž více důležité, než vstupní otvor, v daném případě ústa¹⁶⁴.

7 - Co se týče čistoty norem - Člověka nemůže zneuctít to, co do něj vchází, ale to, co vychází zvnitřku, ze srdce, (viz Mk 7,21-23). Opět tedy myšlenky, které jdou ze srdce, člověka činí nečistým před Bohem a nikoli potrava a vnější skutečnosti.

Z předchozího týkání se čistoty norem tedy plyne, že pokrmy jsou čisté, ale zlé myšlenky, jež vychází ze srdce a které se navenek projevují jako neřesti, jsou příčinou poskvrnění. Základ této Ježíšovy kritiky a vyučování, pak přejali do svého systému čistoty, jako úhelný kámen i křesťané a tím se dostávají do zásadního rozporu s farizejskou náboženskou frakcí a zákoníky, podobně jako Ježíš Kristus.

¹⁶⁴ Iz 29,13.

3.3 Principy plynoucí ze sporů mezi Ježíšem a židovskými náboženskými třídami.

Zásadním sporem mezi Ježíšem a farizejskou třídou, lze označit spor o rituální omývání. Vzhledem k tématu této práce se přidržíme farizejských výčitek v Mk 7,2-5 a Ježíšovy odpovědi v Mk 7,6-13. Farizeové se v tomto sporu opírali o historickou písemnou tradici traktátu Jadajím, v oddílu Tohorot.¹⁶⁵

Druhým opěrným pilířem byly pak lévijské očišťovací předpisy, kde voda, jako očišťovací prvek, hrála také důležitou roli.

Vyvolený národ musel vodou očišťovat:

a/ své šaty

b/ sebe sama

Farizeové však zůstávali ve sporech s Ježíšem na úrovni fyzické očisty a hlubší význam pojmu očišťování dále již nehledali. Dobře tento rys vystihl ve svém komentáři Jerome Neyrey, s názvem *A Symbolic Approach to Mark 7*. Poukazuje na analogii Mk 7. kap., s kapitoly Mk 6 a 8 a to z hlediska literárního.¹⁶⁶ Zde můžeme dobře vystihnout Ježíšovu činnost proti farizejským námitkám. Ježíšovi evidentně leží na srdci, nikoli rituální omývání rukou, ale očista duše, skrze jinou vodu.

J 4,5.6.10-14¹⁶⁷ – evangelista Jan tu popisuje Ježíšův rozhovor se samařskou ženou u města Sychar (v.5). Ježíš zde používá zmínku o živé vodě (v. 10). Samařanka se však domnívá, že na živou vodu potřebuje vědro a že i studna je poněkud hluboká (v.11). Zároveň pak nechápe, kde chce Ježíš tu živou vodu vzít? Touto otázkou trochu připomíná nechápavost farizeů. Jak ukáže další vývoj, nikoliv však záměrně, ale z pouhého zájmu, bez postranních úmyslů. Ve v. 14 ji proto Ježíš dává dosti důležitou odpověď: „Kdo by se však napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky.“ A pokračuje ve vysvětlování v druhé části verše, když říká: „Voda, kterou mu dám, stane se v něm pramenem, vyvěrajícím k životu věčnému.“

Důležitost této odpovědi spatřuji ve dvou fragmentech.

1/ Kterou mu dám já – Ježíš při dávání vody evidentně nehovořil o okolnosti, že by měla pocházet ze studny Jákobovy (v. 12). V takovém případě by pro člověka vznikala nutnost,

¹⁶⁵ STEMBERGER Günter: *Talmud a Midraš – úvod do rabínské literatury*, 154.

¹⁶⁶ NEYREY Jerome: *A Symbolic Approach to Mark 7*, 1/28-3/28.

¹⁶⁷ J 4,5.6.10-14.

napítí opakovat. A tak by nebyla splněna podmínka živé vody (v. 13). Z uvedeného faktu tudíž vyplývá, že tou studnou byl Ježíš sám osobně, konkrétně jeho nitro. Důkaz lze najít v další Janově citaci J 7,38: ¹⁶⁸ „Kdo věří ve mne, proudy živé vody poplynou z jeho nitra, jak praví Písmo.“

Jedná se tedy o dar živé vody, skrze zdroj, kterým je Ježíš a který lze uchopit vírou v něho a ne vírou v rituální očišťování, podle tradic otců a knih Leviticus a Numeri!

Ostatně jako zdroj je Hospodin označován i u proroka Iz 58,11. ¹⁶⁹ Prorok Izajáš mluví v souladu s Ježíšovými slovy a říká, že člověk sycený Hospodinem bude vodním pramenem, který je nevyčerpatelný. Z takového člověka se pak voda nevytrácí. Ježíš tedy rozhodně nemá na mysli pouhé fyzické napítí se, aby člověk opět zíznil, zvláště pak proto, že o něm takto svědčí i Písmo svaté.

2/ Voda je pramenem, vyvěrajícím k životu věčnému - To bylo možné pouze skrze víru v Krista a jeho slova. A právě tato slova byla jeho vodou živou. Samařané jsou toho živým dokladem. Odpověděli jasně v J 4,42. ¹⁷⁰ Neuvěřili skrze slovo ženy o Ježíši, ale uvěřili jenom proto, že slyšeli Ježíše a na základě jeho slov dospěli k závěru, že on je opravdu Spasitel světa. Tímto svědectvím z Janova evangelia se tak hledisko literární u J. Neyreye rozšiřuje i o hledisko teologické. Sám J. Neyrey jej explicitně vyjadřuje rovněž a jeho dělení Ježíšovy činnosti odpovídá významově skutkům, konaným v částech Mk 7,24-30 a v Mk 7,31-37.

Tedy ani on nepřikládá očištění rukou valný význam, jako to činívali farizeové (srov. opět Mk 7,3-5).

J. Neyrey spojuje Ježíšovu zázračnou činnost s návaznými kapitolami a klade důležitost na Ježíšovy zázraky, konané za účelem spásy člověka. Hlubší vnik do problematiky čistoty vyžaduje tak uvedení tohoto schématu, který lze rozčlenit do několika fází.

První fáze

Nasycení 5 tisíc lidí v Mk 6,31-44, má svoji paralelu v Mk 8,1-9. Významově je to totéž, akorát nasycených je pouze 4 tisíce lidí. Sedmá kapitola evangelia Markova je tak uzavřena z obou stran. Toto nasycení však nebylo jen tak ledajaké. Spočívalo v zázračném rozmnožení dvou potravinových položek. ¹⁷¹

a/ chlebů (srov. Mk 6,41).

¹⁶⁸ J 7,38.

¹⁶⁹ Iz 58,11.

¹⁷⁰ J 4,42.

¹⁷¹ Mk 6,31-44, Mk 8,1-9.

b/ ryb (srov. Mk 8,6-7).

Přitom ryb a chlebů nebylo vzhledem k počtu nasycených nijak velké množství. K nasycení tolika lidí by přirozeným způsobem toto množství nestačilo.

V prvním případě se jednalo pouze o pět chlebů a dvě ryby. Přesto se všichni nasýtli (srov. Mk 6, 41-42).

V druhé případě to bylo o něco lepší. Ježíš rozmnožoval sedm chlebů a několik rybek (srov. Mk 8,6-7). Následující verše 8-9 opět vydávají svědectví ve smyslu nasycení všech.

V obou případech navíc stojí za pozornost fakt, že ještě potraviny zbyly. Ježíš tímto zázračným úkonem dal jasně najevo, že nesleduje pouhé fyzické nasycení, byť velkého počtu lidí.

Šlo mu hlavně o prezentaci pravdy o chlebu. Ta je z teologického hlediska shodná s vyřčenou pravdou o živé vodě. Opět tedy narážíme na závažný fakt, kdo je zdrojem chleba, nejedná-li se o pouhé fyzické nasycení. Evangelista Jan popisuje toto zázračné nasycení pěti tisíc lidí rovněž v J 6,1-15.¹⁷²

Jan ve v. 9 dosvědčuje jasně i lidské stanovisko, když říká: „Je tu jeden chlapec, který má pět ječných chlebů a dvě ryby, ale co je to pro tolik lidí.“ Z lidského pohledu chápání tedy nebylo možno tak malým množstvím potravy nasytit takový počet lidí. Jest to jasný důkaz o vykonaném zázračném nasycení z Ježíšovy Boží podstaty a nikoli přijaté podstaty lidské. Jan také podává v průběhu 6. kap. životně důležitý důkaz o původu chleba. Ve v. 27, zde se praví Ježíšovými ústy o dvojí potravě.

a/ pomíjející pokrm – O ten jeho následovníci rozhodně usilovat nemají.

b/ pokrm pro život věčný – A ten nezávisí na pouhém usilování, pokud by jej nedal Syn člověka, který tak činí na základě Boha Otce.

A tím se dostáváme ke kořenu věci, neboť Ježíš svým následovníkům klade na srdce skutek popisovaný ve v. 29 . Totiž aby uvěřili v toho, koho Bůh Otec poslal a tedy v Ježíše. Ze zde řečeného pak plyne následná definice, stejná jako u živé vody. Tj.:

Věčný pokrm je dán skrze zdroj, kterým je opět Ježíš Kristus a který lze uchopit jediným účinným způsobem a to jest vírou v něho.

Tím opět vypadává ze hry farizejské stanovisko o rituálním mytí rukou. Ježíš toto pokrytecké pojetí postihuje následně v J 6,35.¹⁷³ Nejde zde o pouhé dosažení čistoty omytím rukou, ale o dosažení čistoty nitra, skrze živý chléb. Opět nejde o zachovávání tradic, ať ústních, či psaných a tedy o literu zákona, ale o vnitřní postoj víry, kterým odpovídáme na zdroj živé vody a chleba života (srov.Mk 7,6-13). Že farizejská odpověď a odpověď zákoníků vyzněla poněkud naplano, co se týče Božího Syna, zdroje jednak živé vody a jednak chleba života, ukazuje ve svém komentáři i Jerome H. Neyrey a shoduje se s uvedenými argumenty evangelisty Jana.¹⁷⁴ I J.Neyrey kritizuje fakt, že farizeové se spíše drží židovské literární moudrosti a jezení chleba je jimi chápáno pouze jako potrava, konzumovaná v souladu s nařízeními Tóry. Opírá se při tom ve svém názoru o pozn.: Feuilleta 1965:76-101.¹⁷⁵ Jeho stanovisko se dále opírá o text z Nového zákona v Mk 6,52. A totéž je zmíněno i v Mk 8,18-21. Ježíš varuje učedníky před kvasem farizeů a nabádá je k větší vnímavosti mysli. Doslova říká:

- oči máte a nevidíte
- uši máte a neslyšíte
- nepamatujete se
- ještě nechápete?

Neyreyovo tvrzení se dá na závěr podpořit i textem v J 6,51-52.¹⁷⁶ Židé Ježíšova slova nechápali a to zavedlo příčinu k tomu, že se nakonec začali přít mezi sebou a kladli si při tom otázku: Jak jim Ježíš může dát k jídlu své tělo? , považujíc jej pouze za člověka a nechápajíc slova předchozího (v. 51). Podobně zcestné bylo chápání Židů i co se týče dalšího Ježíšova působení.

Druhá fáze

J. Neyrey v této navazující fázi představuje Ježíšovo kráčení po jezeře, které je orámcováno textem Mk 6,45-52 a opět má svoji paralelu v Mk 8,10a.¹⁷⁷ Tedy další úkon vymykající se zákonům běžného lidského chápání a tématicky navazující na Ježíšovo poslání, naznačené v Mk 7,24-30 a Mk 7,31-37. Boží Syn tu ne náhodou poukazuje i na nepochopení ze strany

¹⁷² J 6,1-15.27.29.

¹⁷³ J 6,35.

¹⁷⁴ J. Neyrey., A Symbolic Approach to Mark 7.

¹⁷⁵ Mk 6,52,Mk 8,18-21.

¹⁷⁶ J 6,51-52.

Srov. FEUILLET André: *Johaninne Studies*, Staten Island: Alba House, 1965, 76-101.

¹⁷⁷ Mk 6,45-52,Mk 8,10a.

učedníků, co se týče chleba (v. 52). Je tu tedy jasně patrná i návaznost na předcházející pojednání o zázračném rozmnožení chlebů. Poukaz na chléb živý je v tomto případě přetransformován do tvrzení z Mk 6,48: „Spatřil je zmožené veslováním, neboť vítr vál proti nim, tu k nim před svítáním krácel po moři a chtěl jít dál kolem nich“. Můžeme tu vysledovat dva důležité momenty z hlediska teologického.

a/ Spatřil je zmožené – To znamená, že Ježíš přišel v pravý čas, aby jim pomohl, podobně jako tomu bylo s rozmnožením chlebů.¹⁷⁸

b/ Krácel k nim před svítáním – Z toho zase plyne, že Bůh člověka neopouští ani v dobách temnoty. Svítání je tu pak významově myšleno jako příchod Boha v určený čas, na který se lze stoprocentně spolehnout. Učedníci však neměli zřejmě to pravé pochopení a proto byli doslova „celý vyděšení“ (v. 50).

Ježíš se je tedy pokouší přesvědčit následujícími slovy :

- vzchopte se
- já jsem to
- nebojte se!

A aby dodal svým slovům patřičnou váhu, vstoupil k nim na loď a v ten moment vítr ustal (v. 51). Ustal tak zásahem moci, kterou Ježíš jako Bůh měl automaticky k dispozici. Vzhledem k povaze této práce pak plyne z uvedeného případu následující poučení ve dvojm. smyslu (srov.Mk 6,5-6) pozn. pod čarou.

a/ Božímu Synu je třeba odpovědět vírou v něj samého, na základě jeho spásonosné činnosti. To znamená, tedy zcela otevřít své srdce a mysl a nechat se vést Ježíšem.¹⁷⁹ Nikoli pak zákonem židovských tradic, který by nutně opětovně vedl pouze do projevů vnější zbožnosti, (srov.Mk 7,18). Proto bylo nutné, aby evangelista Marek tuto zkušenost zaznamenal písemnou formou, pro poučení i současných čtenářů, neboť i dnes má člověk falešné sklony ke konání pouhého náboženského rituálu, bez hlubší touhy se doopravdy obrátit k Bohu. A pokud člověk řekne Bohu své ano,

¹⁷⁸ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka, 84-85.

¹⁷⁹ LIMBECK Meinrad: Evangelium. sv. Marka, 89. Pozn (srov.Mk 6,5-6) Ježíš se podivil jejich nevěře a nevykonal žádný mocný čin.

následně v jeho srdci a mysli proniká na první místo láska, která nutně nevyžaduje zákonnou vazbu ve smyslu:

člověk – zákon – láska – Bůh

Zákon opět ztrácí na svém původním významu a člověk uchopuje Boha a vše co stvořil už jen láskou a tedy vnitřním přesvědčením, v jeho nekonečnou absolutní dobrotu. Vyplyvá tak z toho bod

b/ Boží Syn od nás očekává lásku. Nikoli tedy pouhé rutinní legalistické naplnění Písma svatého a psaných tradic otců.¹⁸⁰ Apoštol Pavel následně popisuje v úseku knihy Ř 12,1-13,14,¹⁸¹ co život žitý podle vzorce víra – láska pro křesťany obnáší. Ř 12,1-2 by se dal směle nazvat takovým klíčovým programem žití, dle evangelia. Lze tu vyzdvihnout tři klíčové momenty:

1/ Přinášet sebe jako živou, svatou a Bohu milou oběť – což znamená mít účast na utrpení s Ježíšem.¹⁸² Rovněž to obnáší odložit vše pomíjivě z hlediska člověka, který uvěřil v Krista, neboť ten byl vzkříšen k nepomíjitelnosti (srov.Mk 7,7), kde Ježíš jasně, ve sporu s farizejskou náboženskou frakcí, vyjadřuje své stanovisko a říká, že zbožnost, která se řídí podle lidských nauk, je marná. Toto stanovisko lze podpořit i dalším textem z Nového zákona Ko 2,20.21.¹⁸³ Pokud následujeme nepomíjícího stvořitele a Spasitele v jedné osobě, logicky si pak nemusíme nechat nic nařizovat z hlediska světských mocí (v. 21-22).

Světskou moc relativizují a dávají nám jasnou odpověď na naše téma, „Co je čisté a co nikoli?“ Tudíž nás nemůže znesvětit např.

a/ dotyk rukou, jedná se o příkaz typu „nedotýkej se něčeho“

b/ nejez a tedy příkaz vztahující se na určité potraviny

Tato světská pravidla totiž nevystihují sílu a význam Ježíšova poslání, ale pouze popisují zacházení s věcmi stvořenými pro život, které se užíváním vyčerpávají a ničí. (srov.Mk 7,15-

¹⁸⁰ THEOBALD Michael: List Římanům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 288.

¹⁸¹ Ř 12,1- 13,14.

¹⁸² HOPPE Rudolf: List Efezanům a Kolosanům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 112.

¹⁸³ Ko 2,20-22.

16.18-20). Zářným příkladem jaké pravé hodnoty máme tedy vyznávat nám budiž apoštol Pavel, ve svém dopise křesťanským obcím v Galacii, ve střední Malé Asii.

Ga 6,14-17¹⁸⁴ vyjadřuje Pavlův vnitřní postoj k Ježíšově oběti. Pavel přijímá Ježíšův kříž navzdory jeho utrpením a jizvám na těle, které nese podle jeho vzoru i on (v. 17). Nutno dodat, že tuto moc nemá žádný psaný zákon na světě. Žádný zákon totiž nemůže sám sebe vzkřísit k životu věčnému, pokud by to nebyla vůle Boží. A dokonce ani obřízka, na které si židovské náboženské obce tolik zakládaly a snažily se ji uplatnit i v nově vznikajících křesťanských společenstvích (viz v. 15). Z toho tedy plyne, že daleko více záleží na vůli člověka obrátit své chování směrem k novému stvoření. Čili pokud v tomto kontextu budeme pojímat zákon, pak musíme mít vždy na mysli, že Bůh je zdrojem a ustanovitelem všech pravidel a zákonů.

A ze všeho nejdůležitější, je mít na paměti, že Ježíš svou obětí sám sebe ustanovil ve smyslu zákona lásky.

2/ Druhý klíčový moment spočívá ve formulaci „Nepřizpůsobujte se tomuto světu“.

Ten vyplývá právě ze zmíněného verše Ga 6,14, neboť svět se má stát pro křesťana, který následuje Spasitele, navždy ukřižovaným. Důležitost předpisů o čistotě je tak bohatě a dokonale převýšena dokonalou obětí a vzkříšením Božího Syna. Nadále už tak nepřijímáme zákon a tradici, nýbrž přijímáme Ježíše jako:

- zákon lásky
- zákon věčného života
- zdroj zákonitosti

Apoštol Pavel však nejvýše vyzdvihuje zákon lásky, který je nutno v této souvislosti zmínit. Ř 13,10ab je Pavlovským listem, který ve v. 10 říká jasně¹⁸⁵

- láska neudělá bližnímu nic zlého (část a)
- láska je tedy naplněním zákona (část b)

Láska tímto výrokem převyšuje zákon a dává mu obsah.¹⁸⁶ Hlavním zdrojem lásky je potom Boží Syn, jak uvádí J 3,16. Kdyby totiž Bůh nemiloval svět, nemohl by obětovat svého jediného Syna a ten by nemohl stanovit svou obětí zákon lásky, vedoucí k životu věčnému.

¹⁸⁴ Ga 6,14-17, Pozn.- pramenem je předmluva z ČEP k listu Galatským, Pozn- srov . (Mk 7,15-16.18-20).

¹⁸⁵ Ř.13,10, Pozn. Předmluva z ČEP k Listu Římanům.

¹⁸⁶ J 3,16.

A opět život věčný je tu vázán i na druhý důležitý prvek, kterým je víra v Božího Syna. Nutnost tedy v životě uplatňovat víru a lásku, dvě nejdůležitější veličiny při následování Krista, pochopitelně vylučuje ambice na poli:

- jednak politickém
- jednak teologickém
- jednak společenském

Farizejské obavy byly tedy z tohoto pohledu a stanovených pravidel naprosto bezpředmětné. Co se týče pravidel o čistotě omývaných rukou v Mk 7,2-5, byl i tento psaný zákon podřízen Ježíšově oběti, v duchu lásky a proto také byla významná a oprávněná i Ježíšova kritika pokryteckého, zcestného náboženství v Mk 7,6-13. Šlo o život věčný na základě vnitřní proměny srdce a mysli a na to zákon o očištění rukou jednoznačně stačit nemohl. V tomto světle se stal naprosto samoučelným a zcestným (srov. Mk 7,20-23) viz čistota srdce.

3/ Proměna obnovou své mysli

To byl prvek důležitý pro každého Ježíšova následovníka. Jinak by sotva mohl rozpoznat Boží vůli (viz Ř 12,2). Znovuzrozený člověk v Kristu musel začít budovat svůj život na třech pilířích, aby této žádoucí proměny bylo dosaženo. Byly to:

- víra
- naděje
- láska, tedy nadpřirozené vlité dary

Největší z této trojice pak byla ovšem láska, jak dokumentuje 1 K 13,13.¹⁸⁷

Co se týče víry, list Ř 12,3b ještě hovoří o udělení tzv. „míry víry“. Od této míry víry se měla odvíjet střízlivost našeho myšlení. Ovšem i s těmito dary od Boha, by proměna mysli sotva byla úplná. Je třeba ještě přijetí od Boha skrze:

- a/ ospravedlnění – To je možné pouze skrze Ježíšovu krev. Člověk je hříšný a sám pro sebe by to mohl sotva učinit (srov. Ř 13,12.14).¹⁸⁸ pozn pod čarou.
- b/ milosrdenství – A to je velice důležitý základ, na kterém stojí smlouva mezi Bohem Otcem, prostředníkem Boží vůle Božím Synem a adresáty této vůle, tedy všemi lidmi.

¹⁸⁷ 1 K 13,13.

¹⁸⁸ THEOBALD Michael: List Římanům, 289-290, Pozn. – odložme proto skutky tmy a oblečme se ve zbroj světla a to znamená obléci se v J. Krista.

Tuto z eschatologického hlediska důležitou pravdu neučí jen Ježíš, ale i jeho vyvolený učedník pro národy apoštol Pavel. Sám sebe označuje, že on je pouze poslem euangelion, to se rovná radostné zvěsti a že i on stojí s adresáty a tedy s námi všemi na tomto jednotném základě. Toto pravil spolubratřím v římské křesťanské obci. Pavel byl navíc i autorem řady dalších listů novozákonního kánonu. V souvislosti s milosrdenstvím stojí za zmínění proto, že mimo to poukazoval na konkrétních případech, co je třeba činiti, abychom byli omilosrdněni.

Jako apoštol vyvolený pro národy tudíž zvěstoval následující pravdy:

- spásu
- poučoval o křesťanské mravnosti
- povzbuzoval spolubratry
- a také hovořil ve svém svědectví o pravidlech pro liturgii, to jest službu Bohu a bližnímu, skrze prostředníka Ježíše Krista, který uplatňuje trojí moc, jako liturg nejvyšší, a sice
- královskou
- kněžskou
- prorockou¹⁸⁹

A to je třeba mít na zřeteli i v dnešní bohoslužbě!

Apoštol Pavel tím nijak nevyvracel důležitost tradic, mimo jiné i tradic o očišťování. Spíše chtěl ukázat na neexistenci mocenských vztahů. A farizeové si přitom na společenském, politickém a teologickém postavení, tedy určité formě mocenských vztahů a manipulace s lidmi, tolik zakládali. Oni nechápali a ani nechtěli pochopit, že eschatologické hledisko vůbec nezávisí na dodržování zákona a tradic. Proto také apoštol Pavel rozvinul tuto důležitou nauku pro prvotní vznikající křesťanské církve. A stavěl tím židovskou spravedlnost ze skutků zákona do ostrého protikladu, vzhledem k nauce o spáse, která je darem milosti skrze Krista. Dary milosti pak rozhodně dávají za pravdu Pavlovi, který hlásá živého Krista.

¹⁸⁹ KOPEČEK Pavel: Liturgika pro 4 ročník dálkového studia, *Ad usum privatum*, Říjen 2001, scriptum, KTF UK, <http://www.ktf.cuni.cz/%7Ekopecek>.

Pozn. – předmluva z ČEP Pavel a jeho listy

Ř 12. kap. tyto dary vyjmenovává: „Máme rozličné dary podle milosti, která byla dána každému z nás“ (v. 6a). Nikoli tedy pouze farizeům, zákoníkům, nebo vyvoleným jedincům. Milost je pojata jako všeobecný základ podle Boží vůle, nikoli zákona nebo tradice.

(V. 6b) – hovoří o daru proroctví. Ten je člověku dán skrze milost, jako součást Ježíšovy moci. Osvědčuje se tak podíl nejen na Ježíšově životě a smrti, ale i na jeho moci (Tria munera). Podobně hovoří i další verše o ostatních darech a jejich zvláštních charakteristikách. Pozn.: (Opět je třeba tyto dary užívat v souhlase s vírou, což připomíná důležitý vzorec chování víra – láska), (viz ještě v. 6b).

(V. 7) – pojednává hned o dvou darech. Jednak o daru služby a o daru výuky. Je třeba jich užívat ve smyslu služby a vyučování samotným Ježíšem a tedy ve stejném duchu a se stejnými motivacemi (srov. J 13,3-8.14-16).¹⁹⁰ Ježíš, ač si je vědom své moci a svého Božího Synovství, přesto myje nohy svým učedníkům. Když se učedník Petr vůči tomuto jednání začal bránit slovně, je Ježíšem v následné odpovědi poučen o nutnosti takového úkonu. Ježíš doslova říká: „Neměl bys se mnou podíl“ (viz v. 8).. Boží Syn tím ukazuje na dvojí významovou rovinu rituálního umývání.

a/ Poučuje následovníky, aby sami sobě a druhým sloužili bez vyvyšování sebe sama. Podobně jako to učinil on sám, což je popsáno ve v. 14-16. Použil přitom podobenství o sluhovi a pánovi a o poslovi a posílajícím. Zde je možné ukázat, jak hluboce kontrastovalo takové jednání, s jednáním farizeů. Ti se naopak mezi lidmi „rádi ukazovali“, aby tak poukázali na svůj vysoký význam. Lze to porovnat na příkladu uvedeném v L 18,11-12.¹⁹¹

Farizeus zde vysloveně lidmi opovrhuje. Opovrhuje tedy lidmi, které přišel Ježíš vykoupit svou krví. Proto také Ježíš učedníky varoval před kvasem farizeů (srov. Mk 8,14-21). Farizeus však nechtěl sloužit, chtěl naopak, aby mu mohlo být slouženo. Tedy naprostý opak Ježíšova chování!

b/ Ježíš poukazuje na podíl

¹⁹⁰ J 13,3-8.14-16.

¹⁹¹ L 18,11-12.

- Ten pak spočívá na posvěcení a očištění křtem vody a na jeho slově Ef 5,26.¹⁹² To lze zpětně porovnat s J 13,8. Podíl ovšem máme i na Ježíšově krvi, která provádí očistu od každého hříchu. To je důležitá okolnost, kterou například popisuje 1 J 1,7.¹⁹³

Rázem tak vzniká nepřekonatelný rozpor mezi Ježíšovým pojetím čistoty, spočívajícím v posvěcování a očištění skrze křest vodou a slovo a mezi pojetím farizeů a zákoníků.

Takto Kristus očišťuje církve a tedy rozměr jeho oběti se týká společenství křesťanů (viz Ef 5,25-26), nejen tedy vyvolených náboženských tříd v Izraeli.

- dále pak v očišťující roli jeho krve od každého hříchu. A tady se společenství křesťanů rozrůstá do celosvětového měřítka

Pojetí čistoty v podání farizeů a zákoníků, kteří si zakládají na čistotě rukou, jak je to popsáno v Mk 7,2-5 je naprosto nepodstatné. Rovněž jejich postup v souladu s psanou tradicí a Tórou. Z tradice psané opět ostře a zřetelně vystupují oddíly Kodašim a Tohorot. V této fázi se spíše přidržíme oddílu Kodašim, tj. svaté věci. Tento oddíl byl totiž závazný pro židovské kněžstvo. Určoval židovským kněžím co je svaté a co je přijatelné pro chrámovou bohoslužbu a tím byl dle smlouvy závazný i pro celý Izrael. Můžeme si namátkou uvést některé traktáty, které přímo nebo nepřímo souvisely s pojmem čistota.

a/ zápalná oběť – Tu popisuje traktát Z'vachim, který navazuje na knihu Leviticus 1. kap, kde jsou popsány řady oběti zápalné. Opět se tedy jedná o zdvojení lévijského očišťovacího předpisu. Z'vachim také popisuje okolnosti, za jakých zůstává oběť ještě způsobilou, pokud dojde k nějakému nedopatření.¹⁹⁴

b/ přídatná oběť – Ta je blíže specifikována v traktátu M'nachot. A ten zase významově navazuje na knihu Leviticus 2. kap., kde jsou popsány řady oběti přídatné. Promítá se však i do následujících kapitol (srov.Lv 5,11 a 6,7). A zasahuje i do knihy Numeri, kde se zmiňuje o řadu oběti pro nazíra (srov.Nu 6,13). M'nachot dále pojednává o způsobilosti a nezpůsobilosti přídatné oběti, kterou tvořily potraviny jako je chléb, mouka, pražené klasy, olej a kadidlo. Kromě oběti přídatné upravuje také řady

¹⁹² Ef 5,25-26.

¹⁹³ 1J 1,7.

¹⁹⁴ STEMBERGER Günter: 151-152.

dalších druhů obětí, jako je oběť děkovná a oběť zasvěcení. Hovoří mimo jiné i o oběti nápojů. Stranou nezůstávají ani obětní sliby.

c/ V tomto bodě se zmíním o další důležité okolnosti jako byla výměna za obětní zvíře, neboť se zde nabízí zajímavé srovnání s Božím Synem. Traktát T'mura upravuje zač smí být vyměněno takové zvíře, přičemž se opírá o text Lv 27,10-12.33. Rovněž rozlišuje rozdíl mezi obětí jednotlivce a obětí společenství. Dále určuje kněžím, co je zakázáno položit na oltář. Obsaženy jsou zde i pokyny pro zasvěcené věci, které je nutno zakopat či spálit. V takto postaveném kontextu je třeba zmínit určité důležité okolnosti.

- Ježíše však nebylo možné za nic vyměnit. On sám byl jedinou, absolutní, svatou obětí. Byl jako ten beránek, na kterém nebylo možno naleznouti žádnou poskrvnu ani vadu. A navíc jeho oběť byla ustanovena dávno před zavedením chrámového kultu Židů, jak lze vyčíst 1 Pt 1,19b-20.¹⁹⁵ Jako oběť byl vybrán před stvořením světa a tudíž přesahuje dalekosáhle pouhou světskou, stvořenou oběť a její svatost, uvedenou v traktátu T'mura, opírajícího se dále o knihu Leviticus.
- Ježíš se jako jednotlivce obětoval i za společenství a to všech lidí, všude na světě. V něm tedy byla jednota i mnohost. Oběť jediného Bohočlověka tak měla cenu pro oběť společenství a nebylo ji nutno u něj rozlišovat, jako tomu bylo v případě traktátu T'mura. Účinek oběti byl totiž také stejný. A v posledku:
- Ježíše nebylo nutno ani pálit ani zakopávat, protože po svém obětování byl vzkříšen věčnému životu. Lze k tomu uvést jeden z mnoha důkazů, obsažených v N.Z., jako je například J 20,17.¹⁹⁶ Ježíš posílá Marii Magdalskou se vzkazem pro učedníky a tento vzkaz svědčí naopak o Ježíšově vystoupení k Bohu Otci. A navíc Ježíš byl pak jako stvořitel nesrovnatelný se stvořenými svatými věcmi, i proto, že byl jako Bůh jediný. Stvořených věcí pak je naopak nekonečně mnoho.

Tímto můžeme tuto část uzavřít a přistoupit tak k zajímavému srovnání pro ucelenější rámec této práce.

d/ traktát K'ritot – Ten se zase podrobně rozepisuje o 36 –ti proviněních, na jejichž základě bylo možné člověka vytnout (vyobcovat) z vyvoleného národa Izraele.

¹⁹⁵ 1 Pt 1,19b-20.

¹⁹⁶ J 20,17.

Pokud se však vyskytl nějaký sporný případ, byla provedena oběť za vinu. Tento traktát se tak obsahově nalézá v Ex 12,15. Zmínka je zde totiž velmi pozoruhodná a to z hlediska konzumace:

- nekvašených chlebů
- kvašených chlebů a potravin

Kvas byl považován za něco nečistého. Zajímavé je tedy srovnání, že ne nadarmo se tedy stejně negativním způsobem vymezil Ježíš vůči „kvasu farizeů“ a „kvasu Herodově“, když před ním varoval své následovníky (srov. Mk 8,15). Na místě je třeba i připomínka o chlebu života, který k vyobcování rozhodně nevede, aniž se uvádí zda-li je, či není kvašený (srov. J 6,35.48.51). Je to ostatně naprosto zbytečné, když si uvědomíme, že zdrojem tohoto chleba je sám Boží Syn, který se vydává jako pokrm k věčnému žití (v. 48.51). Za pozornost stojí ještě další traktát.

e/ Traktát Meila – Ten blíže poukazuje na to, co je zpronevěra zasvěceného předmětu, ale popisuje i zpronevěru u oběti. Podobné téma můžeme snadno porovnat s knihami Leviticus a Numeri, konkrétně: Nu 5,6-8 jest řádem pro nečisté a provinilé, stanovující jasně trest za zpronevěru. Ten mohl být vykonán dvojím způsobem:

- Buď viník vyplatil odškodnění tomu, vůči komu se provinil a musel přidat k tomuto množství pětinu navíc (viz v. 7).
- Nebo pokud to nebylo komu předat, bylo takové odškodnění podstoupeno knězi a ten jej spolu s vykonáním se smírcí obětí předal a zasvětil Hospodinu (viz v. 8).

Druhý bod tedy nápadně připomíná praxi korbánu, která se dala snadno zneužít. A to jak vůči bližnímu, tak vůči Hospodinu (srov. Mk 7,11).¹⁹⁷ Ne tedy nadarmo Ježíš odmítal čistě legalistické a zákonné pojetí, kde takovéto zneužití bylo možné a snadno ospravedlnitelné. Spíše se snažil farizeje a zákoníky přimět ke změně smýšlení a tak jim z teologické a duchovní roviny připomíná, že by zákonné nařízení měli vykládat ve dvojím duchu. Totiž:

- v duchu dobroty
- v duchu lásky.

Aby pak bližní a rodiče nebyli nepřiměřeně postiženi rozhodnutím bez lásky a dobroty. Naráží se tím na čistotu skutků srdce. Pokud došlo k zpronevěře vůči Hospodinu, tak se

traktát Meila dal porovnat s Lv 5,15. Za zpronevěru vůči Bohu měl provinilec obětovat berana bez vady. V tomto případě fungoval beran jako oběť za vinu, u konkrétního viníka. Vzhledem k Ježíšově oběti se však jednalo o oběť symbolickou, za konkrétní vinu. Ježíš totiž sám sebe ustanovil jako oběť za hříchy a tedy jako oběť za všechny viny (srov. J 1,29). Ježíš tedy sice zemřel symbolicky, jako beránek Boží za hřích a tím pádem za viny, ale tím, že byl vzkříšen, dostává jeho smrt eschatologický a absolutní rozměr. A ten už stvořený beran bez poskvrny mít nemohl, protože tu moc, aby vzkřísil sám sebe, jako stvořená věc neměl. Farizeové však trvali na svém výkladu a nechtěli na svém chování nic měnit. Pořád se chtěli líbit lidem a nikoli Bohu. Neměli nejmenší chuti obětovat se Bohu svým tělem, jako živá, svatá oběť. Ani nechtěli riskovat stav, že by se nepřizpůsobovali soudobému věku a světu.

A už rozhodně nechtěli měnit svou mysl, aby rozpoznali Boží vůli. Tedy to, co je dobré a Bohu milé a dokonalé (srov. Ř 12,1-2). Logicky tedy docházelo k dalším a dalším sporům s fatálními důsledky. Spor o umývání rukou byl prvním z celé řady následujících. Farizeové a zákoníci a s nimi židovský národ, ztratili daleko více svými scestnými postoji. Přestali být vyvoleným národem. Ježíš si vyvolil lid z celého světa.

Třetí fáze

J. Neyrey v této fázi ukazuje opět formou paralel, v Mk 6 a 8. kap. Ježíšovu činnost, zatím v rámci hranic židovského národa. Paralely lze vystopovat v Mk 6,53-56 a v Mk 8,10b.¹⁹⁸

Sedmá kapitola evangelia Markova je tak opět uzavřena z obou stran, co se týče významu. Zatím, co v Mk 6,53-56¹⁹⁹ připlouvá Ježíš uzdravovat ke Genezaretu, toto činí okamžitě, takže není pochyb o tom, že léčí nadpřirozenou mocí, vymykající se té lidské,²⁰⁰: „A kdo se ho dotkli, byli uzdraveni“ (v. 56). Ježíš tak naznačuje, že způsob jeho očišťování nebude spočívat pouze v rovině symbolické, tím, že se obětuje za hřích příslušná předepsaná obětina. Naznačil, že bude člověka léčit a tím očišťovat komplexně a v rovině praktické (srov. Gn 2,17).²⁰¹ Je totiž chléb živý, po kterém se již neumírá, jako po fyzické potravě. A rovněž

¹⁹⁷ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka, 88.

¹⁹⁸ Mk 6,53-56, Mk 8,10b.

¹⁹⁹ NEYREY Jerome: 1/28-3/28.

²⁰⁰ LIMBECK Meinrad: Evangelium. sv. Marka, 85a91.

²⁰¹ Gn 2,17.

ukazuje, že je schopen křísit i mrtvé, jako tomu bylo v případě Lazara, nebo Jairovy dcery (srov. L 8,49-50.54 a J 11,43-44).²⁰² Jairova dcera byla vzkříšena již mrtvá a Lazar byl mrtev dokonce již 4 dny. Podstatný moment však nastává ve slovech.

a/ Neboj se, jen věř – Opět tedy prvek víry, jako nutný předpoklad ke spáse.

b/ Bude zachráněna – Pokud je přítomna víra v Božího Syna, pak se dostavují účinky, které jsou lidem zaslíbeny.

Dcera je pak vzkříšena (viz v. 54) a tentokrát můžeme vysledovat dvě činnosti ze strany Ježíše.

a/ On ji vzal za ruku – Uzdravení se tak děje opět pouhým dotykem. Přistupuje však druhý prvek a sice za :

b/ zvolal: „Dcerko, vstaň!“

Zázračné vzkříšení tak závisí i na slovní formulaci, která má takovou moc. V prvním případě máme dán vzorec víra – účinek a tedy žádoucí účinek.

V druhém případě jsme poučeni o vzorci dotyk – slovo. Z toho pak vyplývá: Ježíš tedy při konání své činnosti, kdy se dává jako chléb živý (srov. J 6,35.48.51), nemá potřebu vykonat rituální očistu omytím rukou. V té prostě nespočívá podstata jeho poslání, která je zakotvena ve vzkříšení k věčnému životu v budoucím čase. Omývání rukou má význam pouze z hlediska fyzického a hygienického. A jelikož Ježíš sám, vzhledem ke své svaté podstatě, ustanovuje tyto skutečnosti právě takovým způsobem, pomíjí logicky nutnost, věnovat přehnanou důležitost oddílu Kodaším, tedy svaté věci, který je tak převýšen svatostí Božího Syna (srov. Lv 11,44).²⁰³ V Novém zákoně je pak to samé vyjádřeno v 1 Pt 1,15: „Ale jako je svatý ten, který Vás povolal, buďte i Vy svatí v celém způsobu života.“ Svatost je tedy podána ve smyslu následování Božího Syna. Nejedná se o legalistické naplnění Tóry, nebo psané tradice. A pak stojí za zmínku i skutečnost, spočívající ve slovech „v celém způsobu života“:

Ježíš tedy po nás nepožaduje jakési pouhé a strohé plnění zákona, bez ohledu na způsob žití. Způsob života je tím nadřazen zákonu a tradici. Ježíšova činnost tu působí jako příklad k následování a obrácení se. To je však přesně situace, která ohrožuje ambice farizeů a

²⁰² L 8,49-50.54, J 11,43-44 Pozn. – Lze vysledovat Ježíšův záměr, protože Jairo byl představený synagogy.

²⁰³ 1 Pt 1,15.

zákoníků. Nevzali na vědomí, že posvěcovat může pouze Bůh, který tak činí právě uvedeným způsobem a na základě Ježíšova působení a výuky. Vyvolali tedy spor o rituální očišťování .

V Mk 6,53-56, přichází ke Genezaretu farizeové a zákoníci z Jeruzaléma (srov. Mk 7,1-2), aby vyvolali spor. Záminkou se staly neomyté ruce.

V Mk 8,10b, pronásledují Ježíše i v tomto případě, po jeho odplutí do končin dalmanutských. Zde je spor ještě vyostřen, protože farizeové ve své úmyslné nechápavosti požadují po Ježíšovi znamení.

Čtvrtá fáze

Spory kolem scestného náboženství jsou pak nejen v Mk 7,1-23, ale mají své pokračování navazující v Mk 8,11-13.²⁰⁴ J. Neyrey krásně vystihuje povahu těchto sporů, na srovnání způsobů života u Ježíšovy skupiny a náboženských tříd farizeů, v pěti dvojicích protikladů.

1/ Farizeové dodržují čistotu předmětů, tj. pohárů, džbánů, mis apod. Zakládají si přitom i na čistotě osob a zvířat, určených k oběti, nebo k jídlu.

- Naproti tomu Ježíšova skupina učedníků toto zachovávání tradice popírá tím, že si nemyjí ruce před jídlem, ani nečistí nádoby.

2/ Farizeové se snaží striktně od dávných dob střežit tradice. A to jak ústní, tak psané.

- Naproti tomu Ježíšovo učedníci zachovávají 10 nařízení, s akcentem na „cti otce svého a matku“. Tradice pro ně nejsou podstatné. Z toho, čeho se přidržují, vyplývá jasně pravidlo lásky vůči bližnímu svému. V tomto případě se týká rodičů (srov. Ex 20,1-17). Je to i v kontrastu s pokryteckým dodržováním praxe korbánu (srov. Mk 7,11-12).²⁰⁵ Navzdory faktu, že sliby vůči Bohu měly svůj základ i v Pentateuchu (srov. Nu 30,3) a tudíž z legalistického hlediska byly závazné.²⁰⁶ Jelikož ale nebylo možno někoho donutit, aby zasvěcený dar byl použit pro náboženské účely, mohl být podveden, jak bližní, tak Hospodin, kterému byl takový dar původně určen. A to byl, mimo jiné, jeden z hlavních aspektů sporu mezi Ježíšem a farizejskou náboženskou třídou. Pokud tedy zůstáváme u formálního, odosobněného plnění

²⁰⁴ NEYREY Jerome: 1/28-3/28.

²⁰⁵ Pozn. k Nu 30,3 – Bohu se dalo podle Pentateuchu zaslíbit věci způsobem, který byl v rozporu s příkazem lásky.

²⁰⁶ LIMBECK Meinrad: Evangelium. sv. Marka, 88.

Božích příkazů, můžeme snadno sklouznout k následné situaci, popsané v třetí dvojici protikladů.

3/ Farizeové sice svými ústy formálně vyznávají Boha, ale jejich postoje jsou rozporné, neboť srdce mají daleko od Boha (srov. Mk 7,6-7.13). Ježíš tak vytýká farizeům a zákoníkům další aspekt a sice faleš a pokrytectví. A také připojuje kritické vyjádření, ve smyslu dodržování lidských nauk (tradic), kterými ruší Boží slovo (v. 13).

- ²⁰⁷Zatímco Ježíšovo učedníci vzdávají Bohu čest od srdce. Oslavují Boha tedy svým postojem, který by se dal charakterizovat biblickým veršem z listu 1 Te 1,3, který sepsal apoštol Pavel v Korintu, okolo r. 51 n.l.: „Před Bohem a Otcem naším si připomínáme vaši činnou víru, usilovnou lásku a vytrvalou naději v našeho pána Ježíše Krista.“. Apoštol Pavel psal tyto verše záměrně ze dvou důvodů do Tesaloniky. To bylo v tehdejší době hlavní město římské provincie Makedonie.

a/ V Tesalonice vznikla církev, která byla od samého počátku vystavena útokům ze strany, jak Židů, tak i pohanů.

b/ Křesťanská obec byla v tomto makedonském městě po náboženské a kulturní stránce značně promíchána. Od svého vzniku byla složena ze Židů, proselytů a hlavně pohanů.

A pro toto nebezpečí různých útoků a odstředivých tendencí, Pavel výrazně zesiluje svůj apel na víru, lásku a naději (srov. 1 K 13,13).²⁰⁸

(Ostatně mluvil ze zkušenosti, protože on sám musel při své druhé misijní cestě, v letech 49-50 n.l., Tesaloniku předčasně opustit. Nazpět poslal už pouze svého spolupracovníka Timotea.) Řeč je tu už ne o víře, ale o činné víře. Dále se nemluví o lásce, ale o usilovné lásce. V posled se nezmiňuje o naději, ale o vytrvalé naději. K trojici pojmů víra – láska – naděje, nutných ke spáse, tak přistupuje neméně důležitá trojice přídavných jmen činné – usilovné – vytrvalé. A takto vymezený způsob jednání nemá vůbec potřebu, přidržovat se formálním způsobem psaných zákonů, tradice a Tóry. Krista dosvědčujeme pouze svým jednáním, jak nás tomu vyučil on sám. Paralela pak spočívá ve faktu, že i Ježíšovo učedníci, byli podobně jako křesťané v Tesalonice, vystaveni útokům a kritice ze strany farizeů a

²⁰⁷ 1 Te 1,3 a předmluva k listu 1 Tesalonickým , pro ucelenější kontext a pochopení.

²⁰⁸ 1 K 13,13.

zákoníků, kteří se opírali o své psané tradice, v lidském provedení. Logicky na to navazuje čtvrtá dvojice protikladů.

4/ Farizejskou náboženskou třídu znepokojuje pouze otázka, týkající se očišťování povrchů a proto se tedy i nadále prezentují jako „povrchní pokrytci“. Ježíš jim to velice nepříjemným způsobem připomíná na řadě míst v knihách Nového zákona (srov. Mt 23,27-28).²⁰⁹ Doslova je nazývá v přirovnání o obílených hrobech, které navenek možná působí hezky z estetického hlediska. Ale Ježíšovi nejde o povrch, nýbrž o vnitřek člověka a zde už používá důležitá slova jako:

- Jsou plné všelijaké nečistoty – A tedy nečistoty, kterou nelze vymýt vodou zevnitř (viz v. 28). Voda jako stvořená věc toto nemůže učinit, pokud by to nebylo Boží vůlí. Tento verš tuto nečistotu pak dále rozvádí v pojmech jako:
- Zdáte se lidem spravedliví navenek – A to je ta vnější slupka líbivého působení na veřejnost, kterou Ježíš právě připodobnil k obíleným hrobům.
- Uvnitř jste samé pokrytectví a nepravost – Hovoří se tak o vlastnostech, které jsou v protikladu k víře, lásce a naději (srov. 1 Te 1,3). A potažmo je tím vyjádřena i neochota farizeů, své chování jakýmkoli způsobem měnit.²¹⁰ Jako příklad ještě výraznější kritiky povrchnosti jejich skutků, lze uvést i text ze synoptického evangelia, L 16,13-15: „Vy před lidmi vystupujete jako spravedliví, ale Bůh zná vaše srdce: neboť co lidé cení vysoko, je před Bohem ohavnost.“

A v této kritice Ježíš, kromě pokrytectví a nepravosti, farizeům vytyká i jejich touhu po majetku. Farizeům byly zřejmě milejší peníze (v. 14). A rovněž pak na téma peněz a jejich obliby navazuje následné podobenství o boháči a Lazarovi. Řecký jazyk používá v této souvislosti termín *filargyroi*.²¹¹ A to je termín, který vyjadřuje nejen touhu po penězích, ale poukazuje ještě na další aspekt, který s tím souvisí a tím je lakomství. L 16,19-31 je právě a hlavně určena farizeům a zákoníkům a ukazuje na fatální důsledky této kombinace peníze - lakomství, v případě boháče, když se jeho život obrátil ve smrti (viz v. 23). I přesto, že je chtěl Ježíš právě takto poučit a pohnout jejich vůlí, tak i přes tuto snahu, si jeho slova nevzali dovnitř do srdce a co víc, ještě se mu naopak ze svého vnitřního postoje vysmáli. A tady máme důkaz

²⁰⁹ Mt 23,27-28.

²¹⁰ L 16,13-15.

²¹¹ L 16,19-31.

jejich neochoty, obrátit se k Bohu a touhy setrvat ve svém povrchním způsobu žití. To však není cesta, která vede k životu, nýbrž k záhubě. A protože posláním Božího Syna, je život vykoupit z moci hříchů a smrti, zákonitě se postoje a chování farizeů dostávají do rozporu s Bohem. Z toho plyne fakt, že nelze tak současně sloužit, jak majetku, tak i Bohu zároveň, v souladu se zněním v L 16,13.

- Nyní se však podívejme na jednání Ježíšovy skupiny učedníků. V protikladu k tak pošetilému jednání farizeů a zákoníků, se tato skupina vykazuje jako vnitřní lidé, zajímající se o jádro jakékoli věci. Z Boha tedy nemusí mít žádnou obavu. Pochopili totiž důležitý fakt o očišťování. Přidrží se tématu práce a porovná očištění pomocí vody, v jejím závěru.

a/ Farizeové, i když slyšeli jasný důkaz jak mají sloužit Bohu (viz L 16,13-15), setrávají na svém způsobu chování. Zůstávají tedy v rámci hranic pouhé fyzické očisty, na základě svých tradic (srov. Mk 7, 3). A pak logicky dojdeme k pouhému rituálnímu umývání rukou, které souviselo s chrámovým kultem a to samo o sobě život spasit nemůže, jelikož spásu lidí neobsahuje jako zdroj, na rozdíl od Mesiáše.

b/ Ježíšovo učedníci naproti tomu očistili své vnitřní já, když po poznané pravdě odložili „skutky těla“ popsané v Ga 5,19-21 a v Ga 5,22-26, které nitro člověka znečišťují osudově, když vezmeme ve vážný ohled skutečnost, že všichni máme podíl na Ježíšově královské moci a tím pádem na Božím království. Následovníci Božího Syna si to velmi dobře uvědomili, a proto jednali ve smyslu tohoto podílu. Odložili tak skutky jakými jsou:²¹²

- nečistota v každém ohledu
- necudnost
- bezuzdnost
- modlářství
- čarodějnictví
- rozbroje
- hádky
- žárlivost
- vášeň
- podlost

- rozpory
- rozkoly
- závist
- opilství
- nestřídmost

²¹³A vůbec pak odložili postoje související s nečistotou v zásadním ohledu, rozhodném pro podíl na věčném životě. Celkem tedy výčet patnácti znečišťujících elementů, které rozvrací buď službu Bohu, nebo život ve společenství. (V. 21) pak vyjadřuje varování, že pokud bychom setrvali v židovském pojetí náboženské výuky, mohli bychom následně přijít o podíl na Božím království. Opakem tohoto „odloženého starého člověka“ je „ovoce Božího Ducha“, jako výraz Božího milosrdenství. A tady je třeba zmínit text Ga 5,22 -23, který vyjmenovává důležité ovoce Božího Ducha jako je:

- láska
- radost
- pokoj
- trpělivost
- laskavost
- dobrota
- věrnost
- tichost
- sebeovládání ²¹⁴

Celkem tedy devět darů, které umožňují kráčet podle Ducha a tím nás osvobozují od psaného zákona S. Z. i N. Z. a psaných či ústních tradic. Následníci Krista tak už nemusí být pod zákonem. Následníci Krista naopak plní zákon životem, podle příkazu lásky a na základě moci a posláním třetí Boží bytosti a tím je Duch svatý. Závěr v. 23 to ostatně dokumentuje slovy:

²¹² Ga 5,19-21.22-26.

²¹³ RADL Walter: List Galaťanům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, 70-71.

²¹⁴ BROŽ Jaroslav, Etika v listech apoštola Pavla, N.Z.kurz pro 2 ročník N.M. studia Katolické teologie, 2004-2005, <http://ktf.cuni.cz/~broz/distancni/etikapavel.html>.

- Proti tomu se zákon neobrací. Dochází tedy k postoji a způsobu života, jenž je završen v dokonalém očištění celého člověka, skrze víru v Ježíše Krista a skrze zákon lásky. A pak logicky dojdeme k očištění skrze vodu živou, která má spásonosný účinek a směřuje k podílu na Božím království a životu věčném (srov. Zj 21,6-7). Tedy nikoli pouhé umývání v podání farizeů a zákoníků, které k tomuto eschatologickému cíli nesměřovalo.

5/ Pátá dvojice protikladů u J. Neyreye už je pak pouze analogická, v porovnání s pramenem vody živé. Avšak s nepatrným rozdílem, že se jedná o fyzickou potravu a chléb živý. Farizeové střeží svá ústa před nečistými potravinami a přitom moc dobře vědí, že Ježíš, jako zdroj :

- jednak vody živé (srov. J 7,38)
- jednak chleba živého (srov. J 6,51ab),

prohlásil potraviny za čisté v Mk 7,19: „Tak prohlásil všechny pokrmy za čisté“.

Tím se farizeové a zákoníci opět předvedli jako pokrytci, kteří jej nechtěli přijmout. Neustále tak odmítali svůj podíl na Ježíšově moci a utrpení. Sledovali pouze svůj světský prospěch a proto nechtěli nést ani špetku skutečného utrpení Kristova. Logicky pak nemohli chtít, ani očekávat, že budou mít podíl na jeho moci. Tato moc se dá shrnout do tří zásadních okruhů.

Jednalo se o moc :

- kněžskou
- královskou
- prorockou

Naproti tomu žáci, kteří pak následovali Ježíše, své rty rozhodně před potravinami střežit nemuseli. Oni totiž dobře věděli, kdo je zdrojem věčného nasycení a kdo je zdrojem, který zažene navěky žízeň. Napříště proto měli následovníci Pána Ježíše pocházet ze všech národů světa, tak jak bylo Božím Synem stanoveno.

Boží Syn takto učinil skrze svůj :

- život
- činnost
- smrt
- zmrtvýchvstání
- nanebevstoupení

ZÁVĚREM

²¹⁵J.H. Neyrey tak ve fázi 5 a 6 významově vztahuje paralely v Mk 8,14-21 a Mk 8,22-26 k Mk 7,24-30 a k Mk 7,31-37. Poukazuje z eschatologického hlediska na Ježíšovu činnost za hranicemi Izraelského národa.²¹⁶ V Mk 8,14-21 vede sice Ježíš dialog se svými učedníky a varuje je před kvasem farizeů a kvasem krále Heroda, nicméně zázračné rozmnožení chlebů odpovídá tématicky úseku Mk 7,24-30. Svým učedníkům toto pouze připomíná k bedlivému zapamatování a zachovávaní v životě. A rovněž nechtěl, aby byli nakaženi strachem z nejistoty, obdobně jako farizeové. Dialog se Syrofeničankou, jež náležela mezi pohanské národy, bylo však něco naprosto nového. Společný je pak prvek zázračného působení Božího Syna, ale v pohanském kraji je to rovněž novinka.²¹⁷ Učedníci to znali jako zázračné rozmnožení chlebů. Syrofeničanka to poznala jako zázračné vyhnání zlého ducha ze své dcery, (srov. Mk 7,29). V prvním případě došlo k zázračnému nasycení. V druhém případě došlo k zázračnému uzdravení v duchovní rovině. A to bez ohledu na vyvolený národ! Člověka však tvoří duchovní a tělesná rovina. Tedy se jedná o dvousložkovou bytost. A proto Mk 7,31-37 odpovídá významová paralela v Mk 8,22-26. Zde se jedná o zázračné uzdravení těla. V prvním případě je nemocnému zázračně vrácen sluch a řeč.

V druhém případě stejným způsobem došlo k otevření zraku slepého v Betsaidě.

Lze v tom spatřovat příslib do budoucna, který nemůže být dán sebelepší lidskou moudrostí, nebo činností. Proto završení této práce budiž citace moudrosti ze Sír 1,1.4-5.^{218, 219}

a/ Všechna moudrost je od Hospodina a je s ním navěky (v. 1). Tento motiv se u Sírachovce objevuje ještě v Sír 24,1-22. Hospodin tady nechal zaznamenat promluvu samotné moudrosti. Tehdy se však ještě vztahovala k vyvolenému národu Izrael. Nyní však musíme mít na paměti, že se tento text ze Starého zákona vztahuje na lidi po celém světě.

b/ Ze všeho první byla stvořena moudrost a rozumné poznání je od věčnosti (v. 4). Tímto je poukázáno na moudrost v absolutním věčném rozměru, jako na zdroj, který se nachází v Bohu a nikoli v lidské moudrosti, jak to prezentovali židovské náboženské třídy.

²¹⁵ NEYREY Jerome: 1/28-3/28.

²¹⁶ Mk 8,14-21, Mk 8,22-26.

²¹⁷ LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Marka, 94.

²¹⁸ BROŽ Jaroslav: Prolog k Janovu evangeliu (J1,1-18), studijní materiál pro posluchače KTF, <http://ktf.cuni.cz/~broz/distancni/prologjan.html>, 8.

c/ Pramen moudrosti je slovo Boha na výsostech (v.5). Boží slovo je tedy rozhodujícím činitelem ztotožňovaným s moudrostí, který působí v rovině spásy od začátku dějin lidstva a stejnou závažnost má i v Novém zákoně, který už není určen jen vyvolenému židovskému národu. Hlavně pak Hospodin ve svém Synu toto slovo naplňuje a dovršuje v měřítku celosvětovém.

Čili moudrost pro člověka je od pramene moudrosti pouze darem milosrdenství. Člověk se nikdy nemůže vyvýšit nad Boha, jelikož on rozhoduje o tom, komu dar dá a komu jej v určený čas odebere. Člověk pak Bohu skládá účty s užívání darů, mimo jiné i moudrosti, když je tomu Bohem vyzván, nikdy naopak! A to platí stejně pro všechny lidi, ať už je jejich náboženské vyznání, nebo jakékoli jiné vyznání stejné nebo rozdílné. Rovněž nezáleží ani na společenském, náboženském, politickém a kulturním postavení. Výše takového postavení je z hlediska moudrosti spíše pošetilá. Mravní zásady, které tedy Bůh stanovil pro člověka, za účelem jeho spásy a vykoupení, proto platí stejně pro farizeje, zákoníky, Židy, pohany, křesťany a pro nás v současné době, s neztenčenou naléhavostí také.

²¹⁹ Sír 1,1.4-5, Sír 24,1-22.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK BIBLICKÉ LITERATURY

Starý zákon

Gn – První Mojžíšova (Genesis)

Ex – Druhá Mojžíšova (Exodus)

Lv – Třetí Mojžíšova (Leviticus)

Nu – Čtvrtá Mojžíšova (Numeri)

Dt – Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)

Joz – Jozue

1 S – První Samuelova

Ž – Žalmy

Iz – Izajáš

Ez – Ezechiel

Da – Daniel

Knihy Deuterokanonické

Sír – Sírachovec

Nový zákon

Mt – Matouš

Mk – Marek

L – Lukáš

J – Jan

Sk – Skutky Apoštolské

Ř – Římanům

1 K – První list Korintským

Ga – Galatským

Ef – Efezským

Ko – Koloským

1 Te – První list Tesalonickým

Žd – Židům

1 Pt – První list Petrův

1 J – První list Janův

Zj – Zjevení Janovo

SEZNAM DALŠÍCH ZKRATEK

J.T. – Jeruzalémský Talmud

B.T. – Babylónský Talmud

M – Mišna

T – Tosefta

S.Z. - Starý zákon

N.Z.- Nový zákon

ČEP- Český ekumenický překlad

t. meg – talmud Megillót

m. Kid – mišna Kiduším

n. l. – našeho letopočtu

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BROŽ Jaroslav: Etika v listech apoštola Pavla, N.Z. kurz pro 2. roč. N.M. katolické teologie, 2004-2005 <http://ktf.cuni.cz/~broz/distancni/etikapavel.html>.
- BROŽ Jaroslav: Prolog k Janovu evangeliu (Jan 1,1-18), studijní materiál pro posluchače KTF, <http://ktf.cuni.cz/~broz/distancni/prologjan.html>.
- CONZELMANN Hans: 1 Corinthians, Philadelphia: Fortress, 1975.
- ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST: Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, 1995, šesté přepracované vydání, čtvrté vydání v ČBS.
- ČESKÝ EKUMENICKÝ PŘEKLAD: Předmluvy k listům, Římanům, Pavel a jeho listy, 1 Tesalonickým, Galatským.
- DOUGLAS Mary T: *Implicit Meanings*, London: Routledge and Kegan Paul, 1975.
- DOUGLAS Mary T: *Natural Symbols*, New York: Pantheon, 1982a.
- DOUGLAS Mary T: *Purity and Danger*, London: Routledge and Kegan Paul, 1966.
- FEUILLET André: *Johannine Studies*, Staten Island: Alba House, 1965
- HOPPE Rudolf: List Efezanům, List Kolosanům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, z něm.orig. Epheserbrief/Kolossierbrief, Verlag Katholiches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1987.
- KOPEČEK Pavel: Liturgika pro 4. ročník dálkového studia, *Ad usum privatum*, říjen 2001, Skriptum KTF UK <http://www.ktf.cuni.cz/%7Ekopecek>.
- LIMBECK Meinrad: *Evangelium sv.Matouše*, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, z něm.originálu Matthäus – Evangelium.
- LIMBECK Meinrad: *Evangelium sv.Marka*, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, z něm. originálu Markus–Evangelium, Verlag Katholiches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1985, druhé vydání.
- MALINA Bruce: *The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology*, Atlanta: John Knox, 1981.
- MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE: *Společenství a služba- Lidská osoba stvořená k Božimu obrazu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, z it. orig. *Comunione e Servizio. La Persona Umana Creata a Immagine di Dio*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticana 2004.
- MURPHY O'CONNOR Jerome: "Sex and Logic in 1 Cor 11,2-16", *Catholic Biblical Quarterly* 42: 1980, 482-500.

NEUSNER Jacob: From Politics to Piety, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1973a.

NEYREY Jerome: A Symbolic Approach to Mark 7,

<http://www.nd.edu/~jneyrey1/symbolic.html>.

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE: Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, z franc.originálu Le peuple Juif et ses Saintes Écritures Dans la Bible Chrétienne, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticana 2001.

RADL Walter: List Galat'anům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, z něm. orig. Galaterbrief, Verlag Katholiches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1985.

RIVKIN Ellis: "Defining the Pharisees: The Tannaitic Sources", Hebrew Union College Annual 41: 205-249.

STEMBERGER Günter: Talmud a Midraš – Úvod do rabínské literatury, Praha: Praha, 1999, z něm.orig. Einleitung in Talmud und Midrasch, C.H.Beck 1992.

THEOBALD Michael: List Římanům, Malý stuttgartský komentář, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, z něm.orig. Römerbrief, Kapitel 1-11 a Römerbrief, Kapitel 12-16, Verlag Katholiches Bibelwerk GmbH, Stuttgart 1992.1993.

RESUMÉ

Pavel KOŠTÁL, Židovské a Ježíšovo pojetí čistoty podle Mk 7. kapitola, diplomová magisterská práce, Katolická teologická fakulta UK v Praze, 2006

Tato diplomová práce je historicko teologického typu. Vychází z motivu konfrontace Ježíše s různými náboženskými skupinami a směry, co se týče čistoty. V této práci je kladen důraz na nejtypičtější představitele židovské náboženské obce a tedy farizeje a zákoníky. Spor o čistotu je poměrně hojně doložen v Novém zákoně, u synoptiků a také ve Starém zákoně, který slouží jako pramen a podklad pro tyto spory.

Diplomová práce je rozložena do tří rozsáhlejších celků.

V prvním celku na základě podrobnějšího studia Mišny a Talmudické literatury, tato práce ukazuje kořeny sporů o čistotu, které s takovými fatálními důsledky vyplynuly za dob příchodu Ježíše Krista. Tyto spory se odehrávaly právě mezi Ježíšem a židovskými náboženskými frakcemi, které nechtěly pochopit, že došlo ke změně doby a že psaný zákon, byť daný závazně Bohem pro vyvolený národ, včetně psané lidské tradice, ztratil svůj význam. Neměl totiž spasitelnou moc. Božský zákon o ní formou svatých Písem informoval a dával pravidla, která byla nutno dodržovat, aby člověk dospěl k zaslíbenému eschatologickému cíli. Psaná lidská tradice pak byla pouhým odvarem zákona Božího.

V druhém celku se zabývá vzájemným porovnáním pojmu čistoty a tím jak byl ve starozákonním Izraeli chápán. Porovnání je vztaženo se zřetelem k exegezi k Markově evangeliu 7. kapitola. Jedná se o porovnání s novozákonními knihami, dále pak synoptiky, se Starým zákonem a také je použita literatura, která popisuje psanou tradici, tedy jakési zdvojení svatého Písma, daného Bohem Izraeli. Významnou roli v kontextu této práce hraje tak židovské písmo jako Mišna, Talmud a Tosefta. Nejvíce rozvedena k pojmu čistoty je Mišna.

V třetím celku jsou pak podrobně rozepsány a analyzovány spory mezi Ježíšem a židovskými náboženskými třídami. Tento celek ukazuje, že Židé v konfrontaci s Ježíšem setrvávají na svých původních stanoviscích a tím z hlediska věčného života nezdravě lpí na psaném zákoně. Zcela jim uniká fakt, že zákon přišel naplnit právě Boží Syn a tím je osvobodil od otroctví zákonu. Boží Syn se jim dal jako dovršení a naplnění zákona. Zákon psaný však bylo nutno dodržovat i nadále ve smyslu textu Mt 5,17-20. Novým převyšujícím zákonem se však stal příkaz lásky. Velmi důležitou pomůckou je v této části i komentář od J. Neyreye, od kterého se odvíjí i další koncepce této práce.

OBSAH PRÁCE :

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ	2
ÚVODNÍ SLOVO	3
POHLED NA ČISTOTU Z HLEDISKA RABÍNSKÝCH PRAMENŮ	4
1.1. <i>Všeobecný úvod</i>	4
1.2. <i>Tradice psaná</i>	4
ÚVODNÍ EXEGEZE KNIHY MK 7, 1-37, SE ZAMĚŘENÍM NA ČISTOTU	25
2.1. <i>Srovnání se synoptiky</i>	25
2.2. <i>Srovnání s novozákonními texty</i>	27
2.3. <i>Čistota – srovnání se Starým Zákonem</i>	30
2.4. <i>Teologický rozbor Mk 7,1-37 ve světle pojmu čistota</i>	40
2.4.1 <i>Pohled na problematiku od J. Neyreye</i>	47
APLIKACE JEŽÍŠOVÝCH PRINCIPŮ ČISTOTY A PRINCIPŮ ČISTOTY, V PODÁNÍ ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH TŘÍD (FARIZEOVÉ, ZÁKONÍCI)	51
3.1. <i>Nástin problematiky z teologického hlediska</i>	51
3.2. <i>Principy čistoty a nečistého, podle komentáře J. Neyrey a teorií M. Douglas</i>	52
3.3. <i>Principy plynoucí ze sporů mezi Ježíšem a židovskými náboženskými třídami</i>	81
ZÁVĚREM	102
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK BIBLICKÉ LITERATURY	104
SEZNAM DALŠÍCH ZKRATEK	105
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	106
RESUMÉ	108
OBSAH PRÁCE :	109
ANNOTATION	110

Concept of Purity in Jewish Sources and in Jesus' Teaching as the Background of Mark 7

ANNOTATION

This diploma work is discussing the main sources of Rabbinic teaching on purity and comparing them with the new principles of religious purity in Jesus' teaching. The conflict of these two religious concepts is presented in the Gospel of Mark, chap. 7, which serves in this work as the main reference text.

Key words:

- purity
- inner purity
- outer purity
- blemishing
- hands washed
- hands unwashed
- body
- heart